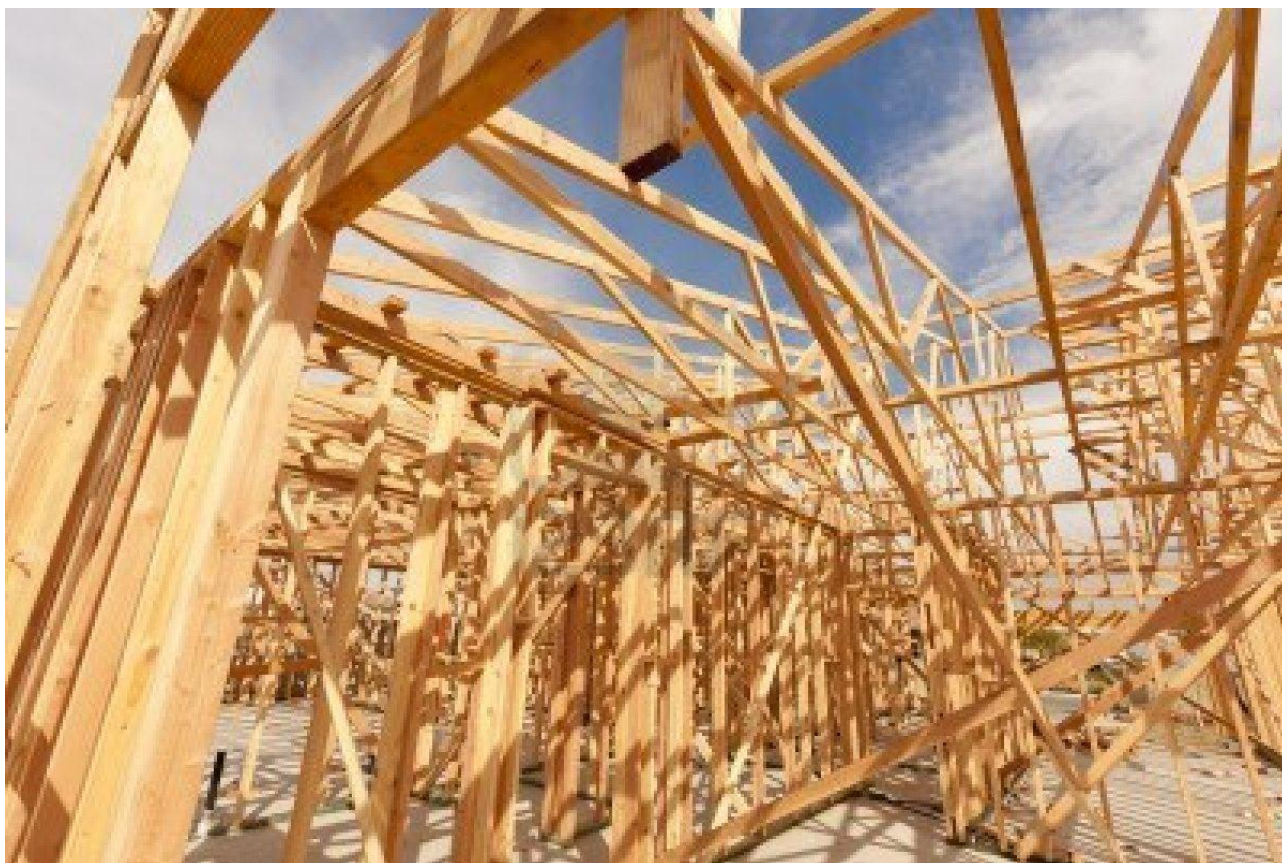

**Translationer i forbindelse med ÅRL § 99a -
et studium af tilblivelse og stabilisering af dansk CSR-regulering**

*English Titel: Translations in relation to § 99a in the Danish statements Act's –
a study of creating and stabilizing Danish CSR-disclosure*

Dato: 24/5-2013

Kandidatafhandling

Cand.merc.aud.

Copenhagen Business School 2013

Vejleder: Peter Skærbæk, Institut for Regnskab og Revision

Censor:

Regina Lykke Monsen

Maria Mostrup

Antal anslag/antal sider: 256.127 anslag / 112,58 sider

Executive Summary

This thesis deals with § 99a in the Danish statements Act's (hereafter § 99a). This law, § 99a, concerns CSR regulation as a part of a company's annual report and was passed in 2008 with effect from the 1st of January 2009. The purpose of the thesis is to analyze the process of the creation and stabilization of the law from an Actor-Network theory.

The Actor-Network theory is used to analyze how The Danish Business Authority, as the main actor who came up with the idea of the law, has constructed the network around the creation of the law. Through this theory we are able to describe how the actors are included in the network and how inscriptions are made and circulated within the network. Other actors identified in the network are; The Danish companies, Auditors, Investors, NGO's and the Danish Government.

The primary issues discussed in the process are: the auditor's role in relation to auditing the CSR-information; which companies should be covered by the law; the companies' administrative burdens and the voluntary aspect of the law. Through the analysis it becomes clear, that the actors in the network have been influenced by inscriptions such as meetings or expert reports used as purification to control the debate related to the above mentioned issues.

Furthermore, we show that some actors are very active, for example the NGO's who are driven by idealism, whereas the auditors are a more divided group and therefore not as persistent in their positions.

In the thesis we conclude that the Danish Business Authority has managed to handle the process through the use of inscriptions.

The law was created and passed within a short time and apparently many companies have adopted it. However, the evaluations of the law indicate that the auditors do not live up to their task concerning the verification of the CSR-information in the annual reports, which becomes a main obstacle in the stabilization.

Besides the debates and obstacles in the process, the Danish Business Authority has succeeded with many of their inscriptions through which alliances has been made with other actors and in the end they have managed to become the representative of the network around the law, § 99a.

1. Indholdsfortegnelse

2. Indledning	5
2.1. Problemformulering	7
2.2. Afgrænsning	7
2.3. Teorivalget.....	8
2.4. Indsamling af empiri.....	9
2.4.1. Interviewmetode	10
2.4.2. Valg af aktører	12
2.4.3. Indsamling af rapporter o.l.	15
2.5. Opgavens opbygning	17
3. Aktør-netværksteori.....	18
3.1. De fire momenter.....	19
3.2. Translation og Purification.....	23
3.3. Framing og overflowing	24
3.4. Operationalisering	26
3.5. Problematikker vedrørende sociologiske studier.....	26
3.6. Kritik af ANT	27
3.7. Opsummering - ANT.....	29
4. Prolog.....	30
4.1. CSR idealer.....	30
4.1.1. Strategisk CSR vs. filantropi.	32
4.1.2. Frameworks for CSR.....	34
4.2. CSR – en kort refleksion	37
4.3. CSR i en samfundskontekst.....	38
4.3.1. De grønne regnskaber – Danmark som foregangsland?	39
4.4. OMO og Center for Samfundsansvar	40
4.5. Opsummering - Prolog	43
5. Translationerne.....	45
5.1. Historisk gennemgang af processen i relation til ÅRL § 99a	45
5.2. Problematization.....	49
5.2.1. Hvordan Erhvervsstyrelsen skabte netværket omkring ÅRL § 99a	52
5.2.2. Opsummering – Problematization	58
5.3. Interessement	58
5.3.1. Handlingsplanen	60

5.3.2. De første undersøgelser og høringsrunden	64
5.3.3. At få vedtaget ÅRL § 99a – Debatten i Folketinget	68
5.3.4. Den vedtagne lov	70
5.3.5. Revisors rammer	75
5.3.6. Den skabte framing med vedtagelse af ÅRL § 99a	78
5.3.7. Stabilisering af ÅRL § 99a	79
5.3.8. Opsummering interessement	83
5.4. Enrolment	84
5.4.1. Enrolment af investorer og virksomheder	84
5.4.2. Skepsis om frivillighedsaspektet	88
5.4.3. Omfanget af de administrative byrder	93
5.4.4. Spørgsmålet om revisors rolle	96
5.4.5. Opsummering - Enrolment	99
5.5. Mobilisation.....	100
5.5.1. Forudgående arbejde i Erhvervsstyrelsen	100
5.5.2. Mødet i Regnskabsrådet samt høringsrunden	101
5.5.3. Vedtagelsen af loven	103
5.5.4. Rådet for Samfundsansvar.....	104
5.5.5. Evalueringerne.....	105
5.5.6. Mobiliseringen af Netværket	107
5.5.7. Opsummering - Mobilisation.....	109
6. Epilog.....	110
6.1. CSR - frameworks	110
6.2. EU-formandskab og menneskerettighedskonferencen	112
6.3. Regeringsskifte og ny handlingsplan – nye tiltag.....	113
6.4. Undersøgelse på CBS	116
6.5. Den nyeste evaluering	118
7. Konklusion	121
8. Perspektivering	123
8.1. Romantiseringen af ÅRL § 99a.....	123
9. Litteraturliste.....	125
10. Bilag 1: Porter og Kramers værdikæde.....	130
11. Bilag 2: Porter og Kramers Diamandmodel	131
12. Bilag 3: FN frameworks	132

13. Bilag 4: ÅRL § 99a	133
14. Bilag 5: BEK. Nr. 761.....	134
15. Bilag 6: ÅRL § 7	136
16. Bilag 7: Spørgsmål 1 under udvalgsbehandlingen	138
17. Bilag 8: mail fra OECD.....	139

2. Indledning

Den 1/1 – 2009 trådte årsregnskabslovens § 99a (herefter ÅRL § 99a) i kraft i Danmark. ÅRL § 99a omhandler virksomhedernes rapportering om Corporate Social Responsibility (herefter CSR).

CSR er som begreb egentligt ikke nyt. Det kom til i slutningen af 1960'erne og starten af 1970'erne efter mange multinationale selskaber skabte begrebet interessenter¹. Siden har opmærksomheden på CSR floreret globalt.

Eksempelvis har revisorer taget diskussionen op, med henblik på nye markeder og NGO'er har kæmpet for hver deres idealistiske sag. Ligeledes har tiden været præget af globalisering hvilket vedkommer både virksomheder og forbrugere, da samfundet er blevet fokuseret på de samfundsmæssige følger der er ved globalisering og hermed stiller krav til virksomheden om at kontrollere deres drift.

Det har altid været frivilligt for virksomhederne om de vil arbejde med dette samfundsansvar. Eksempelvis tog man i Novo Nordisk fat på arbejdet med CSR og udtrykte dermed nødvendigheden for at virksomhederne tager et socialt ansvar, hvorimod en virksomhed som B&O ikke åbenlyst arbejder med CSR i den tidlige del af dette år tusinde².

De seneste 10-20 år, er CSR for alvor slået igennem i Europa. I EU udarbejdede man i 2001 en grønbog "Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility". I denne grønbog introduceres CSR og mange af begrebets facetter i EU, og som noget af det første i grønbogen fremgår det, hvorfor nogle europæiske virksomheder har valgt at arbejde med CSR.

*"An increasing number of European companies are promoting their corporate social responsibility strategies as a response to a variety of social, environmental and economic pressures. They aim to send a signal to the various stakeholders with whom they interact: employees, shareholders, investors, consumers, public authorities and NGOs. In doing so, companies are investing in their future and they expect that the voluntary commitment they adopt will help to increase their profitability."*³

Grønbogen indledte et efterfølgende omfattende arbejde med CSR på EU niveau, hvor man i 2002

¹ Litt. - Bøger - Freeman 1992 s. 4

² Litt. - Hjemmesider - Dansk initiativ for etisk handel

³ Litt. - Rapporter - EU Kommissionen 2001

udgav en hvidbog⁴ samt oprettede initiativer som Multistakeholder Forum og European alliance for CSR⁵ i 2006⁶. Alt sammen tiltag, som promoverede og udviklede tankegangen omkring CSR.

Som følge af disse debatter og tiltag globalt og i EU, begyndte man i flere lande at arbejde med regulering af CSR. I Storbritannien udgav man ”The Companies act” i 2006. Denne indeholder ”directors duties”, og heri fastlægges det, at ved beslutningstagen bør miljø og samfund tages i betragtning⁷. Den politiske debat på CSR-området blev dermed mere regulær og specifik, hvor det før primært var guidelines og rapporter, der formede arbejdet med CSR.

I Danmark hoppede regeringen med på vognen og så muligheder i at kunne promovere Danmark som et bæredygtigt samfund. Det bæredygtige samfund stemte godt overens med velfærdsstaten samt Danmark og resten af Skandinaviens ry som værende klimaansvarligt. Arbejdet mandede som nævnt ud i en regulering i form af ÅRL § 99a, og den danske kurs og opbakning til EU arbejdet blev dermed lagt.

Det er bemærkelsesværdigt, hvor mange aktører der er blevet involveret i arbejdet omkring loven, i og med at det blot er en enkelt paragraf i årsregnskabsloven. Interessen for ÅRL § 99a viser, at implementering af CSR-regulering i årsregnskabsloven ikke kun inkluderer regnskabsbrugere og regnskabsproducenter. Ligeledes har det vist sig, at bl.a. NGO’er har meldt sig ind i debatten, givet emnets karakter.

Udover den omfattende aktivitet omkring arbejdet med ÅRL § 99a, investeres og spekuleres der som aldrig før i området, hvorfor man kan tænke sig, at det eventuelt vil være her, den næste investeringsboble skal findes. Dette gør CSR og CSR-regulering til et aktuelt, spændende og vigtigt emne, som må udforskes yderligere.

Processen vedrørende tilblivelsen af ÅRL § 99a vil vi belyse og undersøge ud fra et aktør-netværkteoretisk perspektiv (herefter ANT). Vi vil derfor se på, hvilke aktører der har været inkluderet både

⁴ Litt. - Hjemmesider - EU 1)

⁵ *Multistakeholder Forum er en tilbagevendende begivenhed hvor man samler interessenter fra hele EU til diskussioner om CSR. European alliance for CSR blev oprettet i et samarbejde mellem EU kommissionen og erhvervslivet. Denne alliance har til formål at promovere CSR samt udbrede begrebet, og har f.eks. udarbejdet en ”toolbox for competitive and responsible Europe” i 2008 - en vejledning vedrørende CSR, med hvilken man appellerer til erhvervslivet om at agere samfundsansvarligt.*

⁶ Litt. - Hjemmesider - EU 2)

⁷ Litt. - Hjemmesider - Out-law

direkte, men også mere indirekte i processen. Vi vil analysere processerne omkring ÅRL § 99a, herunder de rapporter, undersøgelser mm., der under processen har floreret blandt de involverede parter. Herudover vil vi vurdere, hvorledes disse rapporter og undersøgelser er udarbejdet eller vinklet, således at egeninteresser er fremhævet positivt jf. ANT. Ved en undersøgelse af disse forskellige aktører vil vi belyse det felt, der formes som et netværk mellem aktørerne. Vi ser på, hvilke diskussioner og holdninger der har været på CSR-området, og hvordan disse har været med til at forme såvel ÅRL § 99a som de følger, loven har haft de senere år.

2.1. Problemformulering

Gennem vores indledende overvejelser er vi nået frem til følgende problemformulering:

Givet den omfattende aktivitet som ÅRL § 99a har givet anledning til, hvordan kan vi så forstå processen omkring ÅRL § 99a? Hvilke problemer har der været i forbindelse med udarbejdelsen og stabiliseringen?

For at undersøge dette, må vi finde frem til hvilke aktører der var inkluderet i processen. Hvor kom idéen fra, og var der nogen der havde specielle interesser i loven? Hvem blev hørt og hvem var særligt aktive? Hvilke problemstillinger har vist sig at være de mest centrale og hvorledes er de søgt løst? Vi har derfor opstillet følgende underspørgsmål som vil blive besvaret i afhandlingen:

- Hvilke aktører har været involveret og hvordan er deres identiteter?
- Hvilke kontroverser opstod under processen?
- Hvordan har aktørerne påvirket udarbejdelsen samt stabiliseringen af ÅRL § 99a?

2.2. Afgrænsning

Der har været adskillige aktiviteter og projekter med CSR i Danmark i forbindelse med tilblivelsen af ÅRL § 99a, såsom CSR-kompasset, dokumenter om godt arbejdsmiljø af f.eks. Akkrediteret arbejdsmiljøcertifikat, Mangfoldighedsprogrammet ”arbejdspladser til nye danskere”, CSR-drevet innovation i Norden og Overskud med omtanke (herefter OMO).

I denne opgave har vi valgt hovedsageligt at tage udgangspunkt i projektet OMO, da det er dette projekt vores hovedaktør, i form af Erhvervsstyrelsen, har lagt vægt på som væsentligt i forhold til tilblivelsen af ÅRL § 99a. Dermed er det ikke implicit, at de resterende projekter ikke har haft væsentlig værdi, de har blot ikke været inddraget i samme omfang.

Tidshorisonten i opgaven løber fra 2005-2013. De tre første år 2005-2008 er OMO-projektets forløb, som vi ikke analyserer nærmere på. Projektet er udelukkende taget med som en del af prologen, og beskrives som optakten til den del af processen, vi koncentrerer os om, nemlig arbejdet fra 2008-2011. Årene 2012 og 2013 er medtaget, da der i denne periode er vedtaget nye tiltag, til ÅRL § 99a, om menneskerettigheder og klima. Disse tiltag anser vi som en proces i sig selv, men vi mener ikke, vi kan se bort fra dem, da de indikerer, i hvilken retning lovgivning på området vil udvikle sig. Disse tiltag er derfor medtaget i epilogen.

Med hensyn til de valgte aktører, har vi udvalgt dem, vi mente var gode repræsentanter. Denne udvælgelse er sket efter generel research, hvor vi er stødt på organisationer og navne som gik igen, og som har virket aktive i processen. Heriblandt var aktører, vi ikke kunne komme i kontakt med, f.eks. Dansk Industri (herefter DI). DI ville ikke give os kontakten til deres tidligere medarbejder, som ellers havde været aktiv i processen, og havde derudover ikke nogen interesse i at bidrage. Dansk Erhverv kontaktede vi, men vi modtog aldrig svar.

Disse udfordringer gør selvfølgelig, at vores historie ikke bliver fortalt, fra alle de vinkler vi havde ønsket. Imidlertid har vi forsøgt at erstatte de aktører, vi ikke kunne få bidrag fra, med andre (f.eks. har vi interviewet en medarbejder fra Erhvervs- og vækstministeriet, eftersom hverken Lene Espersen eller Bendt Bendtsen havde tid), men der kan være historier, der ikke er taget højde for i denne afhandling.

2.3. Teorivalget

For at kunne udføre vores undersøgelse og besvare vores problemformulering, har vi haft overvejelser om, hvilken teori der var mest anvendelig til dette. Da vores undersøgelse består af en analyse af en beslutningsproces, har vi valgt en teori, der er udviklet til at behandle en proces med diskussioner og holdninger, og hvor mange interesserter indgår.

Vi havde overvejelser om at anvende Luhmanns systemteori. Dette blev fravalgt, da denne teori,

modsat ANT, ikke tager højde for de enkelte aktører, men derimod udelukkende analyserer på systemer. Med en systemteoretisk analyse ville fokus have været på kommunikationen, da det er denne der skaber systemerne jf. Luhmann.⁸ Kommunikationen bliver derfor løsrevet fra individet, og står alene i skabelsen af et system.

Kritikken af dette ligger i, at man fjerner mennesket fra en sociologisk analyse. Med systemteorien tages der ikke højde for hvem der skaber kommunikationen, men kun kommunikationen i sig selv. Ifølge Luhmann vil mennesket altid stå udenfor systemet - de er en del af omverdenen, som kun bliver inddraget idet systemet iagttager mennesket. Kommunikationen kan dog, ifølge Luhmann, ikke føres tilbage til subjektet - der vil dermed ikke blive taget højde for, hvem der kommunikerer hvad og hvorfor. Herudover er der heller ikke tale om kommunikativhandlen, som hos Habermas - det er kommunikationen alene der skaber systemet.⁹ Luhmann er hermed fuldt ud antihumanist.

Den konkrete iagttagelse af kommunikationen, samt det forførende logiske i systemteorien var grunden til at systemteorien blev overvejet. Systemteoriens mangel ligger i, at der udelukkende er tale om iagttagelser af iagttagelser. Viljen bag en handling bliver ikke belyst, eftersom mennesket i sig selv ikke eksisterer. Det er kun systemerne og iagttagelserne, systemteorien forholder sig til. I en beslutningsproces, som den vi analyserer i denne opgave, ser vi det som væsentligt at få en indsigt i aktørerne og viljen bag deres handlinger, hvilket muliggøres med ANT, og er grunden til at vi anvender denne sociologiske teori frem for systemteorien.

2.4. Indsamling af empiri

I denne afhandling er størstedelen af empirien indsamlet ved hjælp af interviews. Grunden til dette er, at det ifølge ANT er igennem aktørernes erfaringer og oplevelser, at vi må forstå tilblivelsen og stabiliseringen af ÅRL § 99a. Det er således gennem interviews, vi har fået kortlagt processen samt fået indsigt i hver aktørs holdninger og aktiviteter i forbindelse med såvel udarbejdelsen som stabiliseringen af ÅRL § 99a.

Sideløbende med indsamlingen af interviews har en indsamling af yderligere empiri fundet sted. Dette er sket ved læsning af høringssvar, artikler og rapporter, der har fungeret som forskellige elementer i lovgivningsprocessen. Disse rapporter mv. har givet os en generel viden om området,

⁸ Litt. - Bøger - Bjerg 2010 s. 27

⁹ Litt. - Bøger - Bjerg 2010 s. 27

som har været værdifuldt i vores arbejde med forberedelse samt gennemførelse af interviews, og været en del af undersøgelsen.

2.4.1. Interviewmetode

Gennem hele processen har vi benyttet os af kvalitative interviews. Ved kvalitative interviews forstås interviews, hvor vi snakker med respondenter, og dernæst evaluerer samt analyserer på resultatet. Det, at vi snakker med respondenter, modsat f.eks. et spørgeskema eller et skriftligt interview, indebærer en vis åbenhed i løbet af interviewet. Vi har således benyttet os af kvalitative interviews i form af eksplorerende interviews samt i form af delvist strukturerede interviews. De eksplorerende interviews blev fortrinsvist foretaget i starten af vores undersøgelse, hvor vores viden på området endnu ikke var så omfattende. Desuden blev enkelte interviews oprindeligt udarbejdet til et andet projekt, og disse er derfor i forhold til denne afhandling også eksplorerende. De eksplorerende interviews foretages for at få yderligere viden indenfor et emne, og vi benyttede derfor oftest denne metode, når vi skulle undersøge fænomener, vi ikke selv havde mulighed for at opleve. Ved et eksplorerende interview opfattes respondenter derfor som en slags erstatningsobservatør¹⁰.

Langt de fleste interviews er dog foretaget som delvist strukturerede interviews, og er designet specifikt til denne afhandling.

De delvist strukturerede interviews har vi gennemført, efter vi havde opnået et solidt kendskab til emnet, således at vi overordnet set vidste, hvilke områder vi skulle berøre. Derfor havde vi også til alle disse interviews udarbejdet en spørgeguide med åbne spørgsmål, som dog fungerede mere som et noteark end som specifikke spørgsmål.

Processen med indsamling af interviews har haft en kontinuitet, eftersom vi ved samtlige interviews har taget udgangspunkt i en generel spørgeguide. Den generelle spørgeguide er designet for at holde fokus på de dele af historien, der er interessante for denne undersøgelse. Imidlertid er spørgeguiden blevet designet/tilpasset specifikt til hver enkelt aktør forud for interviewet. Den generelle spørgeguide er bygget logisk op efter emner. Ved nogle interviews er denne rækkefølge fulgt slavisk, mens det første åbne spørgsmål ved andre interviews har gjort, at interviewet har taget en

¹⁰ Litt - Bøger - Kvale 1997 side 104

uforudset drejning, som gjorde spørgeguiden mere eller mindre ubrugelig. Det må hermed nævnes, at det har været samtalen, der har været styrende i interviewene, og ikke den forberedte spørgeguide. Enkelte interviews udviklede sig således til mere at have karakter af en samtale, andre interviews blev mere strukturerede. Dette afhang meget af, hvor åben den enkelte aktør var, og om vi blev overraskede og dermed tvunget til at ændre retning i spørgeguiden.

Designet af interviewene er yderligere udarbejdet reflektivt, da vi har evalueret på hvert interview. Her er dermed ikke tale om et velkontrolleret design, i stedet er der tale om et åbent design, der udvikler sig med undersøgelsen. Denne reflektive proces har skabt muligheden for at revurdere information og viden inden det næste interview. Denne viden og information har også været med til at bestemme, hvor mange interviews der skulle til for at skabe et validt grundlag for denne afhandling. Det har derfor ikke været bestemt på forhånd, hvor mange interviews der skulle foretages, blot at det var vigtigt at få kortlagt forskellige synsvinkler på processen om ÅRL § 99a.

Rent praktisk varede hvert interview en halv til en hel time. Ved udførelsen af interviewene startede vi ud med en kort redegørelse for projektet, tilladelse til at optage samt tilbud om anonymitet til den interviewede. Dette for at give aktøren en indsigt og følelsen af, at det er dem, der har den styrende position, samt en tryghed under interviewet. Efterfølgende stillede vi et åbent spørgsmål såsom; ”Hvordan har processen været set fra jeres side?” Dette åbne spørgsmål blev stillet for at give aktøren mulighed for at fortælle, hvad personen fandt væsentligt, hvilket bibeholdt den trygge atmosfære. De videre spørgsmål, der skal følge op på aktørens historie fra det indledende spørgsmål, kommer sporadisk i løbet af interviewet, hvor det føles naturligt at sige eksempelvis: ”i relation hertil, nævnte du før - Kan du evt. uddybe nærmere?”.

Som en del af evalueringen af hvert enkelt interview er de blevet transskriberet. Transskriberingen af interviewene giver en intensivering af forståelsen for informationen, der er tilvejebragt i hvert interview. Herudover har transskriberingen gjort det muligt at evaluere på emnerne, designet og interviewene inden den videre undersøgelse. Efterfølgende har vi forsøgt at skabe en mening i hvad den interviewede siger gennem rapporter og udtalelser.

I løbet af processen med indsamling af interviews er vi stødt på forskellige udfordringer.

Først og fremmest er der vores egen forforståelse, som er svær at se bort fra, også i og med, at nogle af vores aktører meget markant repræsenterer forskellige grupper - eksempelvis Amnesty

International (herefter Amnesty), som repræsenterer NGO'erne, ligesom det ingen hemmelighed er at Amnestys arbejde gennemsyres af temaet menneskerettigheder. At se bort fra sin forforståelse er ikke desto mindre en vigtig del af en ANT-analyse, da den foretages objektivt, og det har vi således forsøgt at gøre.

En anden udfordring vi er stødt på handler om rollefordeling. Vi er studerende, og ved langt de fleste interviews har vi siddet overfor erfarne erhvervsfolk. Dette smittede i starten lidt af på interviewet, hvor vi følte os underlegne i forhold til respondenteren. Vi blev hurtigt opmærksomme på dette, og afvæbnede det ved henholdsvis god forberedelse, samt ved at medbringe relevante rapporter og artikler, som vi gerne ville spørge ind til. Herudover har det i hele processen været en styrke, at vi var to om at foretage interviewene.

Verifikation af hvert interview er blevet sikret ved den konstante evaluering, samt refleksionen over hvert enkelt interview. Her har vi ikke blot forholdt os til tematiseringen og designet af interviewene, men også givet os mulighed for at vurdere validiteten af hvert interview.

2.4.2. Valg af aktører

Som nævnt ovenfor har det ikke været klart fra starten, hvilke interviews der var relevante at gennemføre. Udvælgelsen af respondenter er sket løbende som en del af den refleksive proces.

Her ses en tabel over hvem der er interviewet og hvornår.

Tabel 1.

År (måned)	Aktør	Kommentar
2012 (februar)	Novo Nordisk, ansat	
2012 (marts)	Erhvervsstyrelsen, ansat	
2012 (maj)	Amnesty, repræsentant	
2012 (maj)	Erhvervsstyrelsen, ansat	
2012 (november)	FSR, medlem af Regnskabsteknisk udvalg	
2013 (februar)	ATP, ansat	

2013 (marts)	Lektor i revision der har undersøgt brugerinteresser	Anses som en modaktør.
2013 (marts)	Erhvervs- og Vækstministeriet, embedsmand	Interviewet for at give indsigt i efterfølgende begivenheder samt baggrundsviden

En repræsentant fra Novo Nordisk blev oprindeligt interviewet i relation til et andet projekt, men dette interview gav os en indsigt i, hvad man i Novo Nordisk mente om ÅRL § 99a. Vi har valgt at tage Novo Nordisk med som aktør, grundet den store erfaring man har i virksomheden med afrapportering indenfor CSR-området. Novo Nordisk er en af de virksomheder, der har haft størst succes med CSR rapportering, og var bl.a. vindere af CSR-prisen 2011. Novo Nordisk har ikke offentligt spillet ind i CSR-debatten, og fremstår ikke umiddelbart som en meget aktiv aktør i debatten om ÅRL § 99a, men som en foregangsvirksomhed.

Vi har fra starten af været klar over, at det var i Erhvervsstyrelsen meget af arbejdet omkring ÅRL § 99a blev lavet, og derfor planlagde vi allerede tidligt i forløbet et interview med nogle medarbejdere derfra. Det første interview med Erhvervsstyrelsen blev foretaget primært som en del af et andet projekt, men processen omkring ÅRL § 99a og denne afhandling var også i tankerne. Vi fik således en indsigt i motiverne bag ÅRL § 99a, men for at få dette uddybet nærmere, blev der foretaget endnu et interview med Erhvervsstyrelsen, som var designet specifikt til vores problemstilling. Erhvervsstyrelsen er placeret i indre by ved søerne og tæt på Rådhuspladsen i en nyere bygning. Den ansatte fra Erhvervsstyrelsen inviterede os ud på deres terrasse hvor vi sad i solen og talte om processen åbent og ærligt. Dette interview blev afholdt i en afslappet stemning og tog form af en samtale mere end et interview. Til sidst i interviewet fik vi yderligere at vide, at vi blot skulle give lyd fra os, hvis vi havde yderligere spørgsmål, hvilket efterfølgende resulterede i en mailudveksling for at præcisere detaljer, vi var blevet i tvivl om undervejs.

I det første interview med en ansat fra Erhvervsstyrelsen blev samarbejdet med Amnesty nævnt. Derfor foretog vi et interview med en repræsentant fra Amnesty. Amnesty har kontor i indre by i en gammel bygning ved Gammeltorv. Vi blev fulgt igennem krogede gange fra lokale til lokale, der var dekoreret med plakater fra deres kampagner. Der var en meget idealistisk stemning. Vi blev inviteret ind i et stort mødelokale, det var klart, at de havde travlt grundet konferencen om menneskerettigheder og klima i forbindelse med det danske EU formandskab. Til trods for denne travlhed, tog repræsentanten sig god tid til at besvare vores spørgsmål. Repræsentanten var meget

beskrivende vedrørende Amnestys ideer, om hvad der burde være en norm i erhvervslivet. Til trods for at man kunne mærke irritationen overfor erhvervslivet, blev alt sagt med et smil. Formen på interviewet var, som hos Erhvervsstyrelsen, tilnærmelsesvis en samtale, dog blev spørgeguiden anvendt mere her for at holde fokus på vores interesseområde. Vi fik sidenhen tilsendt en artikel fra Berlingske Tidende, som kunne have interesse for vores undersøgelse.

Revisorerne blev interviewet, da vi som cand.merc.aud.-studerende naturligvis er interesserede i at høre historien om ÅRL § 99a fra revisorernes synsvinkel. Herudover nævnes revisorerne i interviewet med Amnesty, og problemstillingen om, hvorvidt revisorerne har presset på med lovgivningen, er interessant. FSR er valgt som repræsentant for revisorerne, da de som brancheforening er dem, Erhvervsstyrelsen eller andre politiske enheder vil kontakte, i forbindelse med udarbejdelsen af et lovforslag. FSR har yderligere været involveret i arbejdet med ÅRL § 99a på forskellige områder. FSR har kontorer i en af de gamle herskabsbygninger ved Kongens have. Loftet var dekoreret med stuk, og det var generelt en meget konservativ stemning. I receptionen var der en fladskærm, hvor der blev vist TV2 News, og man fornemmede, at nyheder var en væsentlig information her. Vi blev inviteret ind på et kontor, som var lettere rodet, med tomme colaflasker og dokumenter flydende. Den fornemme stemning blev dermed afbrudt. Der var tilnærmelsesvis en anstrengt stemning, så vi brugte god tid på at forklare om vores undersøgelse og forklarede, at det var en objektiv undersøgelse uden hypoteser - dermed ingen fordomme. Stemningen gjorde vi i høj grad måtte støtte os til vores spørgeguide. Det var også meget anvendeligt at vi havde de rapporter og udtalelser med, vi gerne ville spørge ind til, da det gav den ansatte hos FSR mulighed for at genopfriske hukommelsen om, hvad der skete 5 år tidligere. Måske også derfor blev svarene på vores spørgsmål af meget diplomatisk karakter.

For både revisorerne og investorerne har det gjaldt, at det har været svært at gennemskue, hvor aktive de har været i processen. Imidlertid har det også været klart fra starten af, at aktører herfra skulle med i afhandlingen, da disse to grupper er i tæt berøring med årsregnskabet. Som repræsentant for investorerne fandt vi frem til ATP, som er en selvstændig virksomhed, der varetager nogle af det offentliges opgaver. ATP har ikke været direkte inkluderet i lovarbejdet, men har deltaget i evalueringerne af ÅRL § 99a. ATP ligger i Hillerød i en nyere bygning. Vi blev inviteret ind i et mødelokale, her var der fra starten en afslappet stemning. Vi fik tilbudt te og kaffe og præsenterede os hver især. Den ansatte fra ATP var meget åben og interesseret i vores undersøgelse, så interviewet fik, som hos Erhvervsstyrelsen, karakter af en samtale.

Da vores undersøgelser i første omgang var færdige, var det klart for os, at der var mange forskellige holdninger til ÅRL § 99a, men et decideret kritisk syn på loven var vi endnu ikke stødt på. For nuancerings skyld valgte vi derfor at interviewe en lektor på CBS. Denne lektor har foretaget en undersøgelse, som giver et mere kritisk billede af afrapporteringen af CSR-oplysninger, når man sammenligner med de andre oplysninger, der skal rapporteres om i ledelsesberetningen. I den sidste fase af vores arbejde har vi desuden søgt mere indsigt i de nye tiltag i ÅRL § 99a, med klima og menneskerettigheder. Derfor kontaktede vi Erhvervs- og Vækstministeriet, hvor vi talte med en embedsmand, som har siddet med dette arbejde. Denne person kunne desuden berige os med en meget oplysende beskrivelse af hvordan der arbejdes i et ministerium.

Det har med indsamlingen af disse interviews været en rejse rundt i et netværk med aktører af forskellige holdninger og baggrunde, som i sidste ende har givet et klart billede af, hvad der ligger bag ÅRL § 99a.

2.4.3. Indsamling af rapporter o.l.

Som forberedelse til vores interviews samt som en del af undersøgelsen er der foretaget omfattende research. Vi har i vores research læst mange rapporter foruden nogle artikler, der har været relevante.

Indsamlingen af interviews samt indsamling og læsning af rapporter mv. har foregået simultant, da det i nogle tilfælde var den interviewede aktør, der gjorde os opmærksomme på en rapport eller en artikel, som kunne være interessant. Vi har også kontaktet forskellige organisationer for at få en præcisering af informationer eller for at opnå indsigt i forskellige dokumenter. Vi har ved indsamling af rapporter kun mødt åbenhed og hjælpsomhed, hvilket har været med til at gøre vores undersøgelse indholdsrig.

Denne tabel giver et overblik over den materielle empiri.¹¹

¹¹ Se også litteraturlisten

Tabel 2

Udgivelsesår	Titel
2001	EU Kommissionen, <i>Grønbog: promoting a European framework for Corporate Social Responsibility</i>
2002	Porter, Michael og Kramer, Mark, <i>The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy</i>
2005	Erhvervs- og selskabsstyrelsen, <i>Competitive social responsibility: Uncovering the Economic Rationale for Corporate Social Responsibility among Danish Small- and Medium-Sized Enterprises</i>
2006	Porter, Michael og Kramer, Mark, <i>Strategy and society</i>
2006	Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, <i>Overskud med omtanke</i>
2007	Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, <i>Evaluering af projekt People and profit – Overskud med omtanke</i>
2008	FSR, Kurt Gimsing <i>ny formand for FSR</i>
2008	Regeringen, <i>Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar</i>
2008	Regnskabsrådet, <i>Baggrundsnotat: Lovforslag: Nye rapporteringskrav om samfundsansvar</i>
2008	Økonomi- og Erhvervsministeriet, <i>Høringsnotat – forslag til ændring af årsregnskabsloven (redegørelse for samfundsansvar i større virksomheder)</i>
2008	Folketinget, 1. behandling
2008	Folketinget, Udvalgsbehandling
2008	Folketinget, 2. behandling
2009	Folketinget, <i>ÅRL § 99a</i>
2009	Erhvervsstyrelsen, <i>BEK nr. 761</i>
2009	Regnskabsrådet, <i>referat: Møde i regnskabsrådet den 19. juni 2008</i>
2010	Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, <i>Samfundsansvar og rapportering i Danmark</i>
2011	Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, <i>Samfundsansvar og rapportering i Danmark</i>
2011	DanWatch, <i>The impact of the danish law on CSR reporting</i>
2011	FSR, <i>Revisor-tjekliste: Årsregnskabslovens § 99a</i>
2012	Berlingske, <i>revisor svigt?</i>
2012	Berlingske, <i>BUSINESS: FN skærper spillereglerne for CSR,</i>
2012	Regeringen, <i>Ansvarlig vækst – Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar 2012-2015</i>
2012	Folketinget, MKI og udvidelse af <i>ÅRL § 99a</i>
2013	Johansen, Thomas Riise og Plenborg, Thomas, <i>Prioritising disclosures in the annual report</i>
2013	Erhvervsstyrelsen, <i>Samfundsansvar og rapportering i Danmark,</i>
2013	EU Kommissionen, <i>forslag: disclosure of non-financial and diversity information by certain large companies and groups</i>

Empirien i skemaet er kommet fra forskellige kilder. Disse kilder har vi forholdt os kritiske til således, at vi kun har arbejdet med pålidelige værker med en relevant reference. Avisartiklerne har ikke haft den store indflydelse, da det hurtigt gik op for os, at dialogen mellem aktørerne er foregået direkte og udenom medierne. Det belyses dog via disse artikler, at emnet har været taget op i medierne. Det er primært undersøgelser og diskussioner, der har været den anvendte empiri i opgaven.

2.5. Opgavens opbygning

Denne afhandling er opdelt i følgende 7 kapitler. Dette kapitel har præsenteret problemfeltet samt vores tilgang til den anvendte empiri. Tredje kapitel omhandler en redegørelse af den valgte teori, ANT, samt hvorledes den er anvendt i denne undersøgelse. Fjerde kapitel er en prolog, hvor vi redegør for de begivenheder, der har været forinden ideen om ÅRL § 99a. Herudover også hvilken diskurs der kan identificeres med betydning for dette initiativ. Femte kapitel rummer vores analyse af translationerne via de fire momenter fra ANT.

Efter vores analyse, i kapitel seks, har vi udarbejdet en epilog. Epilogen beskriver den seneste tid 2012-13, her redegøres for de begivenheder der er sket efterfølgende i netværket om ÅRL § 99a. Det syvende kapitel rummer vores konklusion, og efterfølgende i kapitel otte har vi lavet en perspektivering, som omfatter den danske romantisering af ÅRL § 99a i EU.

3. Aktør-netværksteori

ANT¹² er en konstruktivistisk samfundsteori, og er især omtalt og udviklet af Bruno Latour samt Michel Callon¹³. Det særlige ved ANT er forståelsen af begreberne aktør og netværk samt dens forståelse af, hvordan samfundet holdes sammen. ANT søger ligesom systemteorien at forklare hvad der holder sammen på mennesker i en social sammenhæng, men perspektivet i ANT er at forstå, hvordan samfundet holdes sammen af aktørerne i samfundet. Helt konkret kommer det til at handle om, hvordan aktørernes handlinger holder sammen på samfundet. I forhold til vores undersøgelse er det netværket omkring ÅRL § 99a der undersøges via forskellige aktører. Vi vil kort redegøre for videnskabsteorien, da videnskaben er afhængig af et paradigme i forbindelse med forståelsen af en problemstilling samt en problemløsning.

ANT hører som nævnt til i det konstruktivistiske paradigme. Dette vil sige, at virkeligheden opfattes som konstrueret. Herudover er ANT aktørbaseret, hvilket vil sige at viden opfattes som individafhængig. I ANT er en aktør ikke nødvendigvis et menneske, det kan også være en ting – et teknisk objekt, det Latour kalder inscriptions¹⁴ og Callon devices¹⁵. Inscriptions er de ting som omgiver os, som tildeles en betydning, og via deres tilstedeværelse er med til skabe en ramme for den ageren, der finder sted¹⁶. Inscriptions kan dermed være alting; en politibetjents uniform, pistol, bil mm. som gør, at han falder ind i rollen som politibetjent, eller eksempelvis færdselsloven, som danner rammen for, hvordan vi færdes i trafikken. I begrebet aktør er derfor også implicit en gensidig forståelse for, hvordan der indenfor rammerne skal handles, f.eks. har vi en forventning om, at en given politiker vil give en bestemt holdning til kende, fordi vi kender den organisation, vedkommende er en del af. Dette stiller imidlertid krav til undersøgeren om at være opmærksom på sin forforståelse. I en lovgivningsproces vil inscriptions ofte skabes som resultat af en mening, en undersøgelse el. lign., som transformeres til en rapport eller et dokument og dermed bliver

¹² I forhold til ANT, hvor den anvendte litteratur udelukkende er på engelsk, har vi valgt at benytte de engelske begreber. Vi har ikke fundet tilfredsstillende oversættelser af samtlige begreber, og derfor er det mere logisk at tisk begrebbenyttede de engelske ord.

¹³Litt. - Bøger - Fuglesnag 2005 s. 417

¹⁴Litt. - Bøger - Bijker 1992 s. 236

¹⁵Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s. 206

I denne opgave anvender vi udtrykket inscriptions

¹⁶Litt. - Bøger - Bijker 1992 s. 259

håndterbar. Rapporten kan herefter cirkuleres rundt og dermed yde indflydelse.

Den subjektive epistemologi i ANT kommer til udtryk ved anvendelsen af ”OPP – The Obligatory Passage Point” som omtales af Latour og Callon¹⁷, og som er fælles for alle aktører i processen. I analysen passerer (billedligt set) aktørerne det samme punkt OPP, som defineres af undersøgeren og er selve genstanden for undersøgelsen. OPP er en essentiel del af ANT da det er centrum for netværket og aktørerne. Aktørerne bevæger sig gennem OPP ved transformationer og vil derved opnå indflydelse¹⁸. Alle har en agenda, alle har en intention, og alle har en ideal identitet.

Herigennem kan det opfattes som om Callon tillægger inscriptions menneskelige egenskaber, hvilket på sin vis også er tilfældet, dog er det vigtige, at inscriptions skal cirkuleres og anerkendes for at have disse egenskaber, så tilfældet med vores indsamlede empiri. De rapporter og undersøgelser, vi har anvendt i denne afhandling, har været anvendt af de forskellige aktører i netværket under processen om ÅRL § 99a.

Som nævnt ovenfor opfattes virkeligheden i ANT som værende konstrueret af et netværk. Med netværk forstås ifølge Latour og Callon ikke ét netværk. Netværket er ikke givet på forhånd, netværket er ikke et eksisterende fænomen, men udvikles hele tiden gennem de transformationer, som sker via aktørerne. Det er dermed de inscriptions der cirkuleres rundt, som skaber netværket. Som nævnt tidligere undersøger vi i denne afhandling netværket omkring ÅRL § 99a, hvilke aktører der har interageret, hermed også hvilke inscriptions der er blevet cirkuleret samt, hvordan netværket deraf er blevet formet. Netværket transformerer sig ved mobilisering og på den måde, hvorpå det bliver opfattet. Inscriptions har kun effekt, hvis de bliver cirkuleret.

Herudover er ontologien i ANT relativistisk, hvilket vil sige at viden er relativ. Viden er dermed altid i en skabelse, da den afhænger af konteksten.

3.1. De fire momenter

I praksis udfører vi ANT-analysen ved, at vi gennemgår de 4 momenter i translationerne:

Problematization, Interessement, Enrolment, Mobilisation.

I problematization definerer vi, hvem der er hovedpersonen/drivkraften (primum movens) i

¹⁷ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s. 205

¹⁸ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s. 205-206

processen, der kan her være tale om en eller flere¹⁹. I denne afhandling blev det hurtigt klart at det er i Erhvervsstyrelsen den primære drivkraft bag ÅRL § 99a har været. Vi undersøger derfor, hvordan denne hovedperson iscenesætter netværket.

Udover at få identificeret hovedpersonen i processen, bliver hver aktørs identitet klargjort, og herigennem gives en indsigt i, hvilket netværk der analyseres på.

*”Problematization, it describes a system of alliances or social groups, such as professions, thereby defining their roles to play, i.e. their identities and what they want.”*²⁰

For at beskrive det sociale sammenhold i netværket må vi definere et bindende punkt i processen, dette kaldes som nævnt tidligere OPP. I vores undersøgelse er det centrale punkt ÅRL § 99a. I problematisation belyses hvilke problematikker, der har været i processen, dette gøres ud fra vores observation af hvordan man i Erhvervsstyrelsen har interageret med diverse aktører.

Problematisation giver igennem forståelse af aktørerne, definitionen af OPP og de problematikker der har været undervejs et klart billede af hvilket netværk vi, som observatører, er i gang med at undersøge.

I det andet moment interessement søger vi at kortlægge netværket, som det ser ud på det tidspunkt i processen, vores analyse tager udgangspunkt i. Netværket er som nævnt dynamisk, og de aktører, som indgår i netværket, kan forandre sig – adoptere en ny holdning - som gør, at netværket forandres²¹. En ny holdning kan f.eks. dannes ved påvirkning i momentet interessement, det værende sig ved den serie af processer, hvor man benytter f.eks. inscriptions til at afskære evt. kritikere/modstandere af OPP. Dermed søger hovedpersonen også at stabilisere aktørernes (dem som er inde i netværket) identitet, således at de forbliver indenfor netværket²².

¹⁹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s. 203

²⁰ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2009 s.973

²¹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s. 208

²² Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s. 209

”In the moments of Interessement the instigating actors attempt to impose and stabilize the role and identity of the other actors. To achieve interessement, various devices are used to implement such actions”²³

Udenfor netværket, er den gruppe af interessenter, der forsøger at påvirke aktørerne indenfor netværket i anden retning – disse interessenter forsøger, også ved hjælp af inscriptions, at definere aktørernes identitet på anden måde²⁴. Disse interessenter kan ses som en slags modaktører, der arbejder imod netværket. Callon omtaler ”Triangle of interessement” som illustration af, hvem der er udenfor netværket, og hvem der er indenfor netværket²⁵. Dem udenfor netværket er karakteriseret ved, at de er kritikere af OPP, hvorimod dem der er indenfor netværket, enten er tilhængere af OPP eller forholder sig passivt og tavst. Ved aktiviteter samt ved brug af inscriptions kan hovedaktøren opnå interessement, hvilket vil sige, at de opnår at stå mellem de forskellige interesser. Dermed kan det være muligt at tøjle aktører både indenfor og udenfor netværket. I vores undersøgelse ser vi bl.a. på, hvordan Erhvervsstyrelsen med rapporter og undersøgelser forsøger, at skabe et stabilt netværk som sikrer, at ÅRL § 99a bliver en succes.

Tredje moment kaldes enrolment, og omhandler, hvorvidt man opnår at skabe alliancer aktører imellem.

”Enrolment is to be, about multilateral negotiations, trails of strength and tricks that accompany the interessements and enable them to succeed”²⁶

De forhold vi, har identificeret under interessement, analyseres i dette moment for, om de ledsages af alliancer eller forhandlinger, hvilket i sidste ende betyder, at de er succesfulde. Vi må derfor gennemgå alle aktørerne i forhold til vores hovedperson og foretage en analyse af udviklingen, dvs. hovedpersonens strategi og hvordan den lykkes for denne. Der afklares hvilke diskussioner der har været i forløbet samt hvilke forhandlinger der har været i netværket på kryds af alle aktørerne. Med vores undersøgelse ser vi på Erhvervsstyrelsens evne til at danne disse alliancer, bl.a. ved at se på de diskussionsemner der har været undervejs i processen og derved belyse de forskellige aktørers forhandlinger og kompromisser i forløbet omkring ÅRL § 99a. Hvis interessement er succesfuldt,

²³ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2009 s.973

²⁴ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s. 208

²⁵ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon, 1986 s 208

²⁶ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2009 s.973

vil man opnå enrolment – med andre ord, hvis de aktiviteter vores hovedperson foretager, virker, vil man skabe alliancer til aktørerne og eventuelt mellem aktørerne. Undersøgelsen vil i denne afhandling belyse, hvorledes Erhvervsstyrelsen ved hjælp af de rapporter og undersøgelser, der beskrives i momentet interesselement, forsøger at skabe alliance til de andre aktører.

Sidste moment i analysen er mobilisation. Ved mobilisation forstås metoder til at sikre, at talsmændene for de relevante fællesskaber er korrekte repræsentanter for gruppen af aktører, som de repræsenterer.

”Mobilisation is a matter of who speaks in the name of whom”²⁷

Vi foretager herudover en vurdering af, om masserne - alle de aktører som indgår i gruppen, vil følge disse repræsentanter. I et netværk taler alle aktørerne hver sin sag. Der vil altid være en talsmand for hver aktør, f.eks. har Erhvervsstyrelsen valgt FSR til at tale på vegne af revisorerne. Det er derfor væsentligt i en undersøgelse af et netværk, at vurdere om talsmanden (FSR) er tro mod sin aktør (revisorerne), og om aktøren vil følge denne talsmand. Yderligere i mobilisation undersøger vi, hvorledes primum movens indtager positionen som talsmand for netværket, ud fra de handlinger der er blevet beskrevet i interesselement og enrolment.

Vi har derfor i vores undersøgelse, vurderet de forskellige organisationer der har udtalt sig og lavet undersøgelser i processen, for at se om de lever op til deres repræsentation, eksempelvis om NGO’erne vil følge Amnesty som talsmand eller om der er nogen som denne repræsentation ikke dækker. Til sidst belyser vi, hvordan Erhvervsstyrelsen formår at indtage positionen som talsmand for netværket.

Vores analyse er udarbejdet i denne form med de fire momenter, som belyser det netværk hvor ÅRL § 99a er i centrum. Vi får herigennem indsigt i de problematikker der har været undervejs, samt hvorledes de er forsøgt løst. Herudover belyser denne teorianvendelse værdien af de dokumenter der har cirkuleret under processen, og ikke mindst hvilke aktører der har været involveret.

²⁷ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2009 s.973

For at give en forståelse for hvad de fire momenter er en del af, belyses i næste afsnit begrebet translation og hvad dette begreb indeholder, herunder purification som er en del af translation.

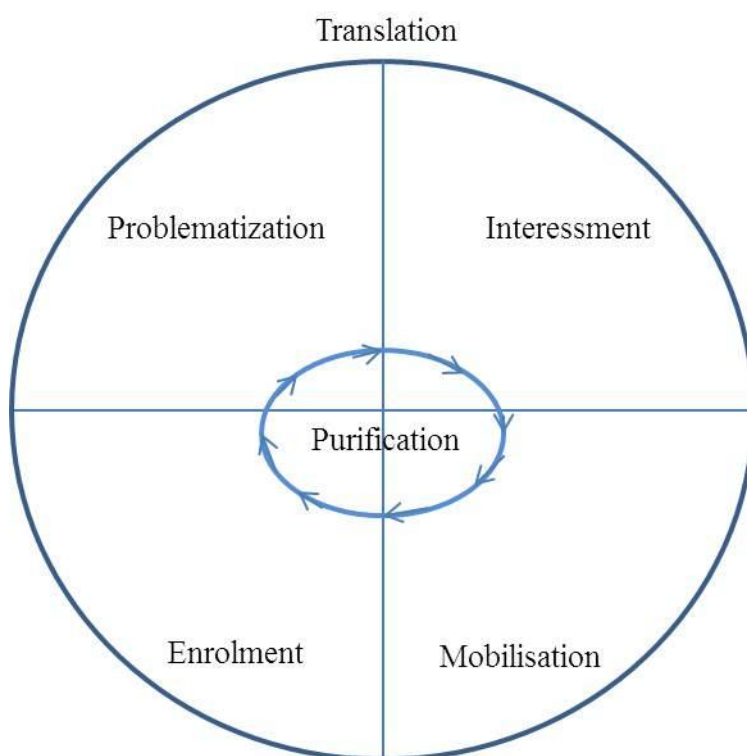
3.2. Translation og Purification

Der er to andre vigtige begreber indenfor ANT; nemlig ”purification” og ”translation”.

”translation is about (dirty) politics – i.e. entities with their subjective values – whereas purification is about (apparently pure) experts producing facts with reason and without politics or with a minimum politics.”²⁸

Translation er overordnet set betegnelsen for hele processen, det vil sige momenterne problematization, interessement, enrolment og mobilisation.

Figur 1

Purification er et udtryk for den proces, som foregår, når en aktør fremstiller idéer, så det bliver tilgængeligt²⁹. Så ”rensningen” består i at gøre noget, der ikke er respekteret og anerkendt, til gængs

²⁸Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2010 s. 527

data, som ikke betvivles. Deri kommer idéen med konsulenter eller eksperter til sin ret, fordi det de præsterer, deres rapporter, undersøgelser mm., opfattes som værende sande. Dette kan eksempelvis ses ved den undersøgelse, som den vi er stødt på af to lektorer på CBS, som har foretaget en forbrugsundersøgelse af de informationer der er tilgængelig i en årsrapport. Denne undersøgelse er bestilt af PWC, uden at de har haft indflydelse på udfaldet. Opfattelsen af en sådan undersøgelse bliver, at udfaldet er sand fordi, konsulenter, lektorer mv. har viden, er professionelle, har integritet og har ingen egeninteresser – modsat aktøren³⁰. En aktør kan derfor via en konsulent få sine idéer til at fremstå som sande. Det vigtige ved purification er imidlertid, at det ikke er et produkt af magt og værdier sat i spil, i modsætning til translation. Translation er ”dirty politics” eller manipulation³¹. Det er når aktøren, bevidst og på forhånd, har besluttet sig for at hævde sin agenda og få denne frem udelukkende baseret på egne idéer og værdier. I undersøgelsen kan det være svært at skille translation og purification ad, men translation giver ingen mening uden purification³². Uden fakta eller troværdige data, kan der ikke udvikles translation, som er overbevisende. Sammen skaber og former purifications og translations netværket i hvilket inscriptions, såsom rapporter, mobiliseres³³. Vores undersøgelse er som nævnt en analyse gennem de fire momenter i translationerne om ÅRL § 99a, og hvordan purifications har været med til at forme det netværk der er opstået i denne proces. Som nævnt er netværket i ANT mobilt og kan formes, for at forklare dette vil vi se nærmere på Callons udtryk om framing og overflowing.

3.3. Framing og overflowing

En vigtig del af Callons arbejde med ANT er, at vi ikke kan se bort fra eksternaliteterne. Callon er både inspireret af Bourdieus habitus begreb, Goffmans teori om framing og i princippet også den fundamentale økonomiske Principal-agent teori. Disse tre teorier beskriver alle det, at vi interagerer indenfor nogle rammer, som vi er mere eller mindre bevidste om. Habitus begrebet lægger meget vægt på værdi- og normsystemer som udgangspunkt for de handlinger, vi foretager os, enten som

²⁹ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2010 s. 524

³⁰ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2010 s. 525

³¹ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2010 s. 527

³² Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2010 s. 525

³³ Litt. - Videnskabelige artikler - Skærbæk 2013s. 10

individ eller i fællesskab. I Principal-agent teorien er fokus på den kontrakt, som eksisterer mellem principalen og agenten, hvad enten den er materialiseret eller skabt stiltiende.

Goffmans framing teori, som Callon direkte adopterer, omhandler ligeledes det at vi søger at frame, hvilket vil sige at indramme vores interaktioner for at forstå vores handlinger og meninger.

Framingen sker bl.a. via inscriptions, der er med til at forme netværket. Det som framing-begrebet imidlertid også tillægger betydning er eksternaliteterne, eksempelvis kan en lovgivning være med til at frame borgernes ageren. Som Callon udtrykker det, så sætter framing omverdenen i parentes, som det var, men ophæver ikke alle forbindelserne med det³⁴. Dette vil f.eks. sige, at i en undersøgelse som vores, der forholder vi os til den framing, der er sket ved ÅRL § 99a, og ser ikke nærmere på resten af reglerne for årsrapporten.

Eksternaliteter er som udgangspunkt et økonomisk begreb, og Callon skaber noget nyt i og med han i sociologiske undersøgelser inddrager eksternaliteterne som havende betydning for vores framing. En eksternalitet i sig selv kan både have negativ eller positiv effekt, men er karakteriseret ved, at den stammer fra en kontrakt mellem nogle aktører, og den påvirker andre aktører. Eksternaliteter kan ikke undgås. Imidlertid søger vi at eliminere dem, ikke af moralske grunde, men fordi de skaber inefficiens samlet set.

Callon bruger også frasen ”institutional framework”³⁵, hvilket unægtelig leder tankerne hen imod institutionel teori, hvor institutioner er med til at danne rammen for hvordan vi handler, og derfor må vi identificere dem. Dette betyder, at konteksten, den historiske sammenhæng og processerne ofte bliver afgørende for at forstå en given situation. Så man kan sige, at framing kan sidestilles med det, at ville skabe en institution omkring noget. En institution der legitimerer sig selv.

Det næste element af framing er, at det konstant er i udvikling, fordi der hele tiden forekommer overflow. Overflow er det der gør, at vores framing skrider, og vi bliver dermed nødt til at reframe vores situation³⁶. Et voldsomt eksempel på dette er en revolution. Med en revolution er der sket et holdningsskifte i et samfund, der gør, at det er tid til at lave en ny ramme for hvorledes samfundet skal fungere. Processen omhandlende framing, overflow og reframing betyder derfor, at der hele tiden åbnes døre til nye komplekse verdener indenfor et emne. Med ÅRL § 99a, er der bl.a. kommet de nye tiltag i 2012 om menneskerettigheder og klima.

³⁴ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1998 s. 249

³⁵ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1998 s. 249

³⁶ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1998 s. 250

3.4. Operationalisering

Som vi her har gennemgået er vores analyse bygget op ud omkring disse gennemgåede begreber. Overordnet set forsøger vi, at forstå den framing der er sket af ÅRL § 99a, hvilket vi gør ved at undersøge, hvilke translationer og purifications der har været med til at danne netværket. For at kunne forstå translationen af ÅRL § 99a udføres analysen af de fire momenter i ANT, hvilket giver en vid forståelse af processen. Der er tale om et omfattende studie af processen, som giver en dyb indsigt i den sociale verden i forhold til ÅRL § 99a.

Med en ANT undersøgelse er der dog problematikker og kritiske aspekter vi skal holde os for øje undervejs i undersøgelsen.

3.5. Problematikker vedrørende sociologiske studier

Callon omtaler tre problematikker, som sociologiske undersøgelser generelt har været kritiseret for, og som vi derfor må være opmærksomme på, når vi arbejder med ANT.

Den første problematik omhandler sociologernes arrogance i forhold til videnskab generelt. Dette betyder, at sociologerne ikke erkender aktørernes sociale forståelse, og sociologerne er dermed ikke opmærksom på egen forforståelse. Dette kan i værste fald munde ud i, at den sociologiske undersøgelse ikke medtager det sociale aspekt, men kun det teoretiske og videnskabelige fra aktørernes side. Aktørerne kommer dermed til at fremstå som en ren arketype indenfor videnskab og teori for den gruppe de repræsenterer, og sociologen kan derfor komme til at se bort fra aktørens individuelle mening indenfor deres område/fag i forhold til undersøgelsen. Dette kan i sidste ende resultere i en undersøgelse, hvor læseren føler, at videnskaben ledes af en privilegeret viden, som er ubestridelig og hævet over kritik³⁷.

Et andet kritikpunkt for sociologien er, at det som er genstand for sociologien i det hele taget er uhåndgribelige data. Man undersøger meninger, værdier, normer, interaktioner osv., hvilket ikke er ting der kan måles og vejes og dermed er så holdningsladede at det er svært selv for sociologerne at nå til enighed. Dette bunder i, at man ikke kan adskille sociologien fra videnskaben eller omvendt, man må have begge aspekter med i sine undersøgelser. Hvis man vil skabe sociologiske forklaringer som bliver anerkendt, må man også tage stilling til videnskaben³⁸.

³⁷ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1986 s. 198

³⁸ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1986 s. 199

En tredje problematik indenfor sociologi bunder i metodologien. Denne problematik belyser vigtigheden i at forholde sig til identiteten af ens aktører. Det er altid svært at finde frem til hovedpersonen i ens undersøgelse, selv set i bagklogskabens lys. Derfor kan undersøgelsen risikere at miste sin gennemslagskraft, og man skal derfor være klar over vanskeligheden i at identificere aktørerne og være opmærksom på risikoen for at tage fejl³⁹.

For at undgå disse tre problematikker foreslår Callon tre ting. Vi må arbejde ud fra agnosticisme, således at vi (observatøren) skal være objektive gennem hele undersøgelsen overfor aktørerne og disses synspunkter samt fortolkninger overfor det sociologiske emne (samfundet)⁴⁰. Vi skal være åbne overfor udvikling i argumentationerne og ikke dømme nogen synspunkter. Herudover må vi forholde os til problemstillingen med general symmetri, hvilket vil sige, at vi sætter os ind i de forskellige aktørers synspunkter og giver dem mulighed for at give deres holdninger til kende. Vi skal give alle aktører lige muligheder i vores formuleringer. Sidst må vi lade vores aktører have frie associationer. Vi må ikke presse forudindtaget forståelse ned over aktørens verden. Vi må forlægge alle vores a priori opfattelser⁴¹. Vi må følge aktøren for at identificere den måde, som denne formulerer og inddrager de forskellige elementer, som de bruger til at forklare deres verden på.

Det er lidt specielt at bruge ANT på en beslutningsproces, da ANT primært anvendes til analyse af processer ud fra et sociologisk perspektiv. Med denne afhandling viser vi, hvorledes ANT kan anvendes på en beslutningsproces og hvorledes en sådan analyse giver indsigt i beslutningsprocessen fra mange aktørers synsvinkel. Der er dog også nogle kritiske forhold i en ANT undersøgelse vi må forholde os til.

3.6. Kritik af ANT

Der er to primære diskussionsemner som forholder sig kritisk til ANT. Det ene omhandler hvorvidt inscriptions kan være aktører, og det andet stabiliteten af en identitet.

³⁹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1986 s. 199

⁴⁰ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1986 s. 200

⁴¹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon. 1986 s. 200

Diskussionen om, hvorvidt inscriptions kan være aktører, i henhold til at være med til at danne et netværk, bunder i vores kategorisering af menneskeligt og ikke menneskeligt, samt mellem socialt og ikke socialt⁴². Ifølge en ateistisk synsvinkel er disse kategorier ikke naturlige, men menneskeskabte. Bag en genstand står altid et menneske og det er derfor unaturligt at lave denne kategorisering. Hermed er det også unaturligt at se noget menneskeskabt stå alene. Ifølge liberal demokratisk tankegang er der tale om politisk kommunikation, der danner den sociologiske verden⁴³. Det er derfor ikke mennesker men deres kommunikation, der er genstand for denne sociologiske anskuelse. ANT tager tankegangen om kommunikation til sig og inddrager inscriptions som en form for kommunikation, og med denne inddragelse udgør ANT en omfattende teori som rummer alle aspekter af den sociale verden.

I forhold til den anden diskussion om stabiliteten af en identitet, omhandler dette muligheden for at påvirke individets ageren. Ifølge de klassiske økonomer, som arbejder ud fra et principal-agent teoretisk synspunkt, og marxisterne, er dette ikke muligt. De to teorier beskriver, at individualiteten er fastlåst og kan ikke påvirkes. I agent-principalteorien er identiteten fastlåst af en kontrakt, og hos marxisterne er man opdelt i arbejdsgiver eller arbejdstager og de naturlige følger heraf.

Arbejdsgiver vil have mest muligt ud af arbejdstager, og arbejdstagerne vil ikke lade sig udnytte. Disse to synsvinkler kritiserer ANT's tanker om mobiliteten i aktørernes ageren samt mobiliseringen af netværket.

Kritikken af mobiliteten skyldes en forståelse af, at en identitet er fastlåst og at mobiliteten hermed ikke kan være mulig. Latour afvæbner denne kritik ved et eksempel med hotelnøgler: Hotellerne vil gerne have, at gæsterne afleverer deres nøgler i receptionen når de forlader hotellet, og derfor hænges der sedler op. Men ikke alle følger disse sedler, og derfor sættes en stor blyklods på nøglen, hvilket får gæsterne til at aflevere nøglen.⁴⁴ Med dette lille eksempel viser Latour, at det er muligt at påvirke individets ageren, endda ved hjælp af en genstand.

Kritikken af ANT bunder i hvilket verdenssyn man lever ud fra. ANT er så altomfavnende, at det kan være svært at kritisere den. Rent anvendelsesmæssigt kan dette dog være et problem i sig selv, da man skal være klar til at foretage afgrænsninger og være opmærksom på, at det ikke er hele feltet, der kan afdækkes i analysen.

⁴²Litt. - Videnskabelige artikler – Lee, 1994 s. 774

⁴³Litt. - Videnskabelige artikler – Lee, 1994 s. 774

⁴⁴Litt. - Videnskabelige artikler - Latour 1991, s. 107

3.7. Opsummering - ANT

Dette kapitel har givet en indsigt i hvilken teori der er anvendt i denne afhandling og hvorledes analysen er designet heraf. Denne analyseform giver os mulighed for at besvare vores problemformulering, da vi analyserer processen om ÅRL § 99a's tilblivelse og stabilisering. Der er dog de belyste problematikker og kritiske punkter vi skal forholde os til i en undersøgelse som denne. Vi må erkende, at vi har tilsluttet os den konstruktivistiske overbevisning og dermed fraskriver de andre verdenssyn der kan være på en undersøgelse som vores, hermed har vi også forsøgt at være objektive i undersøgelsen og fralagt alt a priori.

For at forstå det netværk der analyseres på, vil det næste kapitel give en indsigt i, hvad det er for en diskurs, der herskede i årene op til idéen om, at CSR-rapportering skulle være en del af årsregnskabet.

4. Prolog

I dette kapitel beskrives CSR⁴⁵, samt hvordan mange virksomheder arbejder med CSR. Vi inddrager desuden Porter og Kramers artikel ”Strategy and Society”, da Erhvervsstyrelsen har brugt argumenter herfra meget i deres arbejde med ÅRL § 99a. Herefter beskriver vi de internationale frameworks for rapportering af CSR, som eksisterer på området, og som benyttes i Danmark. Yderligere foretages en kort gennemgang af tiden op til og under det spæde arbejde med CSR i Danmark. Store begivenheder og tendenser nævnes og vurderes, dette for at give et indblik i diskursen som herskede i samfundet i årene omkring lovforslagets udarbejdelse.

Sidst i kapitlet har vi beskrevet forløbet omkring arbejdet med CSR i Danmark, det værende sig arbejdet som skete i Erhvervsstyrelsen umiddelbart op til beslutningen om, at der skulle laves en lov på området.

Alt i alt giver dette kapitel en forståelse for hvad der gjorde, at CSR kom på dagsordenen i den danske politiske debat, hvoraf der udsprang et lovforslag.

4.1. CSR idealer

I arbejdet med CSR og analysen af processen med udarbejdelsen af ÅRL § 99a, er det nødvendigt med en indsigt i, hvad CSR-begrebet står for og indeholder.

Der er flere forskellige idéer om anvendelsen af CSR, f.eks. er CSR i USA nærmest identisk med filantropi, hvor vi i europæiske lande arbejder mere med strategisk CSR. CSR er et begreb, der fortsat udvikler sig, men grundprincippet er virksomhedernes sociale ansvar, hvilket også er den direkte oversættelse. Historisk set har der altid været et princip om frivillighed forbundet til arbejdet med CSR - at virksomhederne selv skulle gøre op, om de føler sig ansvarlige for samfundet.

Imidlertid ser vi i øjeblikket en tendens væk fra denne frivillighed, hvilket ÅRL § 99a også er et udtryk for, om end det i princippet er en lov om frivillighed.

⁴⁵ CSR-begrebet rækker vidt og har gennem tiden fået tildelt forskellige navne. Vi er f.eks. stødt på ESG og Sustainability som er ligeså udbredte og muligvis mere moderne. Herudover har vi under vores interviews erfaret, at enkelte organisationer også skelner mellem begreberne. ESG er således en betegnelse for CSR rent rapporteringsmæssigt, hvor CSR som navn dækker hele spektret. Sustainability relateres især til bæredygtighed og er ofte brugt i arbejdet med strategisk CSR. Vi har valgt konsekvent at benytte forkortelsen CSR

Samfundsansvar spænder over et bredt spekter, der kan dække mange forskellige former for samfundsmæssige eller globale hensyn i forbindelse med virksomhedens forretningsdrift. Det handler ikke kun om, hvordan virksomhederne bruger sine penge, men i lige så høj grad om, hvordan de tjener dem.⁴⁶

En virksomhed kan enten vælge at udføre en defensiv eller offensiv CSR-strategi. En defensiv tilgang handler om at reagere på trenden, mens en offensiv tilgang handler om at skabe trenden. En virksomhed, som fører en offensiv CSR strategi, reagerer ikke kun på lovgivningskrav og branchestandarder, men går foran og differentierer sig fra sine konkurrenter for at opnå konkurrencemæssige fordele i form af bedre omdømme, større råderum og bedre mulighed for at tiltrække og fastholde kvalificerede medarbejdere⁴⁷.

Nogle af de grundlæggende aspekter af CSR er for eksempel forbedring af medarbejderforhold og arbejdsmiljø, miljø- og klimaledelse (herunder reduktion af forurening), udvikling af nye produkter eller ydelser, der indeholder en social eller miljømæssig dimension samt krav til leverandører om at overholde menneskerettigheder og mindske korruption⁴⁸.

Indenfor CSR skelnes der mellem virksomhedernes interne og eksterne tiltag. Internt kan socialt ansvarlige tiltag være med til at styrke medarbejderforhold samt skabe værdier og etikker, som medarbejderne personligt kan stå inde for. Dette kan skabe en motiverende og meningsfuld virksomhedskultur. Som eksempel herpå er f.eks. virksomheden 'egetæpper' der, som en del af deres CSR-arbejde, fremmer det sunde arbejdsmiljø, det værende både ved kantineordning med sund mad, mulighed for fysioterapi og aflastning med robotter i forbindelse med tunge løft. Disse tiltag har bl.a. skabt mindre sygefravær⁴⁹.

På det eksterne niveau vil CSR ofte være inkorporeret i virksomhedens brandingstrategi for at opretholde en positiv markedsføring til både kunder, samarbejdspartnere, leverandører m.m. Dette kan også internationalt være en god forretning for virksomheden, for eksempel vil uddannelse af virksomheden Toms kakaofarmere gavne deres produktkvalitet⁵⁰. Derved opnår de

⁴⁶ Litt. - Hjemmesider - DR 1)

⁴⁷ Litt. - Rapporter - Erhvervs- og Selskabsstyrelsen 2006

⁴⁸ Litt. - Hjemmesider - Dansk Erhverv

⁴⁹ Litt. - Hjemmesider - Egetæpper

⁵⁰ Litt. - Hjemmesider - Toms

forretningsmæssige fordele samt bidrager til at løse globale samfundsmæssige udfordringer. CSR kan dermed være en fremtidsmæssig investeringsfordel for virksomheden⁵¹.

Det forhold at virksomhederne opnår større konkurrencefordele ved at arbejde med CSR, er det som Michael Porter og Mark Kramer har arbejdet med. Det er udviklingen af CSR fra den filantropiske opfattelse til den strategiske tilgang.

4.1.1. Strategisk CSR vs. filantropi.

For at virksomheders CSR-initiativer skal have den størst mulige effekt, mener Porter og Kramer at det er centralt, at virksomhedsstrategi og virksomhedskultur går hånd i hånd. Det betyder, at tiltag skal være i overensstemmelse både internt og eksternt. Forretningsdrevet ansvar handler derfor om at fokusere sin CSR indsats, så den passer ind i virksomhedens øvrige aktiviteter, udfordringer og markedsrelationer - det er ikke nok at støtte tilfældige socialt ansvarlige projekter. For at professionalisere sig på CSR-området, skal virksomhedens tiltag relatere til dets kerneforretning.⁵²

Strategisk CSR adskiller sig fra filantropi. Der er her sket en bevægelse fra engangsdonationer hen imod strukturerede strategiske tiltag, som er tæt knyttet med virksomheden.⁵³ Denne bevægelse er essentiel for, at CSR fortsat udvikler sig, selv under finanskrisen. Ved at have inkorporeret CSR i virksomhedens kerneydelser tænkes sociale og miljømæssige hensyn med ind i beslutningsprocesserne, og man kan derfor ikke bare tilsidesætte disse tiltag. Ved filantropi kan virksomhederne lettere undlade at yde et bidrag på socialt ansvarlige områder i krisetider.

Diskussionen om strategisk CSR overfor filantropi er også et element, Porter og Kramer har arbejdet med. I 2002 udgav de en rapport om strategisk filantropi og i 2006 udkom artiklen ”Strategy and Society”, som er deres mest kendte artikel på området.

I ”Strategy and Society” redegør de for, at hvis erhvervslivet skal have fordel af CSR, skal de bevæge sig væk fra filantropi. Porter og Kramer ser store fordele for såvel erhvervslivet som for samfundet, hvis både virksomheder, NGO’er og samfundet ændrer sin tilgang til CSR. Med dette menes, at ledelsen i virksomhederne bør omlægge deres tankegang så hele organisationsstrukturen

⁵¹ Litt. - Hjemmesider - PAConsulting

⁵² Litt. - Hjemmesider - Center for samfundsansvar

⁵³ Litt. - Hjemmesider - DR 1)

bliver inddraget i CSR-strategien. Man skal væk fra en ”os imod dem”-tankegang, i stedet skal der tænkes i en samhørighed. Yderligere bør NGO’er samt samfundet anerkende, at erhvervslivet i almindelighed gør noget godt for lokalsamfundet ved at skaffe arbejde, produktion og udvikling.

Porter og Kramer skelner desuden mellem en indefra-ud tilgang og en udefra-ind tilgang. Dette er en videreudvikling af den traditionelle opfattelse af interne og eksterne tiltag. Ved en indefra-ud tilgang udvikles CSR-strategien ud fra værdikæden. Virksomheden bør hermed gennemgå deres værdikæde led for led og vurdere, hvordan aktiviteterne påvirker lokalsamfundet. Herudover skal de overveje, om det er det mest hensigtsmæssige på lang sigt, eller om der er et alternativ, der kan være til fordel for såvel bundlinjen som samfundet⁵⁴. Det er dog ikke nok at se indefra og ud i omverdenen ifølge Porter og Kramer, virksomheden bør yderligere se udefra og ind, og her foreslås Porters egen diamantmodel, der bruges til at analysere konkurrencefordele. Her ses konkurrencefordelen med et CSR-perspektiv for øje, og virksomheden bør derfor vurdere sin omverden og se hvilke muligheder der foreligger til virksomhedens og samfundets fordel⁵⁵. Det er vigtigt at indse, at ikke mange virksomheder magter at tage hensyn til alle forhold.

*”No business can solve all of society’s problems or bear the costs of doing so. Instead each company must select issues that intersect with its particular business.”*⁵⁶

Fortalere for CSR har især brugt følgende fem argumenter for at arbejde med CSR: Moral, forpligtigelse, bæredygtighed, tilladelsen til drift og omdømme. Ifølge Porter og Kramer er det en u hensigtsmæssig måde at arbejde med CSR på, hvis man udelukkende arbejder f.eks. for at pleje sit omdømme. Dette forekommer som de skriver ”palliative”, med hvilket menes en umiddelbar løsning, men ikke holdbart på længere sigt. Porter og Kramer argumenterer derfor for, at man skal udvikle en CSR-strategi, bl.a. på baggrund af hvilken branche, virksomheden opererer indenfor. Dette giver det største udbytte både for virksomheden selv, men også for samfundet.

Imidlertid er det ikke nok at udvikle en stærk CSR-strategi - Porter og Kramer giver også deres mening til kende vedrørende rapportering. Ofte er problemet med rapportering, at virksomhederne ikke illustrerer den CSR-strategi, der findes i virksomheden, men i stedet fortæller anekdoter om

⁵⁴ Se bilag 1: Porter og Kramers værdikæde

⁵⁵ Se bilag 2: Porter og Kramers Diamantmodellen

⁵⁶ Litt- Videnskabelige artikler - Porter 2006

initiativer, man har foretaget. Rapporter bør i stedet f.eks. illustrere reduktionen af forurening, affald, kulstofemissioner eller energiforbrug.

Vedrørende filantropi, så forekommer det her endnu mere sjældent, at virkningerne af det filantropiske arbejde bliver rapporteret, i stedet er det omkostningerne og arbejdstimerne der bliver præsenteret. Porter og Kramer ønsker en langsigtet målsætning og resultatformidling også på CSR-området.

Der er også andre tiltag i årene op til 2006 som forsøger at give virksomhederne indsigt i hvorledes de bør forholde sig til deres sociale ansvar. Forskellige organisationer forsøger at udvikle frameworks som er anvendelige for arbejde med strategisk CSR.

4.1.2. Frameworks for CSR

Foruden arbejdet med strategisk CSR er der forskellige frameworks for arbejdet med CSR, som har haft indvirkning på udarbejdelsen af ÅRL § 99a.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) var den første organisation, hvor man udformede guidelines for CSR. OECD har arbejdet med guidelines og standarder for ansvarlig virksomhedsdrift siden 1976⁵⁷. Rapportering var allerede en del af den første guideline⁵⁸, og OECD var dermed nogle af de første til at pointere relevansen af at virksomheder afrapporterer om deres CSR oplysninger.

Rapportering bør ifølge OECD guidelines indeholde information på alt, der har materiel betydning for virksomhedens aktiviteter herunder strukturen, den finansielle situation, ydeevnen, ejerskabet og styrelsesformen. Informationen skal være samhörig og rumme hele virksomheden samt være passende for virksomhedens politikker og geografiske område⁵⁹. I henhold til frameworket bør virksomheden sørge for høj kvalitet af regnskabet, finansiell og ikke-finansiell rapportering, og herved inkludere miljø samt sociale aspekter for virksomhedens virke i deres rapportering. En

⁵⁷ Litt. - Rapporter - OECD 2001

⁵⁸ Litt. - Rapporter - OECD 1976

⁵⁹ Litt. - Hjemmesider - OECD 2)

ekstern revisor skal efterse virksomhedens rapportering for at sikre en retfærdig redegørelse af virksomhedens virke.⁶⁰

Til trods for at det anbefales at lave en samhörig rapportering, opdeler OECD deres anbefalinger i finansielle og ikke-finansielle områder.

“The first set of disclosure recommendations calls for timely and accurate disclosure on all material matters regarding the corporation, including the financial situation, performance, ownership and governance of the company.”...” second set of disclosure or communication practices in areas where reporting standards are still evolving such as, for example, social, environmental and risk reporting.”⁶¹

I relation til det ikke-finansielle område af afrapporteringen ser OECD det især som en vigtighed i relation til drivhusgasser. Til trods for at OECD med deres guidelines erkender en væsentlighed for ikke-finansiell information, nævnes også, at afrapportering ikke bør være en urimelig administrativ eller omkostningsrig byrde for virksomheden. Yderligere menes der i OECD, at rapporteringen bør være offentlig tilgængelig for samtlige interessenter⁶².

I FN har man ligesom i OECD været meget fremme i udviklingen af frameworks, og har udviklet Global Compact og PRI⁶³. Global Compact har ti universalt accepterede principper som blev udarbejdet i årene 1999-2000, de er dog senere hen blevet fornyet. Indenfor CSR-initiativet forsøger man med de ti principper at samle egenskaber fra FN, såsom moralsk autoritet og magt, samt indflydelse hos diverse stakeholders. Global Compact er ikke blot et globalt initiativ, de ti principper henvender sig også til det lokale, herunder både det private samt offentlige.⁶⁴ Med Global Compacts ti principper skal virksomheden tage stilling til, hvordan deres erhverv påvirker omverdenen og give en transparens i erhvervslivets arbejde med CSR i forhold til omverdenen. De virksomheder, der vælger at indgå i Global Compact, bliver offentliggjort hvert år af Communication on Progress. Yderligere udvikler Global Compact en rapport hver år, hvori

⁶⁰ Litt. - Hjemmesider - OECD 2)

⁶¹ Litt. - Hjemmesider - OECD 2)

⁶² Litt. - Hjemmesider - OECD 2)

⁶³ Litt. - Hjemmesider - UN 1)

⁶⁴ Se bilag 3: FN frameworks

udviklingen inden for CSR-området beskrives. Herudover tages de diskussioner op, der har været på forskellige konferencer, og nye værktøjer, der er blevet udviklet, introduceres. I 2006 var FN's Global Compact et af verdens største netværk inden for CSR, med 2.700 medlemmer fra 90 lande⁶⁵, heriblandt også danske virksomheder.

Udover Global Compacts 10 principper for ansvarlig virksomhedsførelse, har FN udarbejdet ”Principles for responsible investment” - PRI. Målet for PRI er at forstå implikationerne for ansvarlighed for investorer og støtte dem, der inkorporerer bæredygtighed i deres investeringer.⁶⁶

PRI er således betegnelsen for seks principper vedrørende ansvarlige investeringer. Gennem disse idéer anerkendes den påvirkning f.eks. miljø og corporate governance-emner kan have for en investerings præstation⁶⁷. I relation til de seks principper om investorers afrapportering af deres ansvarlige investeringer, har PRI udarbejdet et rapporterings-framework⁶⁸. PRI har haft et rapporteringsredskab elektronisk siden 2007. Det væsentlige ved rapportering er ansvarlighed, gennemsigtighed, gennemsommelighed, vurdering og måling, hvilket også er de generelle principper for afrapportering.

Foruden OECD og FN har Global Reporting Initiative (GRI), som er en non-profit organisation, udviklet guidelines for virksomheders rapportering om samfundsansvar.⁶⁹ GRI er en netværksbaseret organisation, der rummer 30.000 personer, som bidrager med ekspertviden.

GRI's guidelines giver virksomhederne mulighed for at lave målbare rapporter, for at opnå gennemsigtighed og korrekthed⁷⁰.

GRI har udarbejdet tre niveauer; A, B og C for at definere, hvor stor en del af guidelines der er dækket hos den enkelte virksomhed. Det vil sige, at SMV'er også har mulighed for at anvende GRI, blot i et mindre omfang end de store virksomheder⁷¹. GRI blev oprettet i 1997, og udgav deres første standarder i 2000, disse standarder blev videreudviklet sidenhen og i 2006 kom G3

⁶⁵ Litt. - Nyhedsartikler - respACT austria

⁶⁶ Litt. - Hjemmesider - UN 3)

⁶⁷ Se bilag 3: FN frameworks

⁶⁸ Litt. - Hjemmesider - UN 5)

⁶⁹ Litt. - Hjemmesider - GRI 1) *Ved navn Sustainability Reporting*

⁷⁰ Litt. - Hjemmesider - GRI 2)

⁷¹ Litt. - Hjemmesider - GRI 2)

standarderne som mere end 3.000 eksperter var med til at udvikle⁷². OECD refererer også til GRI's standarder i deres guidelines, som et initiativ der kan være med til at skabe gennemsigtighed⁷³.

For at få en forståelse af hvad der driver disse CSR tiltag hos forskellige organisationer og eksperter, foretager vi en refleksion over de værdier der er i tiden.

4.2. CSR – en kort refleksion

Ovenstående afsnit i dette kapitel viser, at CSR rent rapporteringsmæssigt er et område, der er blevet arbejdet med i mange år. Imidlertid har der kun været arbejdet med CSR i årsrapporten, i begrænset omfang hos f.eks. SMV'erne. Globalt set er der en del forskellige frameworks for arbejdet med CSR, men der er forskellige meninger om, hvor essentielt et emne det egentligt er i årsrapporten.

I sig selv er det umiddelbart svært at mene noget dårligt om CSR, da det jo i bund og grund handler om at gøre det, ”at passe på sig selv, sine medmennesker og vores verden” til en videnskab. Det har rod i noget idealistisk - tanken om, at vi mennesker kun er kort tid på Jorden, og vi bør efterlade den i lige så god stand som vi modtog den. Hvis man tænker på markedet for økologiske produkter, så er det noget som er opstået, fordi det blev så fordelagtigt at producere f.eks. landbrugsprodukter med diverse ikke-økologiske hjælpemidler. Dette skabte problemer, dels for miljøet, dels for den menneskelige sundhed osv. Det blev med andre ord nødvendigt at udarbejde standarder for økologiske produkter, selvom det kun var få år siden alle landbrugsprodukter var økologiske. Det samme kunne man sige om CSR om end det spænder over et mere alsidigt felt. F.eks. er klimaområdet et meget aktuelt emne, men for et par hundrede år siden var der ikke en lige så stor befolkning på Jorden, der var ikke lige så stor industri osv. – og dermed ikke så stort udslip af CO₂. Derudover havde vi ikke så stor viden om Jorden, klima, menneskeheden og samspillet mellem disse, til at klimatruslen var til stede. Der var derfor ikke brug for standarder indenfor klimapåvirkning i modsætning til nu.

Regler indenfor CSR er blevet udarbejdet, fordi nogle grupper har én interesse, andre grupper har andre interesser, og derfor må der reguleres, således at disse grupper kan samvirke. Et andet vigtigt element ved love er naturligvis at skabe lighed eller retfærdighed. Imidlertid kan man undre sig over

⁷² Litt. - Hjemmesider - GRI 3)

⁷³ Litt. - Hjemmesider - OECD 2)

det, at virksomhederne skal arbejde med CSR i deres afrapportering. At virksomhederne afrapporterer om CSR afhjælper jo ikke i sig selv eksempelvis børnearbejde. Det der kan afhjælpe samfundsproblemerne er, såfremt virksomhederne gennem deres arbejde med CSR opnår øget selvindsigt og derigennem bliver mere moralske – men sker dette?

NGO'ere og især de små- og mellemstore virksomheders talsmænd er uenige, hvilket naturligvis ikke er nogen overraskelse. Spørgsmålene kan dog være svære at svare på, men kritikere mener f.eks. at det er utroligt, at CSR skal reguleres for sig. CSR er for så vidt allerede en del af årsrapporten, så hvorfor skal det have en særskilt paragraf – hvorfor skal det have mere fokus? Implicit heri er frygten for, at CSR-oplysningerne fjerner fokus fra andre vigtigere emner (set fra et økonomisk synspunkt). Herudover er omkostningerne til at udarbejde CSR-oplysninger også genstand for skepsissen, ligesom brugen af oplysningerne (eller manglen på samme). Omvendt er NGO'ere opsatte på, at mere regulering er vejen frem.

Når vi skal undersøge processen om, hvordan ÅRL § 99a blev til, så må vi også se på udvikling i CSR i en større kontekst. Vi må forstå den diskurs der var i samfundet på den tid, hvor loven blev vedtaget, samt i årene op til.

4.3. CSR i en samfundskontekst

Hvis man vil skabe noget nyt, f.eks. præsentere en ny opfindelse, så skal det ske på det rigtige tidspunkt. Hvornår det rigtige tidspunkt er, er imidlertid rigtig svært at vide, men efterfølgende, når man ser tilbage på processen, er det klart, hvis en idé var god, men blot kom på et tidspunkt, hvor de potentielle brugere ikke kunne se mulighederne i idéen.

Det samme kunne man sige om en lov. Det kræver interesse og opbakning i Folketinget, hvis et emne skal på dagsordenen og et lovforslag skal vedtages. Denne interesse og opbakning kan naturligvis bunde i nogle politiske ideologier, men der er uden tvivl nogle eksterne forhold, som påvirker både befolkningen og politikerne sådan, at nogle emner og lovforslag har bedre forudsætninger for at blive vedtaget end andre. Som en embedsmand i Erhvervs- og Vækstministeriet fortæller, er timing en stor del af det politiske arbejde:

”Et lovforslag ville jo altid komme herind. Og så er det jo et spørgsmål om at, og det er jo den indledende diskussion i forhold til, vi har denne her idé, også spørger vi

selvfølgelig, jamen hvad er udsigterne, hvad er timingen i det, hvad er udsigten til at få det her, godkendt.”⁷⁴

Derfor vil vi nu skabe en forståelse for, hvilke tendenser der dominerede det danske samfund og den globale debat op til lovens gennemførelse, i relation til CSR-området.

4.3.1. De grønne regnskaber – Danmark som foregangsland?

I Danmark havde vi fra 1993-2001 Svend Auken som miljøminister⁷⁵. Svend Auken var en dedikeret aktør på miljøområdet og helt frem til sin død i 2009 bidrog han aktivt til debatten om miljøpolitik. Svend Auken fik som miljøminister indført de grønne regnskaber i 1995⁷⁶. Visionen med de grønne regnskaber var todelt; dels ønskede man, at det blev muligt for den brede offentlighed at få information om virksomhedernes miljøforhold, og dels ønskede man, at virksomhederne ville blive inspireret til at arbejde med miljøforhold – og på sigt se det potentiale, som man mente arbejdet med miljøforhold havde. I årene med Svend Auken som miljøminister var oppositionen med Venstre og Konservative i spidsen generelt modstandere af de forskellige miljøforslag som blev vedtaget, de mente på dette tidspunkt ikke at der var nogen grund til at udarbejde grønne regnskaber.

En anden markant person i disse år var Bjørn Lomborg⁷⁷, som ligeledes talte imod CSR tiltag. Derfor skete der også det i 2001 da vi fik ny regering, at bevillingerne til alle de grønne projekter blev skåret væk, det var nu ikke længere her fokus lå.

Globalt var der i denne periode (slut halvfemserne til starten af årtusindet) stadig større fokus på bæredygtighed og i særdeleshed på klimaet. Især indlandsisen på Grønland, specielt fordi meget af den smeltede, var genstand for bekymring, og årsagerne til afsmeltningen var bl.a. for store udslip af CO₂. Hele klimadebatten fyldte faktisk så meget, at der næsten var tale om skræmmekampagner i forhold til klodens eksistens – en slags dommedagsprofeti.

Halvfemserne var ellers generelt præget af optimisme og glæde. Det var før verden blev ramt af de store terrorangreb og før finansiell krise. Forbrugsmæssigt var der en ”brug og smid ud”-tendens,

⁷⁴ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet

⁷⁵ Litt. - Hjemmesider - Miljøministeriet 1)

⁷⁶ Litt. - Hjemmesider - Miljøministeriet 2)

⁷⁷ Litt. - Hjemmesider - Lomborg

som betød, at produkterne skulle være billige, hvilket ikke særlig ofte harmonerer med en bæredygtig og CSR-venlig agenda. For virksomhederne var det derfor heller ikke en nødvendighed at arbejde aktivt med CSR-forhold, for forbrugerne efterspurgte det ikke.

Allerede i starten af årtusindet skete der imidlertid noget. I 2001 skete terrorangrebet på World Trade Center hvilket rystede hele verden, og årene efter skete der yderligere angreb i bl.a. Madrid og London. Efterfølgende startede både krigen i Irak og Afghanistan og international politik blev som følge heraf et mere alvorligt anliggende. Disse hændelser var måske ikke den entydige forklaring på, hvorfor der blev lagt en dæmper på skødesløsheden, men de var sikkert medvirkende til det. Effekten kunne f.eks. ses i tekstilbranchen, som er en af de brancher, der først tog CSR til sig. Moden ændrede sig i denne periode fra at have været meget tendenspræget (dvs. uholdbare køb) til at være mere kvalitetspræget (holdbar), f.eks. var kopivarer et meget stort marked i perioden omkring årtusindskiftet hvilket ændrede sig.

Trenden så man også i andre brancher, hvor forbrugerne generelt blev mere selektive. Produkterne skulle nu gerne have en god historie og være bæredygtige, eller i hvert fald være skabt under ordentlige vilkår for arbejderne. Dette stiller store krav til virksomhederne i at kontrollere deres leverandører, bl.a. da mange af dem har deres produktion udenfor EU.

I 2006-2007 forstærkedes tendensen yderligere, da finanskrisen brød ud, med fatale følger for mange samfund - og den kunne også mærkes i Danmark. Det var ligeledes i 2006⁷⁸, at Statsminister Anders Fogh kom med udtalelser om, at klimaet alligevel var noget, vi skulle tage alvorligt og emnet kom på den politiske agenda igen, ved at han bl.a. etablerede et klimaministerium⁷⁹. Det var også i denne periode, at man i Erhvervsstyrelsen startede projektet Overskud med Omtanke.

4.4. OMO og Center for Samfundsansvar

Overskud med omtanke eller OMO, var et projekt som blev oprettet i Erhvervsstyrelsen (dengang Erhvervs- og Selskabsstyrelsen) for at øge fokus på CSR-området hos de små og mellemstore virksomheder tilbage i 2005-2007⁸⁰. OMO-projektet var det første af sin art på CSR-området, og et væsentligt tiltag i processen frem mod lovforslaget. Lovforslaget blev udgivet fra Økonomi- og

⁷⁸ I EU, i 2006, oprettes Alliance for CSR samt der bliver afholdt møder i Multistakeholder Forum. Udviklingen i CSR i EU ulmer derfor i disse år, og det er nærliggende at den danske regering deraf er blevet inspireret.

⁷⁹ Litt. - Hjemmesider - DR 2)

⁸⁰ Litt. - Hjemmesider - OMO

Erhvervsministeriet, som Erhvervsstyrelsen var en del af.

Ministeriet er opdelt således, at der er et departement der varetager den overordnede ledelse og styring, herunder findes forskellige styrelser såsom Erhvervsstyrelsen. Erhvervsstyrelsens opgave er at bidrage med at skabe rammer for erhvervslivet.⁸¹

Vi har talt med en medarbejder fra Erhvervsstyrelsen, som har givet os et indblik i, hvad der skete i OMO-projektet og i Center for Samfundsansvar.

Årsagen til at OMO-projektet blev oprettet var mere eller mindre tilfældig. Ifølge en ansat i Erhvervsstyrelsen var der dengang nogle penge, som ikke var blevet afsat til noget bestemt formål, og på grund af netværk og tilfældigheder søgte man i Erhvervsstyrelsen om penge til at foretage et CSR arbejde:

”... der var en kontorchef i erhvervscentret som er dem der sidder med årsregnskabsloven og selskabslovgivning osv., og han har tidligere arbejdet i arbejdsmarkedsstyrelsen, og han blev faktisk kontaktet af en gammel kollega derovre fra, som sagde, at de havde svært ved at komme af med deres penge.”⁸²

”... også spiller man initiativer ind der, og når man så får at vide, jamen der er nogle midler her, jamen så tænker man så – hvordan kan man lave et eller andet erhvervspolitisk tiltag som øh, som dels kan give ministeren noget god omtale og som kan, du ved, gøre styrelsen større osv., ikke. Og så så lavede man så sådan en ansøgning og fik alle de her penge.”⁸³

Under OMO projektet kortlagde man CSR-aktiviteterne i SMV’erne og fandt ud af, at mange SMV’er allerede arbejdede med CSR, ikke nødvendigvis bevidst, og det var ikke altid at der blev refereret til strategisk CSR, men ikke desto mindre blev der arbejdet med delelementer. En del af OMO-projektet bestod derfor i, at man udviklede undervisningsmateriale samt underviste ledere og medarbejdere i strategisk CSR. Ved denne undervisning styrkede OMO-projektet også forskningen på CSR-området. I det hele taget skabte projektet omtale af CSR i medierne, og var derfor et vigtigt led i synliggørelsen af CSR hos den almene dansker. Det danske samfund fik generelt større indsigt i CSR-problematikken til trods for, at flere danske virksomheder allerede havde arbejdet med CSR i

⁸¹ Litt. - Hjemmesider - Erhvervsministeriet

⁸² Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

⁸³ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

flere år.⁸⁴

Der blev udarbejdet forskellige undersøgelser og rapporter i forbindelse med projektet, og projektet fik også opmærksomhed ud over landets grænser - måske fordi den anerkendte Mark Kramer foretog et casestudie⁸⁵ i forbindelse med projektet. Ud over Mark Kramers casestudie var det især rapporten ”Overskud med Omtanke – Praktisk guide til virksomheders samfundsengagement” som tiltrak sig opmærksomhed, og på opfordring oversatte man den til engelsk, hvor den kom til at hedde ”People and Profit”. At projektet tiltrak sig opmærksomhed, fremgår også af vores interview med en ansat i Erhvervsstyrelsen;

”Projektet var en succes og gav også genlyd i EU, hvor der var interesse for projektet.”⁸⁶

Efter projektet udarbejdede konsulenter fra NIRAS en evalueringsrapport. Af denne rapport blev det fremhævet, at projektet var en succes. I denne evalueringsrapport kan man således læse, at projektet bidrog til at øge fokus på CSR, samt at man via det omfangsrige materialeudbud fik skabt et fundament for arbejdet med CSR som konkurrenceparameter hos SMV’erne. Udover dette bemærkes det i evalueringen, at projektet havde den betydning, at der blev indskrevet en CSR-strategi i regeringsprogrammet, hvilket vil sige, at CSR ville blive et fokusområde i mange ministerier. Sidst men ikke mindst nævnes rapporten ”People and Profit”, som omtalt ovenfor, der på grund af forespørgsler blev oversat, og man konkluderede deraf, at materialet var unikt⁸⁷. OMO-projektet sluttede i december 2007.

Herefter stod man i Erhvervsstyrelsen med en masse medarbejdere, der havde arbejdet med OMO-projektet, og herudover eksisterede en uafhængig tænketank, Copenhagen Center for Social Responsibility, som Karen Jespersen stod bag. Karen Jespersen var i Socialministeriet, og havde i en årrække været fortaler for CSR.

I Copenhagen Center havde man fulgt den udvikling, som CSR gik igennem, hvor det i starten var et socialpolitisk tiltag, men senere blev møntet mere på den aktive beskæftigelsespolitik, hvorefter det senere rykkede over i Arbejdsmarkedsstyrelsen. Centeret var lidt i konflikt mellem de forskellige styrelses formål og deres ansvarlige minister, som på det tidspunkt var

⁸⁴ Litt. - Hjemmesider - OMO

⁸⁵ Litt. - Rapporter - Erhvervs- og Selskabsstyrelsen 2005

⁸⁶ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

⁸⁷ Litt. - Rapporter - Erhvervs- og Selskabsstyrelsen 2008

beskæftigelsesministeren. Efterhånden var det mere globaliseringsproblematikker og menneskerettigheder som fyldte den største del af arbejdet, og derfor blev der truffet en beslutning om, at Copenhagen Center skulle overføres til Økonomi- og Erhvervsministeriet. Her samlede man fem-seks medarbejdere fra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, og sammen med de ansatte i Copenhagen Center havde man så omkring femten personer, som man valgte at give et selvstændigt center, hvilket blev Center for Samfundsansvar.

Centeret er en del af Erhvervsstyrelsen, og står bag hjemmesiden www.samfundsansvar.dk, hvor man har gjort information, viden og værktøjer vedrørende samfundsansvar tilgængelige for virksomhederne. Centeret arbejder fortsat for at skabe omtale af CSR generelt, og er derudover administrativt sekretariat for Rådet for Samfundsansvar⁸⁸. En af de væsentligste opgaver dette center startede med tilbage i 2006, var udarbejdelsen af ”Handlingsplanen for virksomheders samfundsansvar^{89,90}.

4.5. Opsummering - Prolog

I dette kapitel har vi redegjort for hvad CSR handler om, samt at tendensen går mod, at virksomheder får størst udbytte af at arbejde med det som strategisk CSR.

Herudover har vi fået et indblik i, hvordan vi i Danmark begyndte at arbejde med CSR, og vi har dermed fået en forståelse for tiden op til at man begyndte at arbejde med en decideret lov. Vi har gennemgået de frameworks der findes for arbejdet med CSR internationalt, og som man i høj grad er inspireret af og benytter i Danmark. Hertil kommer, at vi har identificeret nogle tendenser i samfundet, som vi mener, munder ud i en diskurs om mere socialt ansvar, større selektivitet og bevidsthed om, hvilke produkter man som forbruger vælger. Slutteligt har vi introduceret Erhvervsstyrelsens arbejde med CSR ved projektet Overskud med Omtanke, som var det første reelle tiltag mod regulering på området i Danmark.

I næste kapitel vil vi gennemgå de fire forskellige momenter som er strukturen i ANT. De fire momenter, problematisation, interessement, enrolment og mobilisation, hjælper os med at fastlægge og forstå de faser, der er en del af processen – den proces, Callon kalder ”Translation”. I arbejdet

⁸⁸ Litt. - Hjemmesider - Center for samfundsansvar

⁸⁹ Litt. - Rapporter - Regeringen 2008

⁹⁰ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

med momenterne får vi identificeret vores aktører og muligheden for interaktioner mellem aktørerne. Herudover får vi identificeret netværket, hvordan det skabes og udvikles via forhandlinger og afgrænsninger – hvilket også er elementer af framing og overflowing.

5. Translationerne

Efter arbejdet med OMO-projektet opstod idéen i Erhvervsstyrelsen om, at man ville udarbejde en lov. Vi starter vores analyse her, fordi det er på det tidspunkt, at Erhvervsstyrelsen begynder at inddrage andre aktører, og det er derfor her netværket omkring ÅRL § 99a begynder at blive konstrueret. I forhold til vores tidslinje vil det sige, at vi springer ind i historien umiddelbart efter OMO projektet er afsluttet (december 2007), hvor man har et center, som skal udføre et arbejde og helst uden de store omkostninger.

Medarbejdere i Erhvervsstyrelsen er ophavsmænd til idéen om ÅRL § 99a, de er denne histories ”primum movens”, som Callon udtrykker det. Med dette menes, at medarbejdere i Erhvervsstyrelsen iscenesætter sig selv og problemstillingen, således at det bliver det organ, som alle de videre handlinger og begivenheder i vores analyse skal spores tilbage til. Erhvervsstyrelsen er drivkraften i vores historie. Præcis hvornår og hvordan idéen opstod, er ikke det væsentligste i denne historie. Det interessante er, hvordan de som initiativtagere formede processen gennem de fire momenter.

5.1. Historisk gennemgang af processen i relation til ÅRL § 99a

Ved hjælp af en tidslinje har vi illustreret, hvornår de forskellige initiativer og begivenheder i Danmark har fundet sted⁹¹.

Tabel 3

År (evt. måned)	Begivenhed	Kommentar
2001	EU Grønbog ”Fremme af en europæisk ramme for virksomhedernes sociale ansvar”	

⁹¹ Se også Litteraturlisten

2005-2007	Overskud med omtanke OMO - Herunder Case studie udarbejdet af Mark Kramer, juli 2005.	Projektet mundede ud i rapporten ”Overskud med Omtanke – Praktisk guide til virksomheders samfundsengagement”
2008	Center for Samfundsansvar	
2008 (maj)	Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar	
2008	Tværministerielt møde	
2008 (juni)	Møde i Regnskabsrådet	
2008 (september)	Ministerrokade	I Erhvervs- og Økonomiministeriet fra Bendt Bendtsen til Lene Espersen
2008 (september)	Høringsrunde	
2008 (oktober)	Fremsættelse af lovforslag	
2008 (december)	Vedtagelse af ÅRL § 99a	
2009 (januar)	Ikrafttrædelse af ÅRL § 99a	
2009 (maj)	Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration.	Rapport udgivet af Erhvervsstyrelsen
2009 (maj)	Bekendtgørelse om offentliggørelse af redegørelse for virksomhedsledelse og redegørelse for samfundsansvar på virksomhedens hjemmeside mv.	
2009 (august)	Rådet for Samfundsansvar	
2009 (december)	COP 15	
2010 (august)	Evalueringsrapport fra Erhvervsstyrelsen	
2011 (januar)	Revisor-tjekliste	Udgivet af FSR
2011 (august)	Evalueringsrapport fra DanWatch	NGO’erne
2011 (oktober)	Regeringsskifte	Fra VK til S-SF-R
2011 (november)	Evalueringsrapport fra Erhvervsstyrelsen	

2012 (marts)	Ny Handlingsplan	
2012 (juni)	Mæglings- og klageinstitutionen for ansvarlig virksomhedsadfærd	
2012 (juni)	Ændring af ÅRL § 99a	Tiltag vedrørende menneskerettigheder og klima
2013 (marts)	Evalueringsrapport fra Erhvervsstyrelsen	
2013 (april)	EU forslag	

Allerede i 2001 udsendte man i EU en grøn bog vedrørende virksomhedernes sociale ansvar. Vi har medtaget denne publikation i vores tidslinje, fordi Danmark som medlem af den Europæiske Union, hele tiden må forholde sig til hvad der foregår i EU. Af grønbogen fremgår det desuden, at Jacques Delors, tidligere formand for Kommissionen, allerede i 1993 rettede en appel til erhvervslivet om at bekæmpe social udstødelse, hvilket medførte en stærk mobilisering⁹². I marts 2000 afholdte det Europæiske Råd møde i Lissabon, hvilket udmundede i Lissabon-strategien. Lissabon-strategien havde som mål,

*”at Den Europæiske Union skal blive den mest konkurrencedygtige og dynamiske videnbaserede økonomi i verden, der kan skabe en holdbar økonomisk vækst med flere og bedre job og større social samhørighed”*⁹³

Dertil har Kommissionen et mål om at skabe ”Enterprise Europe” – et erhvervsvenligt, nyskabende og åbent Europa, og som der står i grønbogen, så hænger virksomhedernes sociale ansvarlighed sammen med målet, da det bidrager til at skabe et gunstigt klima for iværksætterkulturen. På baggrund af Lissabon-strategien og på baggrund af Kommissionens mål, kommer social ansvarlighed på den politiske dagsorden i EU. Vi har bemærket i Grønbogen at Danmark er fremhævet som et land der selv har taget initiativer indenfor CSR, der står:

*”I Danmark lancerede socialministeren i 1994 en kampagne ”Det angår os alle – et initiativ om virksomhedernes sociale medansvar”, og i 1998 oprettede man Copenhagen Centre.”*⁹⁴

⁹² Litt. - Rapporter - EU Kommissionen 2001, side 3

⁹³ Litt. - Hjemmesider - EU 2)

⁹⁴ Litt. - Rapporter - EU Kommissionen 2001, side 5

I årene 2005-2007 arbejdede man i Erhvervsstyrelsen med OMO-projektet, hvilket munde ud i en rapport i 2007. De medarbejdere som arbejdede med OMO-projektet endte med at blive en del af Center for Samfundsansvar i 2008. Disse begivenheder er omfattet af prologen.

I maj blev handlingsplanen for virksomheders samfundsansvar udgivet, en publicering som havde været undervejs i en længere periode, og hvor det fremgår, at regeringen vil arbejde for at få gennemført en lov om CSR regulering. Da først handlingsplanen var klar, begyndte det at gå forholdsvist hurtigt. Der blev i løbet af sommeren afholdt et tværministerielt møde og et møde i Regnskabsrådet hvor man havde mulighed for at drøfte indholdet i et lovforslag om nye rapporteringskrav om samfundsansvar.

I september 2008 skete der en ministerrokade, hvor der i Erhvervs- og Økonomiministeriet blev rokeret således at Lene Espersen blev minister i stedet for Bendt Bendtsen. I samme måned havde man lovforslaget til høring. I oktober blev lovforslaget fremsat af Lene Espersen og efterfølgende behandlet i Folketinget. Allerede i december blev lovforslaget vedtaget og ÅRL § 99a var en realitet, som trådte i kraft pr. 1. januar 2009.

I perioden efter vedtagelsen gik medarbejderne i Erhvervsstyrelsen straks i gang med arbejdet for at fremme loven. Under dette arbejde, skabte de en redegørelse for samfundsansvar, som er en vejledning til virksomhederne, om hvordan man praktisk griber det an med at rapportere om samfundsansvar.

En anden begivenhed som skete i kølvandet på vedtagelsen af loven var, at man udarbejdede et regelsæt til hvor og hvordan man rapporterer om oplysningerne om samfundsansvar. Reglerne finder anvendelse, hvis en virksomhed har valgt at offentliggøre oplysninger på hjemmesiden eller i en supplerende beretning i stedet for i ledelsesberetningen.

I august oprettede man Rådet for Samfundsansvar, som er et selvstændigt rådgivende organ for regeringen, og senere på året, i december, var Danmark værter for klimakonferencen COP15.

Efter det første år med ÅRL § 99a, blev der udarbejdet en evaluering af loven. Denne evaluering viser, at der er en del problematikker i arbejdet med CSR-rapportering, men dette vurderer man til blot at være opstartsvanskeligheder. Et væsentligt forhold er dog, at revisorerne ikke ser ud til at leve op til deres opgave med revision af oplysningerne, og dette vil man forsøge at rette op på. Således udgav FSR i januar 2011 en revisor-tjekliste, hvormed de forsøgte at afhjælpe dette forhold.

NGO'erne (bl.a. 92-gruppen⁹⁵) meldte sig derefter også på banen med en evaluering af loven. Dette skete i august 2011, og evalueringen er udarbejdet af analyseinstituttet DanWatch. I denne evaluering medtages de to første år med ÅRL § 99a, og det konkluderes overordnet set, at der er en tendens til at flere virksomheder rapporterer om deres CSR-arbejde, men samtidig at kvaliteten af oplysningerne burde forbedres.

I september 2011 fik vi regeringsskifte i Danmark, hvor VK-regeringen måtte træde tilbage for en S-SF-R-regering.

Herefter udgav Erhvervsstyrelsen deres anden evalueringsrapport, som ligner meget den første blot med den tilføjelse i konklusionen, at det går fremad.

I marts 2012 var regeringen klar med en ny handlingsplan for virksomheders samfundsansvar. I denne handlingsplan præsenterer regeringen nye tiltag indenfor CSR, bl.a. Mæglings- og Klageinstitutionen, samt at ÅRL § 99a ville blive udvidet, således at virksomhederne specifikt skal rapportere om forhold vedrørende menneskerettigheder og klima. Regeringen var på tidspunktet for udgivelsen af handlingsplanen allerede langt med dette arbejde, og disse tiltag blev vedtaget allerede i juni 2012.

Som det sidste vi har medtaget er Erhvervsstyrelsens tredje og foreløbigt sidste evaluering fra marts 2013.

Den videre analyse belyser som tidligere nævnt årene 2008-2011, hvorfor de seneste tiltag vil blive redegjort for i epilogen. For at belyse processen 2008-2011 og det netværk der formes i denne tid, gennemgås de fire momenter af Translation, startende med problematization.

5.2. Problematization

Da man i Center for Samfundsansvar gik i gang med Handlingsplanen i 2008, manglede man et flagskip⁹⁶, noget konkret, som kunne gøre centeret eksistensberettiget og samtidig kunne være drivkraften i handlingsplanen. Om arbejdet med handlingsplanen siger en medarbejder i Erhvervsstyrelsen:

⁹⁵ 92-gruppen er et forum for bæredygtig udvikling, et samarbejde mellem 21 danske miljø- og udviklingsorganisationer, der arbejder for at fremme bæredygtig udvikling i hele verden

⁹⁶ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

”det var jo sådan en rimelig omfattende proces, hvor vi både indkaldte – altså alle interessenter på området, NGO’er, erhvervsorganisationer osv. osv. Vi havde sådan et stakeholdermøde på én dag, hvor de kom med input, og vi havde også en tværministeriel arbejdsgruppe, fordi det er sådan et meget tværfagligt område, så alt hvad man ligesom kunne gøre for at nå hele vejen rundt. Og så var der så nogle oplæg der blev sendt ind til ministeren dengang, og man følte ligesom at man manglede et eller andet flagskib, på en eller anden måde, som der var ligesom på niveau med OMO, altså, det var sådan lidt mærkeligt at man havde den der store, og nu skulle der så komme en handlingsplan som ikke var ligeså prestigøs”⁹⁷

I dette citat beskrives det hvilke problemer, man havde med handlingsplanen i 2008, og hvordan man arbejdede med interessenter og på tværs af ministerierne for at komme på nogle interessante forhold at medtage i handlingsplanen. Imidlertid var det også i denne periode, i 2008, at finanskrisen hærgede, og der var ikke en stor pose penge man kunne lægge i et nyt projekt, ligesom der havde været med OMO-projektet.

”Men så havde man så et andet problem, som var, at man ikke havde så mange penge, som dengang med OMO, hvor man jo havde 23 millioner. Så det var sådan kun fantasien der satte grænser for hvad man kunne finde på, og der er regulering jo ofte så dejligt at det sjældent koster så meget andet end på de administrative byrder.”⁹⁸

Pudsigt nok siger respondenterne fra Erhvervsstyrelsen; ”at det kun var fantasien der satte grænser”, men fantasien var begrænset af, at der ikke var penge til rådighed og medarbejderne måtte derfor tænke i andre retninger. Som det også fremgår af citatet, så er regulering billigt at udføre i praksis, og det forekommer derfor umiddelbart i denne samtale som om, at det mere eller mindre er tilfældigheder og begrænsninger der i sidste ende mandede ud i arbejdet med loven.

Faktum er dog, at det er i arbejdet med handlingsplanen, at medarbejdere i Erhvervsstyrelsen kommer med idéen om, at der skal udarbejdes regulering på CSR-området i årsregnskabsloven. Hvorfor det blev i årsregnskabsloven at reguleringen skulle være, får vi svar på i dette citat:

”... tilfældigvis var Center for samfundsansvar placeret i det samme, den samme styrelse som også var ansvarlig for årsregnskabsloven. Og det er måske den helt

⁹⁷ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

⁹⁸ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

*særlige kombination der gjorde at det her overhovedet var muligt altså at få ind i årsregnskabsloven, hvorimod andre steder, hvor, at dem der laver CSR de sidder i Udenrigsministeriet eller de sidder i Beskæftigelsesministeriet, ... min chef som var ansvarlig dengang havde tidligere været chef for dem som sidder med årsregnskabsloven...*⁹⁹

Erhvervsstyrelsens opgave var umiddelbart herefter, at overbevise den dengang siddende VK-regering om, at det var en god idé, således at initiativet kunne komme med i handlingsplanen.

*”... Jamen det kører jo meget i sådan samme proces, at det er styrelsen, der har fagligheden, og det er dem, der har kontakten til miljøet, om man så må sige, på interessenterne. Det er dem der skal have sin interessenthåndtering på plads, sådan at når vi går i høring, at så får vi nogle høringssvar der gør, at det kan håndteres, og vi kan file. Lovforslag kan jo godt files, men det er da ærgerligt at skulle ud og ændre fuldstændig på en model. Så har de simpelthen ikke gjort deres arbejde godt nok. Så det er jo et spørgsmål om at de starter en eller anden uformel tidligere interessenthåndtering, prøver og... De har nogle idéer... eller den starter med at de får en idé, så starter den med, hvem skal vi (Red: overbevise) for at denne her idé, kan blive realiseres - blive håndteret. Og der vil jeg formentligt tro, at de sidder og kigger på os, som nogle der skal håndteres, nøjagtig ligesom Dansk Erhverv og Dansk Industri. Hvordan får vi kringlet den sådan at departementet bider til bolle.”*¹⁰⁰

I arbejdet med at overbevise departementet, begyndte medarbejderne i Erhvervsstyrelsen at identificere de aktører, som skulle inddrages i netværket omkring ÅRL § 99a. I og med at de allerede havde arbejdet på handlingsplanen om CSR i et stykke tid, og eksempelvis havde afholdt møder med interessenter, så var mange aktører allerede inddraget i CSR-området. Erhvervsstyrelsen må derfor have haft et indtryk af, hvilke holdninger, der herskede blandt aktørerne, vedrørende afrapportering af CSR.

I Erhvervsstyrelsen var man på dette tidspunkt i gang med at sætte scenen – temaet var valgt, men nu skulle aktørerne sættes i spil, således at problematikkerne omkring CSR-rapportering kunne synliggøres.

⁹⁹ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

¹⁰⁰ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

5.2.1. Hvordan Erhvervsstyrelsen skabte netværket omkring ÅRL § 99a

Som skrevet ovenfor så var Erhvervsstyrelsen på dette tidspunkt, nærmere bestemt i 2008, i den del af processen, hvor de skulle overbevise bl.a. regeringen og ministeriet om at loven var en god idé. Det største spørgsmål for Erhvervsstyrelsen var derfor: *Hvordan får vi gennemført en lov som ÅRL § 99a?* Med udgangspunkt i dette spørgsmål gik Erhvervsstyrelsen derfor i gang med at inddrage og kommunikere med de forskellige interessenter/aktører.

“This double movement, which renders them indispensable in the network, is what we call problematization.”¹⁰¹

I vores udforskning af begivenheder og konkrete publiceringer, er vi stødt på flere tilbagevendende diskussionsemner, som har været centrale for Erhvervsstyrelsen i arbejdet med lovforslaget. Det første meget omdiskuterede emne har været frivillighedsaspektet, og dette på trods af, at frivillighed længe har været tilknyttet CSR-området. Erhvervsstyrelsen har derfor hele tiden vurderet, hvordan de kunne lave en lov, som på den ene side i form af dens tilstedeværelse anerkender, at CSR er vigtigt at arbejde med, men som på den anden side også giver virksomhederne en vis frihed i arbejdet med CSR. Frivillighedsaspektet er for så vidt stadigvæk omdiskuteret, men tendensen går mod mindre frihed. Samtidig har også de administrative byrder været et væsentligt emne, især eftersom VK-regeringen var meget opmærksom på ikke at byrde virksomhederne mere end højst nødvendigt. I forlængelse heraf har det også været svært at fastlægge hvor mange virksomheder der skulle være omfattet. Denne diskussion omhandler det, at man helst vil skåne de mindste virksomheder for at skulle rapportere om alle mulige informationer, specielt da mange undersøgelser viser, at det er begrænset, hvor mange læsere der egentlig er af årsrapporterne. En sidste central problemstilling har været, hvordan revisionen af oplysningerne skulle foretages. Dels har metoden været diskuteret – måden hvorpå oplysninger kunne revideres, hvor grundigt det skulle gøres og om det overhovedet kunne gøres godt nok. Herudover har der været debat om revisionen i forhold til hvor oplysningerne forekommer.

Disse fire problemer er de mest diskuterede emner i forbindelse med lovudarbejdelsen og i behandlingen i Folketinget. Problemerne er derfor en del af momentet ”problematization”, hvor det til stadighed falder tilbage på Erhvervsstyrelsen at løse problemerne, eller få skabt bevis for, hvorfor

¹⁰¹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s.204

det ikke er et problem. Eventuelle problemer skulle gerne kunne løses med ÅRL § 99a. I hvert fald skal røsterne pareres eller tæmmes for at få gennemført loven og i særdeleshed for at stabiliseringen kan være en succes. Processen følger vi videre, men først vil vi identificere de aktører, som Erhvervsstyrelsen inddrog i deres proces.

5.2.1.1. Identifikation af aktører

På grund af de ovennævnte problematikker har Erhvervsstyrelsen undervejs i processen skabt et netværk af forskellige aktører, som var og stadig er interessenter i forhold til loven. De inkluderede aktører var Folketinget, virksomhederne, NGO'erne, revisorer samt investorerne. Herunder identificeres de på den måde, som vi er kommet frem til, at Erhvervsstyrelsen har opfattet dem. Selv har Erhvervsstyrelsen en ideal identitet om at brande Danmark som foregangsland, og derigennem brande danske virksomheder som det gode eksempel.

1. Folketinget er det lovgivende organ, der repræsenterer den danske befolkning. Generelt set var der gennem hele processen opbakning til ÅRL § 99a, hvilket vi forestiller os, afspejlede en diskurs globalt set. Folketingets ideale identitet betegnes derfor som ”at gøre Danmark socialt ansvarlig” ved hjælp af ÅRL § 99a.

Erhvervsstyrelsen var klar over dette og også meget opmærksom på, at der på det tidspunkt handlingsplanen blev udarbejdet, var en VK-regering. Dette stillede krav til Erhvervsstyrelsen om argumentationen for, hvorfor loven skulle være en del af handlingsplanen, hvilket dette citat bekræfter:

”det tror jeg også var grunden til at det så egentligt lykkedes, altså, at det så faldt på et tidspunkt, hvor man kan sige at de toneangivende erhvervsorganisationer allerede havde beskæftiget sig med CSR et stykke tid, så det ikke rigtigt - det var ikke så fjernt mere. Og de var også indforstået med, at tiden sådan ligesom var rigtig og at... og altså havde de haft massiv modstand, jamen så havde det formentligt ikke lykkedes at komme igennem i og med at vi på det tidspunkt havde en VK-regering, som jo ikke formentligt ville gå igennem med et lovforslag, som blev kritiseret sønder og sammen fra erhvervs... Så altså DI er man jo meget afhængig af ser positivt på det – og det gjorde de heldigvis.”¹⁰²

¹⁰² Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

Opdelingen i Folketinget har ændret sig under denne proces i forbindelse med regeringsskiftet i 2011. Efter valget fik vi en S-SF-R-regering, som har foretaget yderligere tiltag på CSR-området.

Et andet vigtigt forhold i relation til Folketingets engagement (i hvert fald hos nogle partier) har formentligt været det, at der gennem hele forløbet har været en dagsorden om at markedsføre Danmark på loven, og det har også vist sig, at Danmark er blevet ret kendt for denne lov.

”...i EU og sådan noget er Danmark jo virkelig kommet på landkortet.”¹⁰³

2. Den anden aktør er virksomhederne, hvor Erhvervsstyrelsen bl.a. har været i kontakt med Novo Nordisk. I mange store danske virksomheder, herunder Novo Nordisk, har man erfaring med afrapportering indenfor CSR-området. Derfor er holdningen i disse virksomheder også, at det ville være fint at afskaffe frivillighedsaspektet, og f.eks. indføre mere regulering på området i form af regnskabsstandarder. For de store virksomheder er det vigtigste, at man i Folketinget ikke udarbejder lovgivning, som er direkte imod den metode man allerede anvender. Erhvervsstyrelsen har, udover store virksomheder som Novo Nordisk, været i kontakt med eksempelvis DI og Dansk Erhverv. Disse to organisationer repræsenterer begge både små og store virksomheder. De store virksomheder, har ofte selv mulighed for at deltage i politiske debatter, modsat SMV’erne, som repræsenterer den absolutte majoritet af virksomheder i Danmark, og som ikke har den samme gennemslagskraft i politiske debatter. SMV’erne har traditionelt ikke ønsket regulering med den begrundelse, at regulering er for omkostningsfyldt for dem, og samtidig har de ikke kunnet se, at de fik noget udbytte af arbejdet. SMV’erne er ikke omfattet af loven, men ofte sker der det, at reguleringskrav for de store virksomheder, vil smitte af på de mindre virksomheder. Samlet set er den ideale identitet for virksomhederne, at de kan være foregangsvirksomheder indenfor CSR-rapportering, hvis de vælger at gøre noget ud af deres CSR-rapportering, og dermed implicit forbedre deres konkurrenceevne.
3. På den anden side har vi NGO’erne, hvis eksistensberettigelse bunder i, at arbejde for, at fremme CSR indenfor forskellige emner. F.eks. er Amnesty mærkesag menneskerettigheder. Derfor er ÅRL § 99a en succes for NGO’erne, hvis de herigennem formår at fremme deres mærkesager, f.eks. menneskerettigheder.

¹⁰³ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

NGO'erne har været inddraget i processen, men i starten mere begrænset end andre aktører, hvilket vi kan udlede af disse citater;

”Når du har en VK-regering, så er det automatisk mere erhvervssiden du lytter til, hvor at sådan nogen ting de ændrer sig lidt, når det er man så får en S-SF og R-regering.”¹⁰⁴

”...man kan sige, at vi på det tidspunkt måske ikke havde sådan en meget formaliseret indsats omkring NGO'erne fordi, sidenhen har vi jo fået Rådet for Samfundsansvar, som sådan mere inddrager dem.... så derfor bliver de automatisk inddraget i processen, men de har selvfølgelig kunnet give høringssvar osv. i forhold til den lovgivningsproces, der var med 99a. Og jeg ved, at de jo ikke synes det er vidtgående nok, og det mener de heller ikke i dag, hvor vi jo også har et ændringsforslag til 99a i øjeblikket igennem Folketinget. Hvor de synes, at man skal tvinge virksomhederne til at have en politik og ikke bare at de kan rapportere om de har en eller ej. Så det er stadig deres holdning”¹⁰⁵

Selvom NGO'erne gerne havde set en mere omfattende regulering, opfattes loven som et skridt i den rigtige retning. Det der kendetegner NGO'erne er engagement og ihærdighed. På trods af at de ikke blev inddraget og lyttet til, ligeså meget som andre aktører, så har de været vedholdende og aktive.

4. ÅRL § 99a er væsentlig for revisorerne da deres arbejdsopgaver udvides en smule ved loven. Revisorernes ideale identitet er, at de formår at gennemføre revision af CSR-oplysningerne. Revisorerne er holdningsmæssigt delt i to. Der er på den ene side de traditionelle revisorer, der er nervøse for rapporteringsoverload samt væsentligheden af CSR-rapportering, og på den anden side er der de revisorer, som er begejstrede for CSR-initiativer, ofte på baggrund af tanker om nye markeder for revision.
5. Som en sidste gruppe af aktører inddrog Erhvervsstyrelsen investorerne. Erhvervsstyrelsen havde en forventning om, at investorerne ville imødekomme lovforslaget, med den begrundelse at oplysningerne var brugbare for dem. Investorerne er årsregnskabs primære brugere. Såfremt virksomheder arbejder med CSR og rapporterer om det, har det den sideeffekt at

¹⁰⁴ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

¹⁰⁵ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

investorerne også kan stilles til ansvar for, om deres investeringer er socialt ansvarlige. Gennem ÅRL § 99a bliver deres ideale identitet dermed, at de er ansvarlige investorer.

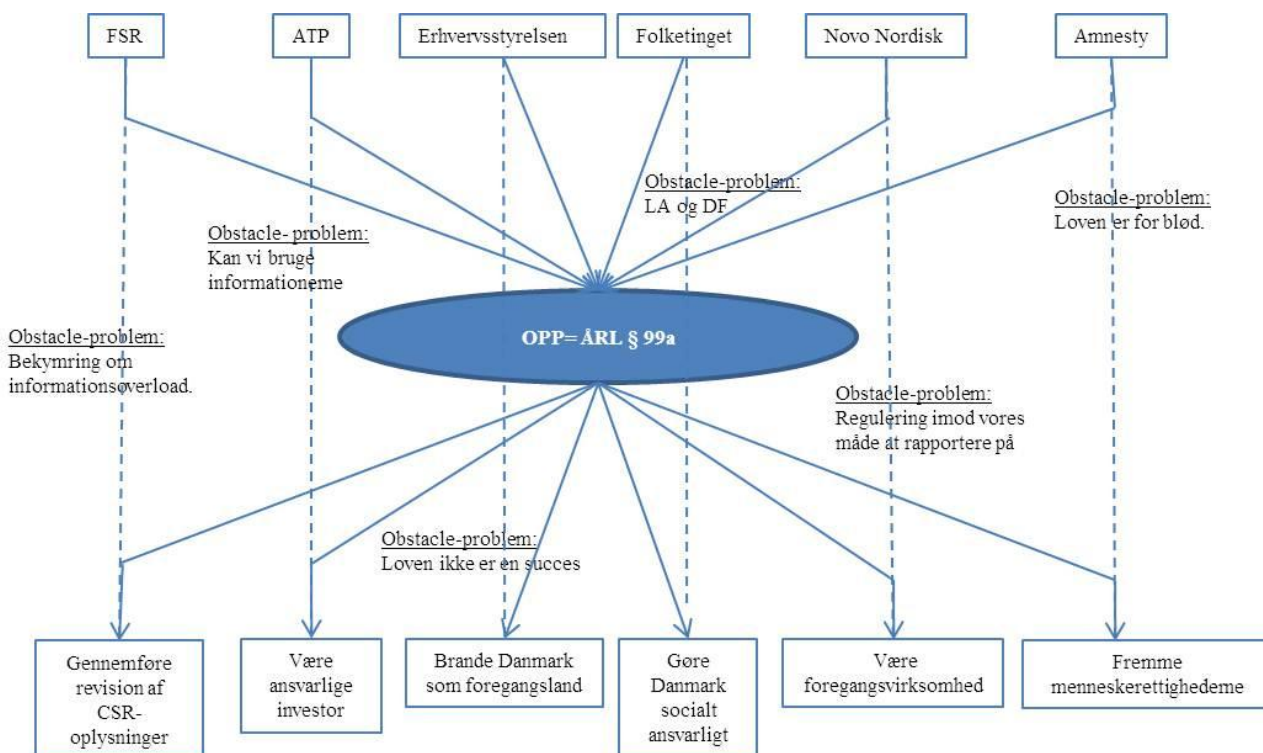
Som det fremgår ved gennemgangen af de identificerede aktører, hersker der mange forskellige interesser i samfundet omkring rapportering af CSR oplysninger. ÅRL § 99a skulle derfor i den henseende, gerne udgøre det element, device eller inscription, som skaber balancen mellem disse interesser – ÅRL § 99a skal være løsningen på de problemstillinger, som de forskellige interesser skaber.

5.2.1.2. Definition af OPP

I og med Erhvervsstyrelsen identificerede og engagerede forskellige aktører med forskellige interesser, kunne de arbejde med loven i en retning, så alles ideale identiteter kunne søges opfyldt. I denne analyse af en beslutningsproces er det uundgåelige loven i sig selv, ÅRL § 99a. Alle aktører har en interesse eller noget de vil opnå via ÅRL § 99a, og dette skal de opnå gennem stabiliseringen af loven.

Revisorerne, der har en kontrol- mulighed/udfordring i at skulle gennemføre revision af CSR-oplysningerne. Folketinget, der som lovgivere har mulighed for at investere i et moderne Danmark, og gøre Danmark socialt ansvarlige. Erhvervsstyrelsen med muligheden for at brande Danmark som forgangsland. ATP som en ansvarlig investor. Novo Nordisk, der fremstår som foregangsvirksomhed og Amnesty's mål om at fremme menneskerettigheder.

Figur 2

Denne figur viser dynamikken i netværket. Vi har indtegnet de aktører vi har inkluderet via interviews, herunder deres ideale identiteter (hvad hver enkelt aktør vil have ud af processen), samt hvilke obstacles der foreligger som udfordringer på vejen mod stabiliseringen af loven. For revisorerne er der bekymring om informationsoverload, hvilket vil sige at de er bekymrede for, om oplysningerne ligger ud over hvad der er væsentligt i årsregnskabet. Investorernes obstacle er, at informationerne ikke kan bruges. Hvis informationerne ikke kan bruges, hvordan kan de så blive ansvarlige investorer? I Folketinget er det største problem hvis ikke loven kan blive vedtaget, hvilket vil sige, at partier, som er imod, skal overbevises om, at det er en god idé. Hos virksomhederne vil man gerne fremstå som foregangsvirksomhed, men det er man forhindret i, hvis reguleringen ikke anerkender deres måde at rapportere på. Sidst er der NGO'erne, hvis obstacle er, at loven er for blød. Hvis ikke virksomhederne bliver tvunget til at arbejde med CSR, så opnår NGO'erne ikke at fremme deres mærkesager.

Erhvervsstyrelsen formår at tilgodese de forskellige aktørers ideale identiteter samt tage højde for de forskellige obstacles i form af at loven bliver udformet som et kompromis. Det er ifølge loven

fortsat frivilligt for virksomhederne om de vil afrapportere om CSR eller ej.

For Erhvervsstyrelsen er det, så at sige, en samling af alle de andre aktørers agendaer. Hvis ikke de andre aktører kan opretholde deres dagsorden, så bliver loven ikke en succes, og så kan Erhvervsstyrelsen ikke brande Danmark som foregangsland. Dette kunne f.eks. være hvis virksomhederne vælger at benytte sig af frivilligheden, så der ingen rapporteringer bliver om CSR.

5.2.2. Opsummering – Problematization

I problemtization har vi først foretaget en gennemgang af de hændelser, som er foregået op til lovarbejdet, og dernæst forløbet i forbindelse med vedtagelsen og stabiliseringen af ÅRL § 99a. Vi har stillet skarpt på de problematikker som har været til debat i processen, og har identificeret hvilke der har været centrale at forholde sig til for Erhvervsstyrelsen: frivillighedsaspektet, administrative byrder, samt hvilke virksomheder der skal omfattes og revisionen. Dernæst har vi identificeret aktørerne som blev inddraget i netværket, ligesom vi har defineret OPP som ÅRL § 99a. Vi har illustreret netværket i OPP-figuren, hvor aktørernes agendaer og eventuelle obstacles også fremgår.

“Each entity enlisted by the problematization can submit to being integrated into the initial plan, or inversely, refuse the transaction by defining its identity, its goals, projects, orientations, motivations, or interests in another manner.”¹⁰⁶

For Erhvervsstyrelsen var det indledende arbejde med til at sætte scenen for hvilke aktører der skulle være en del af processen om ÅRL § 99a nu gjort. Vi har præsenteret de aktører der blev inddraget og nu skal vi se på hvordan Erhvervsstyrelsen stabiliserede (eller forsøgte at stabilisere) aktørernes identitet. Vi er klar til at se på, hvilke inscriptions der blev skabt og cirkuleret blandt aktørerne – vi er klar til momentet interessement.

5.3. Interessement

Idet Erhvervsstyrelsen besluttede sig for at de ville arbejde med et lovforslag omhandlende CSR, gik de i gang med at foretage research på området, så de havde noget at arbejde med. Dette indebar

¹⁰⁶ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s.207

f.eks. at identificere hvilke meninger der herskede blandt virksomhederne, virksomhedernes interesser og i Folketinget.

Da Erhvervsstyrelsen havde identificeret de forskellige interesser og holdninger, var det muligt at udarbejde inscriptions, som kunne være med til at kontrollere meningerne. Ifølge ANT er det ved hjælp af inscriptions muligt at stabilisere de aktører, hvis holdning er for lovforslaget, og derudover tæmme de aktører hvis holdning er mod lovforslaget. Denne del af processen er kendt som interessement.

”Interessement is the group of actions by which an entity attempts to impose and stabilize the identity of the other actors it defines through its problematization.”¹⁰⁷

Det handler om at få vedtaget og stabiliseret loven, hvilket sker ved at de forskellige aktører efterlever loven – eksempelvis at revisorerne reviderer oplysningerne som de skal. Der skal derfor arbejdes på at legitimere initiativet - og således arbejdes der i princippet på at institutionalisere loven.

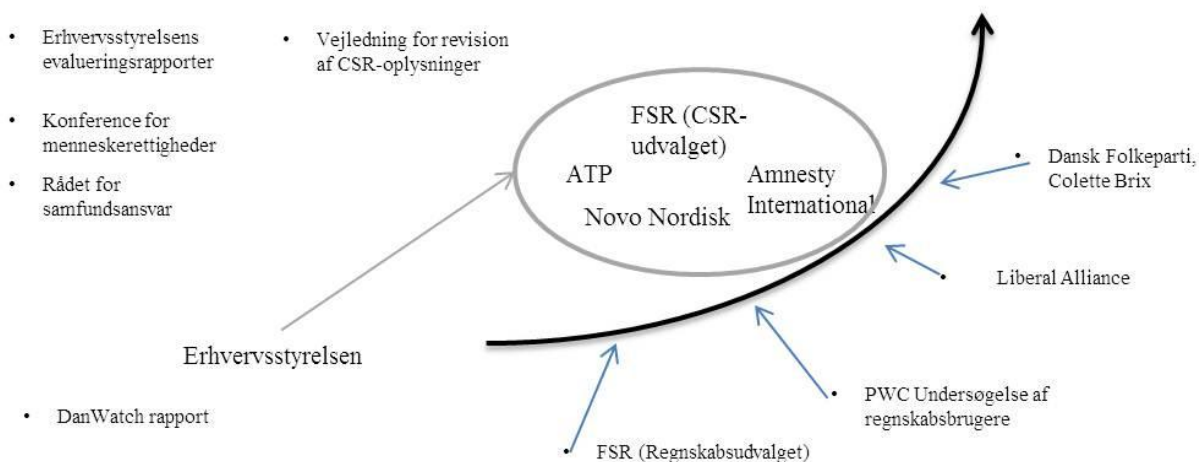
“But these allies are tentatively implicated in the problematizations of other actors. Their identities are consequently defined in other competitive ways. It is in this sense that one should understand interessement.”¹⁰⁸

Imidlertid kan eksempelvis Erhvervsstyrelsen ikke være sikker på, at en aktør som er for loven, vil vedblive at være dette, fordi aktørerne også indbyrdes kan søge at påvirke hinanden. Alle aktører kan udarbejde inscriptions ofte på baggrund af deres ideale identitet. Derfor skal også obstacles-problemer behandles løbende, for at bibeholde interessen for tiltaget med ÅRL § 99a.

¹⁰⁷ Litt. – Videnskabelige artikler – Callon 1986 s. 207

¹⁰⁸ Litt. – Videnskabelige artikler – Callon 1986 s. 208

Figur 3

Med denne figur illustreres, hvorledes Erhvervsstyrelsen med forskellige inscriptions afskærer obstacles, og på denne måde stabiliserer netværket.

5.3.1. Handlingsplanen

En af de første inscriptions Erhvervsstyrelsen stødte på i deres research, var artiklen af Porter og Kramer om konkurrencemæssige fordele af filantropi. Denne artikel omhandler de ting, som Erhvervsstyrelsen havde i tankerne – hvordan man kunne opmuntre virksomhederne til at arbejde med strategisk CSR. Tanken var, at man ved hjælp af dette kunne blive et socialt ansvarligt land og endnu vigtigere kunne fremstå som et foregangsland på området. Derfor bad Erhvervsstyrelsen Kramer om at foretage et studie, hvorigennem han kunne vurdere, om de ting som blev beskrevet i artiklen, ville fungere i Danmark. Dette skete allerede i OMO-projektet.

”de (Kramer) lavede ligesom analysedelen til OMO-projektet, der viste, at det ville være rigtig godt og der var mange muligheder, netop fordi at mange danske små og mellemstore virksomheder allerede lavede CSR”¹⁰⁹

Det Kramers analyse af de danske virksomheder viste var, at idéen om, at arbejde med strategisk CSR i danske virksomheder, var rigtig god. Så denne analyse bakkede op om CSR-rapportering i årsregnskabet og dermed havde Erhvervsstyrelsen et purification udarbejdet af eksperter, som de kunne cirkulere blandt aktørerne i netværket. Herudover var Erhvervsstyrelsen også hjulpet af de

¹⁰⁹ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

allerede eksisterende frameworks for CSR, f.eks. UN Global Compact som mange danske virksomheder allerede havde taget til sig.

Senere i forløbet, nærmere bestemt i maj 2008, var handlingsplanen klar, og dermed havde man sådan set også allerede et lovforslag på vej.

I maj 2008 udgav regeringen en handlingsplan for virksomheders samfundsansvar. Denne handlingsplan gjorde det klart, at det var regeringens intension, at kunne markedsføre Danmark som et ansvarligt og socialt bevidst land. Det fremgik desuden, at CSR-tiltagene var et led i en samlet større plan for markedsføring af Danmark i udlandet, og regeringen havde endda udarbejdet en samlet handlingsplan for offensiv global markedsføring af Danmark.¹¹⁰

Vi ved, at en del af handlingsplanen var vedlagt som bilag til mødet i Regnskabsrådet juni 2008¹¹¹. En politisk handlingsplan er et grundlæggende element i ministeriernes arbejde og et centralt dokument for det politiske arbejde. I en handlingsplan løfter man sløret for hvad regeringen vil arbejde med og gennemføre i løbet af en given årrække. Der bliver brugt lang tid på at udarbejde en handlingsplan. Kravene er store til en handlingsplan, da den sagtens kan indeholde flere mindre tiltag, men også bør have et flagskib – noget som kan bære handlingsplanen, så den ikke bliver for tynd i indhold. Samtidig med at der skal være nogle ændringer, der kan mærkes, skal de også være realistiske. Det vil ikke se godt ud, hvis forholdene i en handlingsplan ikke bliver til noget, eller hvis de ændrer sig alt for meget.

”altså, du kan ikke komme med en handlingsplan medmindre du har noget tungt. Du kan ikke lave... der er grænser for, hvor meget gensalg af initiativer du kan lave i en handlingsplan uden at det bliver sådan at ministeren bliver sårbar, ikke. Og hvornår er breaking point. Det er klart at hvis du laver en handlingsplan, så tager du også og samler nogle af de ting ind som i øvrigt figurerer, så får du sat det i en kontekst og får forklaret og laver det ophæng, som en handlingsplan er. Fidusen ved handlingsplanen

¹¹⁰ Litt. - Rapporter - Regeringen 2008

¹¹¹ Litt. - Folketingsbehandlingen - Regnskabsrådet 2008

er også, at hvis du ikke har penge, så kan du få truffet en masse beslutninger i forbindelse med sådan en handlingsplan, så det kan den også bruges til.”¹¹²

En politisk handlingsplan bliver udarbejdet i et tæt samarbejde mellem forskellige råd, styrelser og ministerier. Rådene er med, da disse består af eksperter, som skal vurdere hvad der vil være bedst i den givne situation, og ofte er stort set alle interesser repræsenteret i rådene. I ministerierne og styrelserne kan der godt være forskellige meninger om tingene, men de arbejder alle for ministeren og for at ministeren kan have succes (få gennemført nogle love).

”... og der er arbejdsdelingen jo også at de folk, kunne jeg forstå, I allerede har snakket med i Erhvervsstyrelsen, at de driver en dagsorden mens de får ministeren til at lækker ud. Jeg får ministeren til at se lækker ud mens jeg driver en dagsorden, så den er vendt en lille smule. Fagfolkene på CSR sidder derude, med deres Ph.D. ’er og de ting. Jeg ved hvordan f.eks. lovprocessen eller sådan en CSR-handlingsplan skal håndteres hvis vi skal klare igennem de skær som det er. Det er sådan egentligt lidt ligesom at de har en båd og så bringer de en lods ombord, når det begynder at blive politisk og nærme sig ministeren og så skal jeg hjælpe dem med at få os forbi isbjergene og det er jo klassiske isbjerger med ordførermødet, vi skal have taget ordførerne i ed, vi skal have taget hele ministeriet eller hele regeringen i ed på regeringskoordinations-udvalget eller økonomiudvalg og de centrale udvalg. Og så skal vi jo selvfølgelig kunne tælle til 90. Så det jeg sidder og ser efter, det er for det første, hvordan er timingen i forhold til de ting vi gør...”¹¹³

Ministeren har udover sit ministerium en såkaldt særlig rådgiver, bedre kendt som spindoktor. Spindoktorens opgave er af kommunikativ art, hvor det handler om ved hjælp af diverse metoder at omformulere og videreformidle sit budskab, således at man bliver sejrsherre i en forhandling. Metoderne kan være fine og mindre fine, men i sig selv bygger spin ikke på direkte løgne. Modsat det kommunikative arbejde som spindoktoren udfører, kan ministeriet opfattes som det maskinrum bag ministeren, der udfører alt det processuelle arbejde. Det handler selvfølgelig, som nævnt i ovenstående citat, om, at få ministeren til at ”se lækker ud”, men i høj grad kommer det også til at handle om hvad samfundet efterspørger og hvad der kan lade sig gøre. I sidste ende er det dog ministeren der er chefen, og denne som bestemmer hvad der skal arbejdes hen imod. Derfor

¹¹² Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

¹¹³ Interview, Erhvervs- og vækstministeriet 2013 (marts)

arbejder ministeriet også i en retning der ”passer” til ministeren, men man skal nok ikke underkende at ministeren også lytter meget til ministeriet.

Handlingsplanen for virksomheders samfundsansvar er en 44 siders lang rapport, hvor der bl.a. redegøres for den internationale tilgang til forretningsdrevet samfundsansvar. Der bliver primært lagt vægt på FN’s arbejde med Global Compact og PRI, samt OECD. Det er yderligere også klart, at man er blevet inspireret af Porters og Kramers artikel; ”Strategy and Society”¹¹⁴, når der tales om forretningsdrevet CSR samt væsentligheden af at indbygge CSR-strategien i virksomhedens overordnede strategi for at få et bedst muligt udbytte af CSR arbejdet. Dermed brugte Erhvervsstyrelsen Porter og Kramers tanker i deres framing¹¹⁵.

Herudover redegøres der i handlingsplanen for regeringens arbejde, og allerede i det første afsnit røbes det, at regeringen har en intension om at udarbejde loven, som vi i dag kender som ÅRL § 99a, der står f.eks.:

”Regeringen vil:

- gøre det lovpligtigt for større virksomheder at rapportere om samfundsansvar i ledelsesberetningen i deres årsrapport.”¹¹⁶

Man beskriver også hvilke initiativer regeringen vil foretage for at udbrede forretningsdrevet samfundsansvar, hvilket ifølge handlingsplanen bl.a. skal ske gennem lovpligtig afrapportering¹¹⁷. Dette bliver detaljeret gennemgået og ligner åbenlyst ÅRL § 99a¹¹⁸. Det bliver også allerede her nævnt, at rapporteringskravet vil komme til at omfatte ca. 1000 virksomheder.

Yderligere forklares der om, hvordan regeringen og offentlige aktieselskaber arbejder og afrapporterer om deres samfundsansvar, ikke mindst vedrørende klimadelen, som var yderst væsentlig for regeringen, da den skulle afholde FN’s klimakonference (COP15) i 2009. Slutteligt pointeres der igen om markedsføringen af Danmark og intentionen om at skabe en dansk identitet gennem socialt bevidste virksomheder.

¹¹⁴ Litt. - Videnskabelige artikler - Porter 2006

¹¹⁵ Litt. - Rapporter - Regeringen 2008 s. 6

¹¹⁶ Litt. - Rapporter - Regeringen 2008 s. 7

¹¹⁷ Litt. - Rapporter - Regeringen 2008 s. 19

¹¹⁸ Litt. - Rapporter - Regeringen 2008 s. 21

Handlingsplanen bygger ikke på idealistiske principper, men på nyttemaksimerende principper (strategisk CSR) i forbindelse med CSR-arbejdet i Danmark.

Handlingsplanen er som inscription første gang der bliver udgivet noget, hvor det klargøres, at man arbejder på en lov om CSR-rapportering. Selvom der kan være talt om emnet til diverse møder, så er Handlingsplanen et endeligt bevis på, at det med stor sikkerhed bliver til noget – regeringen vil arbejde for det, og ministeriet vurderer, at det kan lykkes. Regeringen, som i kraft af at den er borgerlig, på dette tidspunkt umiddelbart godt kunne have været modstandere af initiativet. Det vi kan se af handlingsplanen, samt udlede af vores interviews, er imidlertid, at det er lykkedes Erhvervsstyrelsen ved hjælp af Porter og Kramers idéer, Kramers undersøgelse af danske virksomheder og en diskurs i tiden, som bl.a. kan afspejles i de mange frameworks globalt, at få overbevist ministeriet om at det er en god idé.

5.3.2. De første undersøgelser og høringsrunden

Før loven kunne blive behandlet i Folketinget, skulle der holdes et møde i Regnskabsrådet, hvor man diskutererede tankerne og senere foretog man den obligatoriske høringsrunde.

”... der da vi sidder i Regnskabsrådet, som er et lovgivende organ for Erhvervsstyrelsen, og der havde vi så mulighed for at komme med vores ytringer om det, vores meninger om det.”¹¹⁹

På mødet i Regnskabsrådet, var det som det fremgår af ovenstående citat, første gang det blev klart for nogle aktører, revisorerne, at arbejdet med lovforslaget var en realitet. FSR's regnskabsteknisk udvalg var herved overrasket:

”... Jeg mener ikke vi havde nogen konkret viden om at der ville komme et konkret lovforslag før end i sommeren 2008. Jeg vidste godt der blev arbejdet med det, med emnet, men det var ikke nødvendigvis sådan at det skulle gøres til et lovforslag, det kunne også være det førte til nogle vejledninger for hvad der er god skik, hvad der er best practice...”¹²⁰

¹¹⁹ Interview, FSR 2012 (november)

¹²⁰ Interview, FSR 2012 (november)

Der gøres i denne udtalelse på diplomatisk vis opmærksom på, at til trods for at FSR var bevidste om at der blev arbejdet med CSR-initiativer, var det overraskende, at det var et konkret lovforslag der blev arbejdet hen imod.

Inden mødet i Regnskabsrådet, fik medlemmerne tilsendt et inscription i form af et notat omhandlende det nye rapporteringskrav om samfundsansvar¹²¹, et udsnit af handlingsplanen var, som nævnt tidligere, vedlagt som bilag. I dette notat blev forslaget beskrevet som en udvidelse af de eksisterende rapporteringskrav på miljøområdet. Yderligere blev muligheden for at anvende FN's værktøjer for at opfylde lovkravet beskrevet. I forbindelse med andre afrapporteringsformer, nævnte FSR på mødet, at det ville være mere passende at anvende en supplerende beretning i forhold til de kvalitetskrav årsregnskabsloven indeholder. FSR så det herudover som mere hensigtsmæssigt, at beretninger om samfundsansvar blev placeret på hjemmesiden¹²². Erhvervsstyrelsen kunne bruge mødet, som i øvrigt også er et inscription, til at få deres holdning tilkendegivet og dermed et grundlag for at opbygge en alliance. Der blev efterfølgende udformet et referat, som også har fungeret som et inscription i processen op til ÅRL § 99a.

Høringsrunden, som forløb fra 15. september til 23. september 2008, er en bunke af inscriptions, da Erhvervsstyrelsen her for første gang fik respons på lovforslaget sort på hvidt fra mange af de grupper, som det ville berøre. De havde dermed via høringssvarene meninger fra alle de aktører, som fandt interesse i at deltage. Hvis en aktør ikke indgiver høringssvar, så forholder de sig tavse, og de er dermed en del af netværket jf. ANT.

I udvælgelsen og med de modtagende svar, var Erhvervsstyrelsen også i færd med at frame ÅRL § 99a, hvilket bl.a. gøres med høringsnotatet af 7. oktober 2008. Generelt bemærkes det i høringsnotatet, at det tilkendegives, at samfundsansvar er en vigtig størrelse, og der er ingen høringssvar, som er direkte imod loven. Blandt de aktører, vi har interviewet, har FSR og Amnesty afgivet svar.

I høringssvarene er der problematikker som bliver påpeget, og det interessante er derfor, hvordan Erhvervsstyrelsen tackler disse problematikker.

¹²¹ Litt. - Folketingsbehandling - Regnskabsrådet 2008

¹²² Litt. - Folketingsbehandling - Regnskabsrådet 2009

Langt hen ad vejen var Erhvervsstyrelsen hjulpet af, at de havde valgt et kompromis. Ved flere af kommentarerne i høringssvarene skriver de, f.eks. ved detaljeringsgraden af reguleringen, at der er disse organisationer, som mener detaljeringsgraden skal være mere præcise, f.eks. skriver 92-gruppen¹²³:

”... Der bør være mere specifikke retningslinjer for afrapportering og indikatorer i forbindelse med virksomheders redegørelse for samfundsansvar...”¹²⁴

Her gør de klart rede for, at de savner konkrete kriterier, som f.eks. hvilke dele af virksomhedernes værdikæde, der skal inddrages i rapporteringen. I det hele taget udtrykkes et ønske om klare kriterier. Det er på dette tidspunkt i processen, at Amnesty som en del af 92-gruppen for første gang giver deres største obstacle-problem med ÅRL § 99a til kende, nemlig at loven er for blød.

Andre organisationer mener derimod at detaljeringsgraden er for høj, såsom FSR, der bemærker, at de ikke finder oplysningerne hensigtsmæssige i årsrapporten.

”... Det bør undgås at kræve eller medtage oplysninger i selve årsrapporten, som ikke er relevante for brugernes økonomiske beslutninger...”¹²⁵

Erhvervsstyrelsens kommentar er kort fortalt, at man har valgt ”den gyldne middelvej” og derfor foretages der ingen ændringer.

I forhold til de problematikker vi har identificeret i Problematization, er disse også behandlet i høringsnotatet, og vi vil kommentere nogle af dem her.

Vedrørende de administrative byrder, er det ikke nogen overraskelse, at det er foreninger fra Erhvervslivet, som påpeger bekymringen for, at byrderne bliver for høje. Bekymringen bliver dog affejet af Erhvervsstyrelsen, med resultater fra en undersøgelse.

”Forslaget har været sendt til Erhvervs- og Selskabsstyrelsens Center for Kvalitet i ErhvervsRegulering (CKR) med henblik på en vurdering af forslagets erhvervsøkonomiske og administrative konsekvenser. Samlet set vurderes lovforslaget maksimalt at medføre løbende byrder på 2.745 timer årligt på samfunds niveau (svarende til 0,6 mio. kr.) fordelt på de ca.

¹²³ Amnesty er en del af 92-gruppen

¹²⁴ Litt. - Folketingsbehandling - 92-gruppen Høringssvar

¹²⁵ Litt. - Folketingsbehandling - FSR Hørringsvar

1.100 største virksomheder, lovforslaget omfatter. De løbende administrative byrder er således af begrænset omfang.”¹²⁶

Den oplysning var formentligt svær at svare på for Erhvervslivet, og desuden nævner Erhvervsstyrelsen, at reglerne er milde i forhold til f.eks. FN's Global Compact, og som der står:

”FN anbefaler, at virksomheder redegør for effekten af deres aktiviteter inden for samfundsansvar. Ved at medtage krav herom i den danske lov, følger Danmark FN's anbefalinger.”

Dette er endnu et argument der er svært at argumentere mod.

Således lader det til, at de argumenter, som Erhvervsstyrelsen kommer med i høringsnotatet, umiddelbart er nok til at parere kritikken i hvert fald i første omgang, og der noteres således ingen ændringer på baggrund af høringsrunden.

En anden problematik er revisionen af oplysningerne. Her påpeges det f.eks., at det er uhensigtsmæssigt, at oplysningerne både kan fremgå i årsrapporten eller på virksomhedens hjemmeside. Herunder også hvorvidt der eventuelt skal være forskellige måder at revidere oplysningerne på, alt efter hvor oplysningerne fremgår. Denne problematik er måske lidt mere vanskeligt for Erhvervsstyrelsen, da det jo er vigtigt, at revisorerne kan udføre deres funktion ordentligt og samtidig at de gør det. Igen er svaret dog præget af ”for og imod” argumentationen, hvor det sandsynligvis er væsentligt, at Rigsrevisionen har kommenteret, at det er uhensigtsmæssigt med forskellige metoder i revisionen af oplysningerne. Erhvervsstyrelsen holder sig til de allerede gældende regler om revisors begrænsede opgaver i forbindelse med revidering af ledelsesberetningen.

”Det er væsentligt at understrege, at oplysningerne om samfundsansvar ikke skal revideres. Umiddelbart er der tale om oplysninger, som hensigtsmæssigt kan gives i ledelsesberetningen. Efter den seneste ændring af årsregnskabsloven skal ledelsesberetningen ikke revideres, men revisor skal alene foretage et såkaldt konsistentstjek.”¹²⁷

Konklusionen på problematikken bliver derfor, at revisors opgaver hverken indskrænkes eller udvides på baggrund af lovforslaget. Kommentarerne gav ikke anledning til ændringer.

¹²⁶ Litt. – Folketingsbehandling - Økonomi- og erhvervsministeriet 2008

¹²⁷ Litt. – Folketingsbehandling - Økonomi- og erhvervsministeriet 2008

Det var meget få ændringer som blev foretaget på baggrund af høringsrunden, der blev dog tilføjet en definition på frivillig¹²⁸.

I Erhvervsstyrelsen brugte man høringsnotatet som inscription, hvori man argumenterede for hvorfor lovforslaget var godt – kompromisset viste sig at være et godt udgangspunkt. Via høringsrunden fik de således inddraget aktører og skabt interessement ved hjælp af inscriptions. Herfra var det op til Folketinget at vedtage loven.

5.3.3. At få vedtaget ÅRL § 99a – Debatten i Folketinget

Efter lovforslaget havde været genstand for en høringsrunde, og efter der var blevet udarbejdet et høringsnotat, fremsatte Lene Espersen den 8. oktober 2008 forslaget til behandling i folketinget.

For at sikre en grundig behandling under arbejdet med et lovforslag, samt forhindre at lovene er båret af en pludselig oppisket stemning, er der en generel minimumsbehandlingstid på 30 dage.¹²⁹

Det blev foreslået, at loven skulle træde i kraft fra 1. januar 2009 med virkning for regnskabsår der begyndte d. 1. januar 2009.

- *Fremsat 08-10-2008*
- *1. behandlet / henvist til udvalg 21-10-2008*
- *Svar på spørgsmål 11-11-2008*
- *Betænkning afgivet 27-11-2008*
- *2. behandlet/direkte til 3. behandling 04-12-2008*
- *3. behandlet, vedtaget 16-12-2008.*¹³⁰

Ændringen til ÅRL § 99 blev vedtaget i Folketinget den 16. december 2008 gennem en diskussion af rutinepræget parlamentarisk karakter. Det var i alt en behandlingstid på 66 dage.

Selvom loven blev vedtaget, og selvom der gennem hele processen i Folketinget var flertal for lovforslaget, så udspillede der sig en debat som især blev iværksat af Dansk Folkeparti og Liberal Alliance. Dette kan vi læse af folketingsbehandlingen som er blevet transskriberet og er tilgængelig.

¹²⁸ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

¹²⁹ Litt. - Hjemmesider - Folketinget

¹³⁰ Litt. - Folketingsbehandling – Udvalgsbehandling 1)

Spørgsmål og svar fra udvalgsbehandlingen er også samlet og offentligt tilgængeligt. Erhvervsstyrelsen besvarer under udvalgsbehandlingen de spørgsmål som bliver stillet ministeren. Samlet set er disse dokumenter inscriptions hvor de forskellige interessegrupper i Folketinget indbyrdes forsøger at påvirke hinanden (ved interessement).

Det obstacle-problem man havde i Folketinget var som nævnt at DF og LA under 1. Behandling var imod lovforslaget. Ingen af disse partier ønskede at byrde virksomhederne mere end højst nødvendigt og f.eks. ønsker LA generelt et minimum af regulering.

”... men Dansk Folkeparti ønsker ikke at trække nye administrative byrder ned over hovedet på 1100 virksomheder i form af nye krav i årsregnskabsloven...”¹³¹

”... Før hørte vi noget om, hvorvidt det er en tom lov, og om det er frivilligt. Man kan nævne så mange ting, men det afgørende for mig er, at den medicin og den tænkning, der ligger bag forslaget, efter min opfattelse ikke er korrekt. Vi skal da ikke sidde herinde i dette Ting og fortælle, hvordan ansvarlige virksomheder - endda de allerstørste - skal opføre sig...”¹³²

LA var, som det fremgår af citatet, bekymrede for, om det var korrekt af Folketinget at gribe ind på dette område.

Under udvalgsbehandlingen indstillede DF derfor et ændringsforslag¹³³. Dette ændringsforslag omhandlede primært revisors pligt til at foretage et konsistentstjek. Til ændringen var det kun LA og DF der stemte for,¹³⁴ hvorved ændringen ikke blev foretaget.

I sidste ende stemte LA dog for forslaget¹³⁵, til trods for de bekymringer de havde under første behandling. Denne holdningsændring kan skyldes almindelig politisk forhandling eller blot en holdningsændring, i og med at der blev svaret for LA's bekymringer under udvalgsbehandlingen. Uanset hvordan overbevisningen er tilkommet LA, har det ikke haft den store betydning, da det ikke kunne vende holdningen i Folketingssalen. Loven blev vedtaget med 93 stemmer for, op imod

¹³¹ Litt. - Folketingsbehandling - 1. Behandling

¹³² Litt. - Folketingsbehandling - 1. Behandling

¹³³ Litt. - Folketingsbehandling – Udvalgsbehandling 2)

¹³⁴ Litt. - Folketingsbehandling - 2. Behandling 2)

¹³⁵ Litt. - Folketingsbehandling - 3. Behandling

DF's 17 stemmer imod.

5.3.4. Den vedtagne lov

Med de kommentarer og bekymringer der blev belyst henholdsvis på mødet i Regnskabsrådet, i høringsrunden samt ved debatten i Folketinget, blev ÅRL § 99a¹³⁶ udformet og vedtaget. I dette afsnit gennemgår vi loven samt opstiller de rammer revisor skal arbejde under ved CSR-oplysningerne.

5.3.4.1. ÅRL § 99a Stk. 1, 2 og 3 – oplysningernes indhold og placering

I stk. 1 findes grunden til, at NGO'erne ikke er tilfredse med loven, hvilket er, da det reelt fortsat er frivilligt for virksomhederne.

”§ 99 a. Store virksomheder skal supplere ledelsesberetningen med en redegørelse for samfundsansvar, jf. stk. 2-7. Ved virksomheders samfundsansvar forstås, at virksomheder frivilligt integrerer hensyn til blandt andet menneskerettigheder, sociale forhold, miljø- og klimamæssige forhold samt bekæmpelse af korruption i deres forretningsstrategi og forretningsaktiviteter. Har virksomheden ikke politikker for samfundsansvar, skal dette oplyses i ledelsesberetningen.”

Sidenhen har NGO'erne arbejdet for at få frivillighedselementet fjernet og indført tvang i stedet. Under folketingsbehandlingen havde man også en debat mellem DF og SF, om hvorvidt det var en nødvendig viden, at virksomheder ikke arbejder med samfundsansvar. SF syntes det var en god viden at have, hvormed de også stemte for loven.

Stk. 2 redegørelsen skal indeholde en omtale om:

1) Virksomhedens politikker for samfundsansvar, herunder eventuelle standarder, retningslinjer eller principper for samfundsansvar, som virksomheden anvender.

¹³⁶ Se Bilag 4: ÅRL § 99a

2) Hvordan virksomheden omsætter sine politikker for samfundsansvar til handling, herunder eventuelle systemer eller procedurer herfor.

3) Virksomhedens vurdering af, hvad der er opnået som følge af virksomhedens arbejde med samfundsansvar i regnskabsåret, samt virksomhedens eventuelle forventninger til arbejdet fremover.

Disse tre punkter ligner meget f.eks. FN's Global Compact og giver virksomheden mulighed for at afrapportere på egen vis i stedet for at være tvunget til at benytte eksempelvis FN's værktøjer. Punkterne lægger sig således meget op ad de frameworks som eksisterede i 2008, den måde mange virksomheder allerede arbejder med CSR på, samt den gængse opfattelse af hvordan man håndterer CSR-rapportering. Denne fleksibilitet i loven har ATP været begejstret for, da den ofte har den betydning, at de virksomheder som vælger at afrapportere om CSR, opnår mere selvindsigt end hvis de skulle følge bestemte emner slavisk. Dermed opnår investorer også en bedre indsigt i virksomheden. Modsat er nogle af de større virksomheder som vurderer, at det ville være bedre med en standardform. Dette arbejder f.eks. Amnesty også for, da de finder fleksibiliteten useriøs.

Stk. 3 redegørelsen skal gives i tilknytning til ledelsesberetningen. Virksomheden kan dog i stedet vælge at give redegørelsen;

- 1) i en supplerende beretning til årsrapporten, jf. § 14, hvortil der henvises i ledelsesberetningen jf. stk. 4, 1. pkt. eller*
- 2) på virksomhedens hjemmeside hvortil der henvises i ledelsesberetningen jf. stk. 4, 2. pkt.*

En supplerende beretning skal, ligesom resten af årsregnskabet, jf. ÅRL § 14 indeholde oplysninger, der giver et retvisende billede, samt opfylde de almindelige kvalitetskrav, der er opstillet i ÅRL § 12, stk. 3 om pålidelighed og relevans. Yderligere bør der tages højde for de grundlæggende forudsætninger i ÅRL § 13, stk. 1 og 2 i form af bl.a. vurdering af væsentlighed og substans af den information der gives i årsrapporten. De to alternative muligheder til rapportering i ledelsesberetningen som ÅRL § 99a, stk. 3 giver er derfor også blevet debatteret. Tilhængere af integreret rapportering¹³⁷ ser skævt til muligheden for at levere oplysningerne i en supplerende

¹³⁷ Rapportering af både finansielle og ikke-finansielle oplysninger integreret i en rapport.

beretning. Herudover har f.eks. FSR et problem med rapportering på hjemmesiden, da oplysninger her ikke vil kunne fastholdes. Ved hjemmesiderapportering kan virksomheden ændre indholdet efter revisionen og dermed falder troværdigheden af revisors påtegning. Dette problem var derfor en del af revisorerne's obstacle, og det var med til at nogle af revisorerne ikke bakkede op om loven. Erhvervsstyrelsen måtte derfor i stk. 4 stille klarhed om revisors forpligtelser.

5.3.4.2. Stk. 4 Interessement i forhold til revisorerne

I stk. 4 fremgår det, at det er Erhvervsstyrelsen som fastsætter revisors pligter i forhold til de oplysninger som offentliggøres jf. stk. 3.

Stk. 4 erhvervs- og selskabsstyrelsen fastsætter regler om offentliggørelse af redegørelsen for samfundsansvar i supplerende beretning til årsrapporten og revisors pligter i forhold til de oplysninger, som offentliggøres heri, jf. stk. 3, nr. 1. erhvervs- og selskabsstyrelsen fastsætter regler om offentliggørelse af redegørelsen for samfundsansvar på virksomhedens hjemmeside, herunder regler om virksomhedernes opdatering af oplysningerne på hjemmesiden og revisors pligter i forbindelse med de oplysninger, som offentliggøres på hjemmesiden, jf. stk. 3, nr. 2.

De regler som Erhvervsstyrelsen jf. stk. 4 skulle fastsætte, blev vedtaget i en bekendtgørelse, maj 2009¹³⁸. I denne bekendtgørelse er der bl.a. meget specifikke regler for URL-adressen.

”§ 10. Det skal oplyses i ledelsesberetningen i årsrapporten, at virksomheden har valgt at offentliggøre den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, jf. årsregnskabslovens § 99 a, på virksomhedens hjemmeside.

Stk. 2. URL-adressen, hvor redegørelsen er offentliggjort, skal oplyses i tilknytning til oplysningen efter stk. 1. Med URL-adressen menes den internetadresse, der skal benyttes for at komme direkte til redegørelsen.

¹³⁸ Se Bilag 5: BEK nr 761

§ 11. Redegørelsen skal offentliggøres under betegnelsen "Lovpligtig redegørelse for samfundsansvar, jf. årsregnskabslovens § 99 a".

Stk. 2. Det skal oplyses i redegørelsen, at denne udgør en bestanddel af ledelsesberetningen i virksomhedens årsrapport. Regnskabsperioden for den pågældende årsrapport skal angives. Redegørelsen skal dække samme periode som årsrapportens regnskabsperiode.

§ 14. Den offentliggjorte lovpligtige redegørelse for samfundsansvar skal være tilgængelig på virksomhedens hjemmeside i sin helhed i uændret form i mindst fem år på den URL-adresse, som er anført i ledelsesberetningen i den årsrapport, redegørelsen knytter sig til, jf. § 10.

Stk. 2. Hvis URL-adressen ændres i løbet af perioden, skal der være direkte viderestilling fra den oprindelige URL-adresse til den nye URL-adresse."

Disse regler for URL-adressen er, som nævnt, medtaget for at gøre op med den problematik som FSR har set i forhold til at revidere oplysningerne på en hjemmeside. Dog skal det nævnes, at revisor skal efterse CSR-oplysningerne, for at sikre at disse regler bliver overholdt, og at virksomheder såvel som revisorer bør være opmærksomme på disse regler for at seriøsiteten af oplysningerne kan bibeholdes. Alternativet er, at beretningerne på hjemmesiden kommer til at fremstå som branding af virksomheden, hvilket kan svække troværdigheden af oplysningerne.

Erhvervsstyrelsen noterer yderligere revisors pligter i henhold til rapportering på hjemmesiden som værende:

"§ 16. Revisor skal påse, at ledelsesberetningen indeholder de oplysninger, som følger af § 10.

§ 17. Revisor skal påse, at den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, der offentliggøres på virksomhedens hjemmeside, er betegnet som anført i § 11, stk. 1, og at redegørelsen indeholder de oplysninger, som følger af § 11, stk. 2."

Der opstilles ikke krav til en revision af oplysningerne, i stedet skal revisor sikre, at reglerne i henhold til loven bliver opfyldt, i form af at oplysningerne passer til årsrapporten tidsmæssigt, og om den er en del af ledelsesberetningen.

5.3.4.3. ÅRL § 99a, stk. 5, 6 og 7. Undladelse af oplysningerne

ÅRL's § 99a, stk. 5 og 6 omhandler koncerner:

”Stk. 5. For virksomheder, som udarbejder koncernregnskab, er det tilstrækkeligt, at oplysningerne efter stk. 1 og 2 gives for koncernen som helhed.

Stk. 6. En dattervirksomhed, som indgår i en koncern, kan undlade at medtage oplysningerne i sin egen ledelsesberetning, hvis

- 1) modervirksomheden opfylder oplysningskravene efter stk. 1 og 2 for den samlede koncern eller*
- 2) modervirksomheden har udarbejdet en fremskridtsrapport i forbindelse med tilslutning til FN's Global Compact eller FN's Principper for ansvarlige investeringer.”*

For ikke at bebyrde de datterselskaber der er med i en koncern, gives de en fribillet i form af at de eventuelt allerede opfylder lovkravet via koncernregnskabet jf. stk. 5. Yderligere gives der i stk. 6 fritagelse for CSR-rapportering, hvis selskabets moderselskab har tilsluttet sig FN's frameworks. I stk. 7 gives igen alternative muligheder til stk. 1 og 2, det er dermed vurderet, at FN's redskaber kan sidestilles med stk. 1 og 2, hvilket er naturligt, da disse to led af loven er udarbejdet på baggrund af FN's redskaber.

Stk. 7 En virksomhed, som har udarbejdet en fremskridtsrapport i forbindelse med tilslutning til FN's Global Compact eller FN's Principper for ansvarlige

investeringer, kan undlade at give de oplysninger, som er anført i stk. 1 og 2.

Virksomheden skal oplyse i ledelsesberetningen, at den anvender denne undtagelse, og angive, hvor rapporten er offentlig tilgængelig.

Dette var en gennemgang af ÅRL § 99a, som i sig selv er et inscription. Dette er den, da loven framer virksomhedernes ageren hvilket smitter af på alle interessenterne – f.eks. forbrugerne og investorerne.

En anden gruppe som også frames af loven er revisorerne, som skal forholde sig til ÅRL § 99a, men i revisionen af årsrapporten, allerede har nogle eksisterende rammer at arbejde indenfor. Disse vil vi gennemgå i næste afsnit.

5.3.5. Revisors rammer

Revisors rolle frames helt overordnet set gennem den uddannelse, som man skal gennemgå for at blive revisor, herudover gennem diverse love og vejledninger som eksempelvis revisorloven og revisionsstandarderne.

Med til at danne rammerne for revisors arbejde er også årsregnskabsloven, hvor der i kapitel 3, er opstillet grundlæggende krav til årsrapporten. Således omhandler ÅRL § 11 det retvisende billede, hvor det bl.a. fremgår at ledelsesberetningen skal være en retvisende redegørelse:

”§ 11. Årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab skal give et retvisende billede af virksomhedens og koncernens aktiver og passiver, finansielle stilling samt resultatet. Ledelsesberetningen skal indeholde en retvisende redegørelse for de forhold, som beretningen omhandler.”

Yderligere omhandler ÅRL § 12 regler om kvaliteten af oplysningerne, således at ÅRL § 11 kan overholdes. I ÅRL § 12, stk. 3 noteres det, at oplysningerne skal være relevante:

”§ 12. ...Stk. 3. Årsrapporten skal udarbejdes således, at den oplyser om forhold, der normalt er relevante for regnskabsbrugerne, jf. stk. 2. Oplysningerne skal desuden være pålidelige i forhold til, hvad regnskabsbrugerne normalt forventer.”

I ÅRL § 14 finder vi reglerne for de supplerende beretninger som f.eks. kan indeholde oplysningerne om CSR.

”§ 14. Supplerende beretninger om f.eks. virksomhedens sociale ansvar, viden og medarbejderforhold, miljøforhold samt etiske målsætning og opfølgning herpå skal give en retvisende redegørelse inden for rammerne af almindeligt anerkendte retningslinjer for sådanne beretninger. De skal opfylde kvalitetskravene i § 12, stk. 3, og med de lempelser, der følger af forholdets natur, de grundlæggende forudsætninger i § 13, stk. 1 og 2.

Her fremgår det igen at beretningen skal være en retvisende redegørelse samt at de skal opfylde kvalitetskravene i ÅRL § 12, stk. 3 sammenholdt med de grundlæggende forudsætninger i ÅRL § 13:

”§ 13. Årsrapporten skal udarbejdes efter nedenstående grundlæggende forudsætninger:

- 1) Den skal udarbejdes på en klar og overskuelig måde (klarhed).*
- 2) Der skal tages hensyn til de reelle forhold frem for formaliteter uden reelt indhold (substans)...*”

Specifikt på CSR-oplysninger har vi erfaret i ÅRL § 99a stk. 3, at oplysninger om virksomhedens samfundsansvar skal gives i ledelsesberetningen, evt. i en supplerende beretning eller på virksomhedens hjemmeside.

Hvis man ser i årsregnskabslovens afsnit VIII ”Revision m.v. af årsrapporten” i kapitel 17, findes revisors pligt til at revidere årsrapporten for de større virksomheder.

”§ 135. En virksomhed, der har pligt til at udarbejde årsrapport efter reglerne for regnskabsklasse B, C eller D, skal lade sit årsregnskab og et eventuelt koncernregnskab revidere af en eller flere revisorer.”

”stk. 5, 2. pkt. ... revisionspligten efter stk. 1, 1. pkt. omfatter ikke ledelsesberetningen og de supplerende beretninger, som indgår i årsrapporten, jf. § 2, stk. 1 og 2. Revisor skal dog afgive en udtalelse om, hvorvidt oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet...”

Der er som det fremgår af stk. 5, 2. pkt. ikke revisionspligt af ledelsesberetningen og dermed heller ikke revisionspligt af rapporteringen om samfundsansvar, i og med disse oplysninger skal refereres

til i ledelsesberetningen. Dog er der et krav om, at der udgives en udtalelse hvis der er uoverensstemmelse med årsregnskabet. Revisor skal derfor læse ledelsesberetningen og eventuelle supplerende beretninger igennem, og vurdere om der er nogle oplysninger som er i strid med oplysningerne i resten af årsrapporten. Dette er hvad der i processen med ÅRL § 99a er blevet kaldt et konsistentstjek. Der skal derfor foretages et konsistentstjek af de oplysninger der er i ledelsesberetningen og dermed rapporteringen om virksomhedens samfundsansvar.

Som vejledning til at følge disse regler har man f.eks. ISA-standarderne (udarbejdet af IAASB) eller erklæringsvejledningen.

Ved alle andre oplysninger end ledelsesberetningen kan revisor bruge den vejledning som findes i ISA 720 ”Revisors ansvar i forbindelse med andre oplysninger i dokumenter, der indeholder reviderede oplysninger”. Af denne standard fremgår det, at revisor skal læse andre oplysninger igennem og sikre sig at de ikke modsiger forhold i de reviderede oplysninger.

I Erklæringsbekendtgørelsen¹³⁹ findes reglerne for revisors erklæring, og heri fremgår hvordan revisors påtegning skal udarbejdes i forhold til ledelsesberetningen:

”§ 5. Revisionspåtegningen skal i det mindste indeholde følgende i nævnte rækkefølge:

... stk. 1 7) Hvor ledelsesberetning er udarbejdet, en udtalelse fra revisor om, hvorvidt revisors gennemlæsning af ledelsesberetningen, baseret på den udførte revision af årsregnskabet og et eventuelt koncernregnskab, har givet anledning til bemærkninger, jf. stk. 7 og 8.

... Stk. 7. Udtalelsen om ledelsesberetningen skal, hvis der ikke er overensstemmelse med årsregnskabet eller et eventuelt koncernregnskab, og dette skyldes fejl i ledelsesberetningen, som ikke er uvæsentlige, indeholde oplysninger om, hvori eventuelle uoverensstemmelser består. Hvis revisor herudover bliver opmærksom på væsentlige fejl og mangler i ledelsesberetningen, skal udtalelsen ligeledes omfatte en beskrivelse heraf.

Stk. 8. Oplysningerne efter stk. 1, nr. 7, skal angives i et særskilt afsnit med overskriften: »Udtalelse om ledelsesberetningen«.”

¹³⁹ Litt. - Love og Bekendtgørelser - Bek nr. 385

Desuden fremgår det af Erklæringsvejledningen¹⁴⁰ hvad der forventes i forbindelse med en gennemlæsning af ledelsesberetningen.

*”Revisor skal gennemlæse ledelsesberetningen og
- sammenholde oplysningerne heri med oplysningerne i årsregnskabet og et evt.
koncernregnskab
- sammenholde oplysningerne heri med den viden og de forhold, revisor er blevet
bekendt med i forbindelse med sin revision og
- ud fra sin viden om regelgrundlaget tage stilling til, om der er fejl eller mangler i
ledelsesberetningen.”¹⁴¹*

Ovenstående indeholder reglerne for et konsistentstjek og dermed hvordan revisor skal forholde sig til oplysninger om virksomhedens samfundsansvar. Det er dermed klart, at revisor skal gennemlæse oplysningerne og forholde sig til om de strider imod andre oplysninger i årsrapporten, hvilket f.eks. kan være hvis oplysningerne er uvæsentlige. Såfremt revisor finder uoverensstemmelser skal dette forelægges virksomhedens ledelse, og hvis denne ikke vil rette ”fejlene” i oplysningerne, skal revisor i sin erklæring udarbejde et separat afsnit ”Udtalelse om ledelsesberetningen”, hvori forholdene påpeges.

5.3.6. Den skabte framing med vedtagelse af ÅRL § 99a

Da loven blev vedtaget, fik Erhvervsstyrelsen afvæbnet nogle af de obstacle-problemer, der blev diskuteret under det forudgående arbejde. Revisionsreglerne blev umiddelbart kortlagt, hvilket gjorde at revisorernes problematikker vedrørende revision af CSR-oplysningerne blev løst.

De store virksomheder, som eksempelvis Novo Nordisk, havde ikke nogen indsigelser, da lovens fleksibilitet gjorde at loven ikke modarbejdede deres rapporteringsform.

Investorerne, som generelt ikke har blandet sig særlig meget i debatten, havde ingen indsigelser, og som en medarbejder fra ATP sagde:

¹⁴⁰ Litt. - Vejledning - Erhvervs- og Selskabsstyrelsen 2009

¹⁴¹ Litt. - Vejledning - Erhvervs- og Selskabsstyrelsen 2009 afsnit 5.7.1.

”... hvis I så gerne vil have at vi gør sådan, hvorfor lovgiver I så ikke bare om det, altså vi er lovoverholdene citizens...”¹⁴²

Hermed beskriver ATP, hvorledes deres arbejde kan frames af en lov.

Med vedtagelsen af loven bliver rammerne opstillet for hvordan aktørernes ideale identiteter kan udspille sig i henhold til CSR-rapportering. Virksomhederne i regnskabsklasse C og D skal udforme årsrapporter med CSR-oplysninger, revisorerne skal foretage et konsistentstjek og investorerne forventes at anvende informationen i deres investeringsovervejelser.

Amnesty vil fortsat gerne fremme menneskerettigheder, men ser loven som fundamentet til et videre arbejde for menneskerettigheder. Med loven bliver mange af aktørerne derfor framet.

Nogle af aktørerne har hver især arbejdet med deres egen framing vedrørende CSR-rapportering. Således har f.eks. Novo Nordisk arbejdet med en framing om, at arbejdet med CSR styrker virksomheden og Amnesty har arbejdet med framing indenfor emnet menneskerettigheder, en meget idealistisk del af CSR.

Til trods for Erhvervsstyrelsen med loven opnår en vis framing, har nogle aktører obstacle-problemer. Eksempelvis at man i Amnesty synes loven er for blød.

Disse obstacles-problemer udspiller sig i den efterfølgende fase, hvor det for Erhvervsstyrelse handler om at stabilisere loven.

5.3.7. Stabilisering af ÅRL § 99a

Situationen umiddelbart efter lovforslaget blev vedtaget var sådan, at der var et antal virksomheder, som forholdsvist hurtigt skulle til at rapportere om nogle emner, som de ikke havde gjort før. Som middel til at afhjælpe de værste opstartsproblemer, udarbejdede man i Erhvervsstyrelsen i maj 2009 en vejledning til rapportering om samfundsansvar¹⁴³.

CSR-arenaen var karakteriseret af aktører fra forskellige fronter. På den ene side var der Amnesty, som var glade for, at der var kommet regulering på området, men absolut ikke var tilfredse – de ville have mere regulering! På den anden side havde man revisorerne hvoraf nogle var bekymrede for informationsoverload i årsrapporten, og som derudover stod overfor opgaven at revidere

¹⁴² Interview, ATP 2013 (marts)

¹⁴³ Litt. - Vejledninger - Samfundsansvar.dk 2009

oplysningerne.

Herudover var der alle dem, der var lidt mindre aggressive i deres bedømmelse af loven, men dog heller ikke var helt overbeviste om, hvorvidt det var en positiv ting, dette var bl.a. ATP og Novo Nordisk. Vi befinder os derfor i en periode her i starten af 2009, hvor regeringen og Erhvervsstyrelsen skal forsøge at stabilisere ÅRL § 99a i et miljø med modstandere fra begge sider, samtidig med, at de har en international agenda, som de forfølger.

I årene efter loven blev vedtaget og trådte i kraft, gennemgik regeringen nogle initiativer for at følge op på loven og dens virkning, ligesom andre aktører foretog nogle handlinger. Alle disse tiltag og rapporter er inscriptions, og er alle skabt for at påvirke aktørerne i netværket.

Således nedsattes i august 2009 Rådet for Samfundsansvar, som har til opgave at indgå og styrke dialogen vedrørende samfundsansvar og ansvarlig vækst, mellem regering, virksomheder, NGO'er osv., ligesom de skal rådgive de forskellige parter i det videre arbejde på området. Herudover kan rådet foretage egne initiativer samt arbejde for at gennemføre aktiviteter i forhold til regeringens handlingsplan.¹⁴⁴ Et råd kan vælge at komme med nogle anbefalinger, og hvis de gør dette er ministeriet nødt til at besvare dem¹⁴⁵. Dette giver et råd temmelig meget magt, fordi i og med at ministeriet skal svare på de anbefalinger et råd kommer med, så bevirker det implicit, at der vil blive arbejdet med et emne som rådet tager op.

”Spørgsmål: Men rådet har meget... altså de har ret stor indflydelse på hvad det er for nogen ting...

Prompte svar: Ja, det har de.”¹⁴⁶

Tidligere i denne afhandling har vi erfaret, at der ikke blev lyttet så meget til NGO'erne som til erhvervslivet i det indledende arbejde med ÅRL § 99a. Dette var tilfældet på trods af, at NGO'erne umiddelbart var de mest aktive. NGO'erne har bidraget uopfordret, hvor alle andre aktører er blevet inddraget aktivt i processen. Imidlertid bliver der ved oprettelsen af Rådet for Samfundsansvar rådet bod på dette. Erhvervsstyrelsen inviterer Amnesty til Rådet for Samfundsansvar. Dette kan udefra ses som et smart træk, da de herved inddrog Amnesty i debatten og dermed i netværket. Ved at

¹⁴⁴ Litt. - Hjemmesider - Rådet for samfundsansvar 2)

¹⁴⁵ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

¹⁴⁶ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

inddrage dem i rådet, kan de holde debatten fortrinsvist indenfor netværket. I Amnesty er man ligeledes tilfreds, da man gennem rådet kan opnå direkte indflydelse i og med der bliver lyttet til rådet.

Udover NGO'erne bliver mange andre aktører inkluderet i Rådet for Samfundsansvar, således at alle interesser umiddelbart er repræsenteret. Med denne inkludering af aktørerne har man i Erhvervsstyrelsen omgående afvæbnet en potentiel trussel mod markedsføringen af det danske tiltag. Man har således gennem interessement fået afskåret i hvert tilfælde én gruppe med kritiske aktører og i stedet inkluderet dem i netværket.

I 2010 foretager Danwatch en undersøgelse af, hvordan ÅRL § 99a har påvirket årsrapporterne. Evalueringen er bestilt af ECCJ¹⁴⁷ samt 92-gruppen. Denne rapport er lidt farvet af, at det er NGO-organisationer der har bestilt den. Om end man i evalueringen ikke fornægter, at der er sket fremskridt vedrørende virksomhedernes CSR-bevidsthed, så gøres det klart, at det stadig ikke er godt nok. Der lægges især vægt på kvaliteten af rapporteringen og ikke rapporteringen i sig selv, og f.eks. vælger man i rapporten at analysere ud fra et kriterium om, hvorvidt virksomhederne har valgt de branchespecifikke CSR-emner at rapportere ud fra - og det er der ikke mange, som har. Det konkluderes i rapporten, at nok er der et lille opsving i antallet af rapporteringer vedrørende CSR, men kvaliteten er for ringe og derfor er rapporterne ikke brugbare nok. Som løsning på dette foreslås yderligere regulering¹⁴⁸. Denne evalueringsrapport er et inscription som søger at påvirke aktørerne. F.eks. gøres virksomhederne opmærksom på, at de skal foretage en grundig udvælgelse af deres CSR-emner, således at deres afrapportering giver mening i forhold til branchen. Herudover er det en generel opfordring til samfundet og politikkerne, om at der bør strammes op på området.

Et års tid efter lovens ikrafttrædelse (september 2010) udkom også en anden evaluering af, hvorledes loven har virket. Denne evaluering blev udarbejdet af Erhvervsstyrelsen i samarbejde med Copenhagen Business School og FSR, yderligere foretog ATP på opfordring en mindre undersøgelse. Denne evaluering blev foretaget igen i 2011, og resultatet er stort set identisk med

¹⁴⁷ Litt. - Hjemmesider - ECCJ

European Coalition for Corporate Justice, organizations formål er at styrke samhørighed mellem NGO organisationer i EU.

¹⁴⁸ Litt. – Rapporter - DanWatch s. 3

første år.

Evalueringsrapporterne giver overordnet set et meget positivt billede af implementeringen af ÅRL § 99a, selvom det både er klart, at kvaliteten kunne blive bedre, og at der tydeligvis er et problem i forbindelse med revision af CSR-oplysningerne. Imidlertid giver rapportererne også det indtryk, at mange flere virksomheder arbejder strategisk med CSR. Der er dog nogle kritikpunkter. 1) de administrative omkostninger er større end forventet; denne kritik afvæbnes med, at det er en startomkostning som vil stagnere betydeligt de efterfølgende år. Denne reduktion fremvises da også i andet års evalueringsrapport. 2) Der er problemer med at få revisor til at revidere CSR-rapporteringen. Det fremgår af evalueringsrapporterne, at ud af de virksomheder der ikke opfylder loven, er der ikke én revisionsbemærkning omkring det. Der er dermed fortsat et revisionsproblem, der ikke er kommet til livs til trods for at Erhvervsstyrelsen, via en lov og en bekendtgørelse, har klargjort i hvilken udstrækning revisionen skal foretages.

Samlet set mener man dog, at der sker fremskridt, og specielt lægges der vægt på, at virksomhedernes administrative byrder lader til at være faldet i andet år, hvilket også blev forudset i den første rapport.

Evalueringsrapporterne er en måde for Erhvervsstyrelsen at frame aktørerne på. Hvis repræsentanter for en virksomhed læser den, vil vedkommende sandsynligvis få den opfattelse, at loven er en succes, samt at rapportering af CSR-oplysningerne ikke udgør de store omkostninger for virksomhederne – så hvorfor ikke også selv tage det til sig. Revisorerne, der som nævnt, i evalueringsrapporterne fremstår som en gruppe, der ikke lever op til forventningerne, søges påvirket således, at der bliver strammet op på dette. Rapporterne er således med til at frame aktørerne, så ÅRL § 99a kan blive eller vedblive en succes, alt efter hvordan man ser det.

En vigtig del af evalueringsrapporterne er herudover at både revisorerne, ved FSR, samt investorerne repræsenteret af ATP, blev inddraget i undersøgelserne i forbindelse med evalueringsrapporterne. Ved at blive inddraget i processen, opnår man ligesom med Rådet for Samfundsansvar, at inkludere aktørerne videre i netværket. F.eks. udgav FSR i januar 2011 en revisor-tjekliste¹⁴⁹, som skulle afhjælpe de åbenlyse problemer der var med revision af CSR-rapporteringen. Dette er et inscription som FSR udarbejder for at opnå deres ideale identitet. Med disse evalueringer fik Erhvervsstyrelsen også endelig ATP inkluderet, da de foretager en undersøgelse af brugbarheden af virksomhedernes CSR-rapporteringer i forhold til investor.

¹⁴⁹Litt. - Vejledninger - FSR 2011

De to forskellige typer af evalueringer, henholdsvis Danwatch-rapporten og Erhvervsstyrelsens rapporter har meget afvigende konklusioner, men de har også en vidt forskellig indgangsvinkel. Regeringens princip er ikke af idealistisk karakter, men af nyttemaksimerende karakter, hvilket fremgår tydeligt af handlingsplanen. Derimod er NGO'erne absolut præget af idealistiske principper.

5.3.8. Opsummering interessement

I interessement belyses det, hvorledes Erhvervsstyrelsen forsøger at afvæbne de obstacle-problemer der står i vejen for, at hver enkelt aktør opnår deres ideale identitet og dermed er med til at gøre ÅRL § 99a til en succes. Hvis den skal være en succes fuldt ud, kræver det, at virksomhederne begynder at rapportere om oplysningerne (og ikke blot benytter frivillighedsaspektet), at de administrative byrder ikke er for store, samt at kvaliteten er brugbar. Dette bevirker, at investorerne rent faktisk bliver glade for oplysningerne og vil efterspørge dem i fremtiden. Sidst men ikke mindst så kræver det, at oplysningerne kan revideres og bliver revideret på en hensigtsmæssig og tilstrækkelig måde. Såfremt man så opnår, at loven virker efter hensigten, og Danmark kan kaldes et foregangsland indenfor det sociale samfundsansvar, så kan Erhvervsstyrelsen for alvor bruge det som markedsføring af Danmark i udlandet.

Før loven bliver gennemført, forhører Erhvervsstyrelsen forskellige aktører og laver få ændringer, så forslaget kommer ud til det bedst mulige i form af et kompromis. Med loven frames reglerne i henhold til, hvorledes virksomheder skal rapportere og hvorledes revisor skal revidere.

Herefter forsøges Amnestys kritik afvæbnet ved at invitere dem med i diskussionerne i Rådet for samfundsansvar. Ligeledes inkluderes investorerne i og med at ATP inviteres til at deltage i evalueringsrapporterne.

Erhvervsstyrelsen har ved hjælp af disse forskellige redskaber forsøgt, at bibeholde netværket og få skabt en stærk framing. Der er dog fortsat et problem i revisionen, hvor Erhvervsstyrelsen på trods af at revisorerne er en del af netværket, skal arbejde på framingen.

5.4. Enrolment

Selvom Erhvervsstyrelsen og enkelte af netværkets andre aktører, har udarbejdet forskellige inscriptions (som gennemgået i interessement), er det ikke sikkert at disse inscriptions har haft den ønskede effekt. At blive ”enrolled” i netværket vil sige, at man accepterer, den rolle som bliver tildelt én.

“To describe enrolment is thus to describe the group of multilateral negotiations, trials of strength and tricks that accompany the interessement sans enable them to succeed.”¹⁵⁰

Hvis interessement er succesfuldt, vil man opnå enrolment¹⁵¹.

Derfor skal vi her i enrolment se på om de inscriptions vi har identificeret, har medført, at flere aktører er blevet inkluderet i netværket, og om der herigennem er skabt alliancer.

“...The issue here is to transform a question into a series of statements which are more certain...”¹⁵²

Gennem enrolment søger hovedaktøren at få de spørgsmål som flourer i netværket til at blive til statements i stedet. Der var et spørgsmål som lød på; reviderer revisorerne oplysningerne? Dette spørgsmål forsøgte Erhvervsstyrelsen i enrolment at forme til et statement: revisorerne reviderer CSR-rapporterne! Ligeledes med de administrative byrder, hvor alle spørgsmål omkring dette emne, gerne skulle blive til statementet: de administrative byrder er rimelige! Lovens kompromis i form af et frivillighedsaspekt var det fortsat aktuelt at arbejde med, da der stadig var flere aktører som var kritiske herved. Erhvervsstyrelsen skulle derfor skulle sikre et statement, at kompromisset er et godt tiltag!

Derfor må vi se på de konflikter der har været omkring de ovennævnte statements.

5.4.1. Enrolment af investorer og virksomheder

De alliancer som vi kan observere at Erhvervsstyrelsen har opnået succesfuldt, er med investorerne gennem ATP samt med virksomhederne gennem Novo Nordisk.

¹⁵⁰ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s. 211

¹⁵¹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s. 211

¹⁵² Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s. 211

I ATP, havde man på intet tidspunkt noget imod loven, men var heller ikke umiddelbart begejstrede for den. Hos ATP bakkede man i samme periode (dvs. i 2008 og før) op om et projekt kaldet Carbon Disclosure Project, som omhandlede klimaproblematikker¹⁵³. Som nævnt var klimadebatten meget eksponeret i årene op til ÅRL § 99a blev vedtaget. Efter kort tid måtte man i ATP dog erkende, at dette Carbon Disclosure Project viste sig, at være for omfattende i forhold til, hvordan det lagde op til, at virksomhederne skulle arbejde med CSR. Så da ÅRL § 99a blev foreslået forholdt ATP's repræsentanter sig tavse:

*”Vi havde ikke rigtig nogen holdninger til det om man så må sige, og vi havde ikke nogen – vi havde ikke nogen struktureret holdning til det.”*¹⁵⁴

Hos ATP undlod man at kommentere på lovforslaget. Der blev ikke udarbejdet noget høringssvar og på mødet i Regnskabsrådet var repræsentanterne fraværende¹⁵⁵. Tavsheden fortsatte indtil et års tid efter lovens vedtagelse, hvor Erhvervsstyrelsen skulle i gang med den første evalueringsrapport.

*”Så da det her kommer (ÅRL § 99a) så bliver vi spurgt om, efter et år, om vi kunne tænke os at evaluere nogle selskabers arbejde med det her. Og det sagde vi ja til, og vi er jo sådan lidt en – vi er jo ikke halv offentlige, men vi er alligevel måske en tand tættere på centraladministrationen end mange andre, så det er jo også sådan ren venlighed, og det førte i virkeligheden bare til den opgave med at evaluere...”*¹⁵⁶

Erhvervsstyrelsen inddrog dermed ATP i evalueringen og dette medførte at ATP's syn på loven forandrede sig. Ved at blive inddraget i processen, opnåede man, at inkludere aktøren videre i netværket. Repræsentanten fra ATP blev faktisk så begejstret for ÅRL § 99a, at vedkommende i stedet for at forholde sig tavs, blev fortaler for loven, som vi kan læse af dette citat:

”Jeg tror i virkeligheden hvis man læser den (ATP's undersøgelsen i evalueringsrapporten), den peger meget i retning på hvad vi egentlig mener – det er det der med at; vi vil gerne have virksomheder til at rapportere mere, men i virkeligheden, for os var det her en altså - det havde vi ikke selv tænkt den tanke, men

¹⁵³ Litt. - Hjemmesider - CDP

¹⁵⁴ Interview, ATP 2013 (februar)

¹⁵⁵ Litt. - Folketingsbehandling - Regnskabsrådet 2009

¹⁵⁶ Interview, ATP 2013 (februar)

det var faktisk en rigtig rigtig smart tanke. Det her med at altså, man taler meget om materialitet, og materialitet er forskellig fra virksomhed til virksomhed. Fleksibilitet, igen altså det her med, at Novo Nordisk er super gode til det her ... Mærsk er også vildt gode til det - men alle skal ikke være ligesom dem... de her enkle spørgsmål, det er i virkeligheden også en lille smule udfordrende at svare på - hvis man skal gøre det ordentligt. Så vi kunne ... jeg har kigget på de her virksomheder, og selvfølgelig, som investor, var sådan lidt skolemester og sagde sådan, okay hvor godt gør I det og så noget. Og det var helt klart, altså det starter, og de giver den fuld gas og andre de har det sådan lidt... Så den opgave kan man jo godt se der er sådan lidt en, hvad skal vi sige, strømning stille og roligt ikke, men for os tror jeg i virkeligheden, det var der det gik op for os at, vi syntes egentligt, det var godt. Så i virkeligheden har vi gjort mindre ud af 99a, men vi har brugt 99a til at gå ud i den europæiske regulering hvor vi så har lavet et høringssvar. Så der kører en proces lige nu i Europa, og der... ”¹⁵⁷

Hos ATP så man fordelen i den danske models fleksibilitet, det at virksomheden fortsat selv skulle lave overvejelser. Derfor tog ATP ÅRL § 99a med til EU, for at fremme den danske lov som det gode eksempel. Det må hermed konkluderes, at Erhvervsstyrelsens beslutning om at invitere ATP med til evalueringen, har gjort en passiv aktør aktiv.

Herudover fik Erhvervsstyrelsen, i samarbejdet med ATP, skabt en positiv opmærksomhed hos investorerne generelt, da ATP i evalueringerne beskriver, hvorledes oplysningerne kan anvendes i deres arbejde. Ydermere, som nævnt, begyndte ATP, at promovere ÅRL § 99a i EU - mere succesfuld en alliance kunne Erhvervsstyrelsen ikke drømme om.

”... jeg har sådan set bakket op om det og jeg har sådan set aktivt promoveret det her for jeg synes det er lidt af et guldhorn-projekt man har fundet... ”¹⁵⁸

At få fremmet ÅRL § 99a i EU er et stort mål for Erhvervsstyrelsen, at det så oven i købet er investorer der siger god for loven, er yderst fordelagtigt. Dette skyldes, at der har været meget spekulation og debat om hvorvidt investorerne (læserne af regnskaberne) læser og anvender CSR-rapporteringerne, eller om rapporteringerne er mere henvendt til interessenter som NGO'er. I arbejdet med at inkludere ATP (investorerne) i netværket, mislykkedes det for Erhvervsstyrelsen

¹⁵⁷ Interview, ATP 2013 (februar)

¹⁵⁸ Interview, ATP 2013 (februar)

både med høringsrunden og med mødet i Regnskabsrådet, men det inscription i form af, at inddrage ATP i evalueringerne, har været yderst effektivt.

En aktør som Erhvervsstyrelsen inddrog tidligt i processen, og som har stået lidt på sidelinjen i hele forløbet, er de store virksomheder fortrinsvist repræsenteret af Novo Nordisk. Novo Nordisk kunne som en af Danmarks største virksomheder, formentligt have været en meget magtfuld aktør i hele debatten – og det har de muligvis også været. Imidlertid er vi ikke stødt på nogen specifikke hændelser, hvor Novo Nordisk har brugt den eventuelle magt. De er nærmere blevet brugt, da de fremstår som ”det gode eksempel”. Som en medarbejder fra Erhvervsstyrelsen siger:

”... Ja men vi har jo altid sådan set snakket meget med Novo, sådan set, også Mads Øvlisen var allerede sådan inden over dengang, fordi han var aktiv i Global Compact, men ikke som sådan andet end at man selvfølgelig... Vi kan bruge det til at sige, jamen de store danske virksomheder gør det allerede nu, skal vi have det ud til og være de små virksomheder, men altså der har ikke været dialog på den måde at de sidder og påvirker i forhold til hvordan tingene skal se ud som sådan...”¹⁵⁹

Hos Novo Nordisk er man ikke imponerede over det endelige resultat af ÅRL § 99a, men så længe loven ikke er i strid med deres måde at arbejde med CSR-afrapportering på, har de ikke et problem med den.

”... Altså, man kan sige frem for at, altså sådan som man har det i dag, så har man jo ligesom finansiell rapportering og så har man et eller andet lidt illusion, ikke-finansiell rapportering, ikke. Hvis de så ville lave et krav om en plus en ikke finansiell rapportering, mens det jeg egentlig vil, det er en integreret rapportering. Så vil jeg jo gerne at vi undgår det der, og går direkte på vej der op imod. Det er så min interesse i det, fordi det ville være rigtig besværligt for mig og for Novo Nordisk...”¹⁶⁰

I Novo Nordisk har man dermed ikke gjort noget aktivt for at påvirke ÅRL § 99a i en bestemt retning herhjemme. De er generelt mere aktive i den internationale debat om CSR-rapportering. Hos Novo Nordisk går man ind for Integrated Reporting og de synes egentlig, at der skal mere lovgivning til end det som ÅRL § 99a indeholder. Novo Nordisks obstacle er, som det også fremgår

¹⁵⁹ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

¹⁶⁰ Interview, Novo Nordisk 2012 (februar)

af ovenstående citat, hvis regeringen vælger at vedtage regulering i modstrid med de principper man følger i Novo Nordisk. Hvis det skulle ske, ville Novo Nordisk formentligt melde sig ud af netværket og blive modstandere af loven – den erkendelse er i sig selv med til at gøre dem magtfulde.

I og med, at Novo Nordisk forholdt sig umiddelbart tavse i debatten herhjemme, var de en del af netværket omkring ÅRL § 99a. Denne alliance blev forstærket, da Novo Nordisk blev en del af Rådet for Samfundsansvar, hvilket er uddybet i denne afhandlings epilog.

5.4.2. Skepsis om frivillighedsaspektet

I ÅRL § 99a har man bibeholdt det oprindelige frivillighedsaspekt ved CSR-arbejdet i virksomhederne. Der er ved ÅRL § 99a mulighed for blot at skrive i ledelsesberetningen, at virksomheden ikke arbejder med CSR, og dermed overholder man loven. Dette tiltag, som er et resultat af et kompromis, har været til stor diskussion.

5.4.2.1. Folketingsdebatten om frivillighedsaspektet

Under debatten i Folketinget kom dette emne på banen. Hvorfor lave en lov om noget der fortsat i princippet er frivilligt? Det var sandsynligvis forventet, at de socialt orienterede partier fandt dette absurd, hvor imod dette var grunden til, at de liberalt orienterede partier kunne stemme for forslaget.

Den første behandling af forslaget i Folketingssalen startede med, at venstres ordfører beskrev forslaget som værende fleksibelt, samtidig med at det blev opfattet som et godt redskab til, at Danmark udadtil kunne blive opfattet som et land, der tager samfundsansvar alvorligt.

”Der er tale om en fleksibel ordning. Eksempelvis skal man ikke lave dobbeltrapportering, hvis man allerede laver en anden form for rapportering på det her område.”¹⁶¹

¹⁶¹ Litt. - Folketingsbehandlig - 1. behandling

”Der skal selvfølgelig være tale om en balance mellem den effekt, som det har, og den indsats, som man gør, så man selvfølgelig også undgår unødige administrative byrder.”¹⁶²

Senere i debatten, ved de konservatives ordførers indlæg, argumenterede de for, hvorfor de støttede op om forslaget. Argumentet var, at lovforslaget ikke umiddelbart ændrede på det frivillige element af virksomhedernes arbejde med samfundsansvar.

”Lovforslaget som sådan ændrer ikke ved, at det fortsat er frivilligt for en virksomhed, om den vil arbejde med samfundsansvar”¹⁶³

Hos Enhedslisten, derimod, var man ikke begejstrede for det frivillige aspekt af forslaget. De bakkede op om det til trods for frivillighedsaspektet og ikke på grund af det.

”Noget af det, som der efter vores opfattelse ikke er arbejdet nok med, er, at det stadigvæk er frivilligt”¹⁶⁴

I denne udtalelse udtrykker Enhedslisten direkte sin irritation over, at det fortsat skal være frivilligt, om virksomhederne afrapporterer om CSR eller ej.

SF's ordfører foreslog, at man direkte optog FN's framework som lovpligtigt. De så dette som en nødvendighed for, at Danmark kunne promovere sig på dette område

”Skal vi have en dansk branding, må vi lade være med at lade det være frivilligt, (eksempelvis) knytte det til FN's Global Compact”¹⁶⁵

Med disse udtalelser er det tydeligt, at der er forskelligt syn på frivillighedsaspektet af loven, men alligevel kan venstrefløjen støtte op om forslaget, selvom de ikke ser det som værende tilstrækkeligt.

De ovenfor medtagne eksempler er blot nogle få, men viser at frivillighedsaspektet var et rigt debatteret emne under behandlingen i Folketingssalen.

¹⁶² Litt. - Folketingsbehandlig - 1. behandling

¹⁶³ Litt. - Folketingsbehandlig - 1. behandling

¹⁶⁴ Litt. - Folketingsbehandlig - 1. behandling

¹⁶⁵ Litt. - Folketingsbehandlig - 1. behandling

5.4.2.2. NGO'ernes mistillid

Amnesty og NGO'erne havde som nævnt tidligere et lidt skeptisk forhold til ÅRL § 99a, hvilket kom til udtryk i f.eks. høringssvaret. De var glade for, at der blev lavet en lov, men de mente den var for blød:

”... man kan sige at med sådan et lovkrav så, er det jo et lillebitte skridt fra staternes side i retningen af og sige - ja, stater bliver nød til at komme ind med noget regulering her for at fremme en bedre adfærd fra virksomheder, som ikke krænker miljø og menneskerettigheder. Men det er klart, når det så er sagt, så er vi meget kritiske over hvor lille et skridt det er, forstået på den måde, at altså for ikke at forskrække virksomhederne alt for meget, så kan man jo sige, at det lovkrav vi har på nuværende tidspunkt, faktisk er en lov om frivillighed.”¹⁶⁶

Som vi har nævnt tidligere, så blev NGO'erne herunder bl.a. Amnesty, ikke inddraget aktivt fra starten af. I deres høringssvar¹⁶⁷ som er udarbejdet i et samarbejde mellem organisationerne i 92-gruppen står der f.eks.:

*”Høringsfristen er ikke tilstrækkelig
92-gruppen – Forum for Bæredygtig Udvikling har via en samarbejdspartner modtaget kopi af brev fra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen ang. ovenstående høring. Vi kan forstå, at høringsbrevet er udsendt den 15. september sidst på eftermiddagen, men med høringsfrist den 23. september. Vi mener ikke, en sådan høringsfrist er tiltrækkelig til en reel høring af de relevante interessenter, og vi vil gerne bede om, at lignende høringer i fremtiden foretages med en rimelig høringsperiode.”¹⁶⁸*

Af denne tekst fremgår en vis vrede eller utilfredshed fra NGO'erne side, f.eks. det at de har modtaget høringsbrevet fra en samarbejdspartner.

Som det også fremgår af teksten, er de utilfredse med høringsfristen, som de mener, er alt for kort. Derfor skriver de et brev¹⁶⁹ til Folketingets Erhvervsudvalg, dateret den 7. oktober, hvor de endnu engang nævner deres nøglepunkter, med enkelte tilføjelser. Essensen af både høringssvaret og

¹⁶⁶ Interview, Amnesty 2012 (maj)

¹⁶⁷ Litt. – Folketingsbehandlingen – 92-gruppen Høringssvar

¹⁶⁸ Litt. – Folketingsbehandlingen – 92-gruppen Høringssvar

¹⁶⁹ Litt. – Folketingsbehandlingen – 92-gruppen Brev

brevet til Erhvervsudvalget er, at reguleringen bør være mere omfattende og ikke frivillig, derfor er de tilbageholdende med at alliere sig med Erhvervsstyrelsen. Især lægger 92-gruppens vægt på to punkter i deres skrivelser, som de mener der bør lovgives og vejledes om:

- a) *At virksomhederne som minimum bør tilslutte sig Global Compact*
- b) *At virksomhederne skal rapportere ifølge GRI niveau A1 (alle indikatorer på højeste niveau) senest 3 år efter loven træder i kraft.*¹⁷⁰

Med disse punkter gør NGO'erne klart, at de ønsker mere konkrete virkemidler i forslaget, som er sendt til høring. Dette minder om diskussionen i Folketinget, hvor også SF mener, at lovforslaget bør omhandle FN's Global Compact. Dem, der ønsker stramning på området, griber især fat i dette framework som værende vejen frem for Danmark.

Skønt der er skepsis om frivillighedsaspektet i loven, bliver den vedtaget i Folketingsalen. Med vedtagelse af loven er NGO'erne dog fortsat ikke helt tilfredse, selvom det er klart at det fra deres synspunkt, er et fremskridt. Selvom NGO'erne måske ofte kan virke lidt ivrige i deres udtalelser, så er de også realistiske. Så spørgsmålet, vi stiller os selv, er hvorvidt man i Amnesty er kritiker af ÅRL § 99a?

*”Ja altså kritiker, ja - selvfølgelig skal jeg skynde mig at sige, at vi er glade for, at regeringen har taget det initiativ. For der er ingen tvivl om, at det har fået flere virksomheder til at forholde sig til CSR. Men derfra og så til at gøre det til noget forpligtende, er der rigtig lang vej for os at se, og derfor så, har vi også hørt Global Compact sige at, jamen man skal jo starte et sted. Det er lidt sådan vi ser det.”*¹⁷¹

Med dette citat er det tydeligt, at NGO'erne er inkluderet i netværket, da de gerne vil fremme CSR-regulering og måden at gøre dette på, er ved at samarbejde – et skridt ad gangen.

Erhvervsstyrelsen forstærkede alliancen med NGO'erne, da de inviterede 92-gruppen til at deltage i Rådet for Samfundsansvar. I Rådet for Samfundsansvar har det efterfølgende vist sig, at NGO'erne har fået talt deres sag. Specielt har vi bemærket Mæglings- og Klageinstitutionen, som NGO'erne med stor sandsynlighed må have været meget indover. Rådet for Samfundsansvar er også omtalt i epilogen.

¹⁷⁰ Litt. – Folketingsbehandlingen – 92-gruppen Brev

¹⁷¹ Interview, Amnesty 2012 (maj)

”... Rådet for Samfundsansvar har jo faktisk været sådan meget – altså efter vi fik dem, begyndte alting at gå igennem dem, altså alt – de har jo kommet med anbefalinger til alle de ting, som der er blevet lavet - en ny handlingsplan og klageorgan og også i forhold til hvad staten selv kan gøre og sådan nogen ting....”¹⁷²

Årene efter ÅRL § 99a er vedtaget, udgiver Erhvervsstyrelsen, som tidligere nævnt, evalueringsrapporterne, som tegner et overvejende positivt billede af implementeringen af ÅRL § 99a. NGO’erne foretager deres egen evaluering (DanWatch-rapporten), som vi også tidligere har beskrevet, der har et lidt andet perspektiv, og især slår ned på kvaliteten af rapporteringen.

”... jeg har set lidt for mange rapporter fra danske virksomheder som handler om hvor glade folk på eller i de nordiske kontorer var for julefrkosten og så har man det med at glemme, at, nå ja, så skete der i øvrigt også sådan og sådan i Kina og Indien og Hviderusland og andre steder...”¹⁷³

Selvom NGO’erne har denne frustration over kvaliteten af rapporteringerne, pointeres det i DanWatch-rapporten, at loven har skabt opmærksomhed hos virksomhedernes ledelse, men samtidig at CSR fortsat bliver anvendt som et eksternt tiltag¹⁷⁴. Om dette skyldes frivillighedsaspektet i loven, dvs. at det fortsat er et tilvalg at afrapportere om CSR, er ikke blevet dokumenteret og kan vel heller ikke dokumenteres, men blot bidrage til, at diskussionen fortsat står på dagsordenen.

CSR-emnet er herudover også fortsat nyt for mange virksomheder, og i Amnesty taler vores respondent om, at der skal ske et paradigmeskift, hvilket er det, mange af de nye diskussioner især omhandler.

”Det er det der med, hvorvidt der er ved at ske et paradigmeskifte fra, at den der totale frivillighed og filantropi tankegang, og hen imod noget der er lidt mere - kræver noget mere af virksomhederne. Som går fra det der, ”vi støtter nogle gode projekter” til at det faktisk handler om vores (virksomhedernes) egne aktiviteter, og hvordan det påvirker mennesker og miljø positivt eller negativt. Det er et paradigmeskifte. I EU der snakker man om smartmix, altså det der med, at CSR ikke længere skal være det

¹⁷² Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

¹⁷³ Interview, Amnesty 2012 (maj)

¹⁷⁴ Litt. – Rapporter - DanWatch 2011 s. 3

der fuldstændig frivillige. Men at der er tale om et smartmix mellem lovgivning og frivillighed, og på nogle udvalgte områder, fordi de selvfølgelig ikke har lyst til og det er vi selvfølgelig heller ikke - vi er jo ikke imod vækst. Vi synes bare, at det skal handle om ansvarlig vækst. Så på den måde burde vi ikke være så uenige med virksomhederne, men der er rigtig meget. Der er tale om et paradigmeskifte efter rigtig mange år, hvor det har været overladt til virksomhederne selv at finde ud af, hvad ville man på det her område.¹⁷⁵

I Amnesty anerkender man, at det kan være svært for virksomhederne at rapportere tilfredsstillende om CSR-oplysningerne. De er simpelthen ikke trænet i det.

5.4.3. Omfanget af de administrative byrder

Et andet emne, der har været diskuteret meget, er de administrative byrder. I første omgang handlede denne diskussionen primært om, hvem ÅRL § 99a skulle være lovpligtig for. I handlingsplanen fra 2008 har regeringen indskrevet, at loven skal omhandle de 1000 største virksomheder i landet. Definitionen af hvem disse 1000 virksomheder så var, blev valgt ud fra selskabsrettens regnskabsklasser til at være regnskabsklasse C og D¹⁷⁶, hvilket omhandler de 1100 største virksomheder i Danmark samt statslige aktieselskaber og virksomheder.

”Min chef, som var ansvarlig dengang, havde tidligere været chef for dem som sidder med årsregnskabsloven, så der var jo det der helt personlige forhold næsten, der gjorde, at alle var villige til at finde en god løsning. Og så var det så at man kom til at snakke om det her, med de her regnskabsklasser og at de børnoterede var for få, og hvordan man så ligesom kunne, kunne udvide den del til at falde omkring omkring 1000”¹⁷⁷

Selvom denne afklaring lagde en dæmper på, hvem ÅRL § 99a skulle omhandle, var der stadig bekymringer på området. Et stort spørgsmål for DF var i forhold til SMV’erne:

¹⁷⁵ Interview, Amnesty 2012 (maj)

¹⁷⁶ Se Bilag 6: ÅRL § 7

¹⁷⁷ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (maj)

”... det Dansk Folkeparti frygter, er, at disse byrder inden længe drypper længere ned i årsregnskabsloven, så resten af virksomhederne også omfattes af kravet om afrapportering og samfundsansvar...”¹⁷⁸

Denne frygt hos DF, om at ÅRL § 99a skal blive en almindelighed og dermed udbredes til de mindre regnskabsklasser, kombineres med en skepsis vedrørende omfanget af de administrative byrder. Emnet om de administrative byrder var især anspændt for regeringen på dette tidspunkt, da den havde udgivet løfter om ikke at øge byrderne for erhvervslivet. DF nøjedes ikke med at stille bekymringer for, om de administrative byrder på sigt vil komme til at ramme SMV’er, men også til de udregninger der er fremlagt i lovforslaget angående de administrative byrder.

”... I lovforslaget tales der om de 180 virksomheder, som ikke har nedskrevet en politik for samfundsansvar, og det vurderes, at ca. 70 virksomheder ikke har en politik for samfundsansvar. For en virksomhed, som ikke har en CSR-politik, tager det i gennemsnit 4.000 timer at udarbejde en politik for samfundsansvar - det er ifølge bemærkningerne - og med en timepris på bare 400 kr., hvilket er meget lavt sat for sådan et arbejde, er der tale om en administrativ byrde på 1,6 mio. kr. pr. virksomhed...”¹⁷⁹

Diskussionen om omfanget af de administrative byrder fortsatte også efter ÅRL § 99a blev vedtaget, og i Erhvervsstyrelsens evalueringsrapporter må de også konstatere, at byrderne blev mere omfangsrige end først antaget. I evalueringerne begrundes denne omkostning med, at det er dyrest det første år, og de dokumenterer derudover en stagnering i omkostningerne i andet års evaluering. Denne argumentation holder blot ikke, da det faktisk er hvad DF forudsiger under førstebehandlingen i Folketinget, der sker - at det bliver dyrt for de virksomheder, der ikke har rapporteret om CSR før.

Også DI og Dansk Erhverv påpegede de administrative byrder i deres høringsvar.

*”DI er overbevist om, at de virksomheder, der ser en markedsrelateret fordel ved deres samfundsengagement, allerede rapporterer om deres aktiviteter. På den baggrund er DI principielt ikke tilhænger af at **kræve** CSR-rapportering i*

¹⁷⁸ Litt. - Folketingsbehandling - 1. behandling

¹⁷⁹ Litt. - Folketingsbehandling - 1. behandling

*ledelsesberetningen, bl.a. fordi man risikerer at pålægge virksomhederne unødige administrative byrder.*¹⁸⁰

Både hos DI og Dansk Erhverv anerkender man den tendens der er i samfundet om virksomhedernes ansvarlighed. Imidlertid er de principielt imod regulering på området og specielt i årsregnskabsloven. Begge organisationer påpeger, at selvom kravet udelukkende påhviler de største virksomheder, så vil det formentlig smitte lidt af på de lidt mindre virksomheder. DI har en pointe i, at de mindste af de virksomheder, som loven omfatter, ikke i forvejen rapporterer om CSR og det vil derfor være dem loven bebyrder. De største virksomheder rapporterer allerede om CSR-oplysninger så intet ændres for dem. Begge organisationer er desuden enige i, at CSR er et vigtigt element i virksomhedens konkurrencedygtighed, men hævder ligeledes, at regulering i årsrapporten ikke nødvendigvis er det rigtige, da man ved krav ikke fremmer virksomhedens arbejde med CSR, hvilket egentligt må være det der vil opnås.

Dermed går man i DI og Dansk Erhverv også ind for frivillighedsaspektet, dette for at undgå for mange administrative byrder.

Ligesom med frivillighedsaspektet, er røsterne imod ikke nok til at påvirke, at loven bliver vedtaget.

Et andet forhold som især DI påpeger i deres høringssvar, men også på mødet i Regnskabsrådet, er det uhensigtsmæssige i at rapporteringen skal placeres i årsregnskabet. Der henvises til årsregnskabslovens kvalitetskrav i ÅRL § 12, og foreslås i høringssvaret, at oplysningerne i stedet kunne placeres i en supplerende beretning jf. ÅRL § 14, eller på virksomhedens hjemmeside. Herudover pointeres også det dilemma der kunne opstå ved, at en virksomheds hjemmeside kan indeholde reviderede oplysninger, dette er ikke umiddelbart foreneligt med en revisorerklæring.

DI og Dansk Erhverv forsøger altså med inscriptions i form af deres høringssvar, samt ved deres deltagelse i mødet i Regnskabsrådet, at påvirke de andre aktører i netværket – specielt Erhvervsstyrelsen, som er dem der udarbejder lovforslaget.

¹⁸⁰ Litt. - Folketingsbehandling - DI høringssvar

5.4.4. Spørgsmålet om revisors rolle

Spørgsmålet angående revisionen har, som beskrevet i interesselement, været aktuelt fra starten af processen. Det blev allerede taget op på mødet i Regnskabsrådet og i høringsrunden. Der er en del aktører, som har påpeget problemet, men ved vedtagelsen af ÅRL § 99a, står man overfor den udfordring, at revisorerne skal foretage et konsistent tjek af CSR-oplysningerne.

Som nævnt i problematization, så er der vedrørende CSR-oplysninger i årsrapporten, to grupper i revisionsverdenen. Den ene gruppe er de traditionelle revisorer, der ligesom DI, holder sig til årsregnskabsloven, og det faktum at der er en uoverensstemmelse mellem CSR-oplysninger og kravene til de oplysninger årsregnskabet skal indeholde. Den anden gruppe er de revisorer, som ser en forretningsmulighed i CSR-rapportering. I FSR har man også et udvalg for begge grupper, henholdsvis CSR-udvalget og Regnskabstekniskudvalg. Da FSR altid udtaler sig samlet, er det klart at de eventuelle diskussioner, mellem CSR-udvalget og Regnskabstekniskudvalg, er svære at opspore. Vores interview med en repræsentant fra FSR er dog præget af meget diplomatiske svar, hvilket sandsynligvis skyldes den interne debat der formentligt eksisterer. Imidlertid ville det også være mærkeligt, hvis der ikke var en intern debat, da CSR-udvalgets opgave er at tale for CSR, hvorimod Regnskabstekniskudvalgs opgave er at håndhæve regnskabsreglerne. Man kan dog forestille at FSR er præget af CSR-positive tanker, da de i 2008 fik ny formand, Kurt Gimsing, som fra starten udtrykte vigtigheden i, at revisorerne kommer mere på banen når det gælder virksomhedernes CSR-rapportering¹⁸¹.

Revisors rolle blev også debatteret under folketingsbehandlingen, hvor spørgsmålet om revisionsbyrden også blev vendt med bl.a. et spørgsmål om revision fra LA, der som nævnt generelt var skeptiske overfor lovforslaget.

”Jeg synes, at den tænkning, der ligger bagved, er det allervigtigste, og jeg tror faktisk ikke på, at vi får løst en masse problemer ved at bede folk om at gøre et eller andet og dokumentere det med en revisorunderskrift. Nej, lad virksomhederne selv tage det ansvar, nøjagtig som Dansk Folkeparti er inde på, for det giver langt større respekt. Vi har jo i øvrigt også en så gennemskuelig international kommunikation, at

¹⁸¹ Litt. - Nyhedsartikler - FSR 2008.05.16

*hvis der er nogen, der ikke opfører sig ordentligt, så skal man såmænd nok finde ud af det.*¹⁸²

Spørgsmålet om revisors opgaver bliver, som første spørgsmål under udvalgsbehandlingen, besvaret med, at revisor skal foretage et konsistentstjek, og at der bliver opstillet regler for revisors rolle i forhold til rapporteringen uden for ledelsesberetningen, eksempelvis på hjemmesiden, for at skabe samme tillid til informationen uanset placering.¹⁸³

Med vedtagelsen af loven bliver der som nævnt i interesselement dannet en framing generelt. For revisorerne består denne framing i, at de nu skal til at forholde sig til CSR-oplysninger. Imidlertid forløber denne framing ikke helt så nemt.

I evalueringsrapporterne fremgår det, at revisorerne ikke opfylder deres rolle, i og med at de undersøgte årsrapporter, hvor der ikke forekommer hverken CSR-oplysninger eller noter om at virksomheden ikke arbejder med CSR, ikke er observeret nogen revisorbemærkninger om dette lovsvigt.

Til trods for denne framing er der derfor umiddelbart fortsat problemer på revisionsområdet. FSR har for at frame deres medlemmer afholdt kurser og udsendt information til medlemmerne, og herudover udarbejdes der årlige julebreve.

*”... men ud over det har vi lavet årlige julebreve om hvordan, og den seneste den er fra januar 2012, og det her emne også er taget op for medlemmerne med en løftet pegefinger, det er for galt at der, hvis det er sådan at man ikke gør det som man skal som revisor, så det har vi da, det prøver vi bestemt at få vores medlemmer til at rette ind og gøre det som at der forventes af ham at han skal gøre, så...”*¹⁸⁴

Der har været løftede pegefingre fra FSR til deres medlemmer. Udover disse inscriptions for at frame medlemmerne, udgav FSR i 2011 en tjekliste. Denne tjekliste pointerer, at det ses som en væsentlig mangel, hvis loven ikke bliver overholdt¹⁸⁵.

Med en CSR-rapportering er det primært driften der er tale om, og især de første år kan det være svært at se virkningerne i regnskabet. Dette kan være en grund til at revisor ikke bliver opmærksom på de få virksomheder, der ikke overholder ÅRL § 99a. Det er jo så en diskussion i sig selv, om

¹⁸² Litt. - Folketingsbehandling - 1. behandling

¹⁸³ Bilag 7: Spørgsmål 1 under udvalgsbehandlingen

¹⁸⁴ Interview, FSR 2012 (november)

¹⁸⁵ Litt. - Vejledninger - FSR 2011

informationer der ikke umiddelbart påvirker regnskabet skal med i årsrapporten. Som en repræsentant fra FSR udtaler:

”... der er det jo til stadighed det her spørgsmål, om det er noget der vedrører årsrapporten eller om det er alternativ rapportering, er det noget, der indgår for at give et retvisende billede, eller er det noget andet. Og det findes der vel ikke nogen egentlig løsning på det spørgsmål...”¹⁸⁶

Som vores repræsentant fra FSR siger her, er der ikke nogen endelig løsning på denne diskussion, men det må konstateres, at det er heri frustrationen for revisorerne ligger. Om CSR-rapportering hører til i årsrapporten er også et spørgsmål, som vi belyste i interessement, i og med FSR udtaler på mødet i Regnskabsrådet, at denne information evt. bør høre hjemme på virksomhedernes hjemmeside¹⁸⁷.

Der er ingen tvivl om, at diskussionen om ikke-finansiell rapportering har splittet vandene i revisionsverdenen. Hos FSR er der et regnskabstekniskudvalg, som er bekymret for informationsoverload, og som mener, at information om CSR o.l. ikke hører hjemme i årsrapporten. På den anden side er et CSR-udvalg, der ser informationen som væsentlig og bakker op om ÅRL § 99a:

”...det er da en diskussion som vi til stadighed har om sådan noget som de her alternative rapporteringer, det er det da helt bestemt...”¹⁸⁸

Så på den ene side er CSR-området et potentielt forretningsområde for revisionsvirksomhederne, men på den anden side kan informationerne have svært ved at harmonere med det helt grundlæggende indenfor revision af årsrapporter, nemlig hvorvidt oplysninger er væsentlige og giver et retvisende billede.

FSR forsøger så vidt muligt, at stå sammen i deres udtalelse og lade denne debat være intern. Således var det også en fra hvert område, der underskrev høringsvaret til regeringen tilbage i 2008. Men om der kan komme en decideret enighed frem, kan kun fremtiden vise. Indtil videre arbejder FSR, for at deres medlemmer begynder at opfylde kravene til deres rolle i forhold til CSR-oplysninger, dette for at opnå deres ideale identitet. Imidlertid er revisorerens obstacle-problem

¹⁸⁶ Interview, FSR 2012 (november)

¹⁸⁷ Litt. - Folketingsbehandlingen - Regnskabsrådet 2009

¹⁸⁸ Interview, FSR 2012 (november)

også noget som generer Erhvervsstyrelsen, da ÅRL § 99a's succes også afhænger af, om revisorerne reviderer oplysninger. Der er derfor fortsat ikke skabt en solid alliance mellem FSR og Erhvervsstyrelsen.

5.4.5. Opsummering - Enrolment

Det har generelt været et stort arbejde for Erhvervsstyrelsen, at få skabt de alliancer som de gerne skulle, i forhold til at gøre ÅRL § 99a til en succes, og derved kunne bruge den til at promovere Danmark som et socialt ansvarligt land.

Kompromisset har langt hen ad vejen, været det som har skabt de nødvendige alliancer for, at ÅRL § 99a kunne blive vedtaget. I folketingsbehandlingen har det været et godt argument, at virksomhederne var utilfredse på den ene side og NGO'erne på den anden, så løsningen ramte dermed i midten. De administrative byrder viste sig, at være større end hvad Erhvervsstyrelsen først spillede ud, men i og med, at de største administrative byrder især relaterede sig til første års rapportering, så er dette et problem, som udvandes med årene.

Det største problem for Erhvervsstyrelsen er, at revisorerne ikke lever op til forventningerne om at foretage et konsistentstjek af oplysningerne. De kan dermed ikke sige; revisorerne reviderer oplysningerne.

Men man har formået at afdæmpe konflikterne med Evalueringsrapporterne og heri fortsat fået ÅRL § 99a til at fremstå som en succes. Dog må det konstateres, at der fortsat er diskussioner på området. Amnesty kæmper fortsat for flere krav i loven, DF er fortsat ikke tilhængere af loven, men skeptiske over de administrative byrder virksomhederne er blevet pålagt herved, og sidst men ikke mindst er der fortsat en intern diskussion i FSR på området. Virksomhederne lader dog til at have taget CSR-rapportering til sig, hvilket måske med tiden betyder, at deres CSR-arbejde bliver af god kvalitet også ifølge NGO'erne.

Vi har i enrolment set på hvorledes Erhvervsstyrelsen forsøgte, at skabe alliancer til aktørerne i netværket. Det er derfor interessant, efterfølgende at se på hvem der har været repræsentanter, for de forskellige aktører.

5.5. Mobilisation

Hvem repræsenterer hvem? Dette er et væsentligt spørgsmål at belyse for at ÅRL § 99a kan blive en succes.

“...Who speaks in the name of whom? Do the masses really follow their representatives...?”¹⁸⁹

I momentet mobilization ser vi på de enkelte organisationer som har aktørerne under interessement og enrolment.

Erhvervsstyrelsen har fra starten af processen inviteret aktører til at være repræsenteret på møder og senere fået eksperter til at lave undersøgelser. Vi skal derfor se på, hvilke aktører Erhvervsstyrelsen har repræsenteret i deres arbejde med ÅRL § 99a, samt hvorvidt de enkelte aktører har ladet sig mobilisere. Herudover vil vi vurdere, om Erhvervsstyrelsen er i stand til at tale på egne og andres vegne.

5.5.1. Forudgående arbejde i Erhvervsstyrelsen

Igennem arbejdet med handlingsplanen var man i Erhvervsstyrelsen inspireret af den diskurs vi har identificeret om strategisk CSR. De fik en idé, om at udforme en handlingsplan ud fra forskellige impulser, såsom Porter og Kramers artikel samt FN's og OECD's frameworks. I Erhvervsstyrelsen var man meget inspireret af eksperter på området og talte også med Novo Nordisk, som en af de danske virksomheder, der har haft succes med at arbejde med CSR. Det var primært eksperter der blev inddraget som inspiration i starten. Novo Nordisk repræsenterede virksomhederne overfor Erhvervsstyrelsen. De havde muligvis fået nogle anderledes input omkring en lov som ÅRL § 99a, hvis de havde talt med en virksomhed, der ikke har haft den samme succes med CSR-arbejde. Det er en positivt stemt repræsentant, virksomhederne har i starten af processen.

Der er ingen indikatorer for, at der har været tæt dialog mellem Erhvervsstyrelsen og Novo Nordisk efterfølgende. Her har det primært været DI og Dansk Erhverv, der har repræsenteret virksomhederne. Erhvervsstyrelsen formår i det forudgående arbejde, at repræsentere deres aktører i form af at de tager eksperternes viden til sig.

¹⁸⁹ Litt. - Videnskabelige artikler - Callon 1986 s. 214

5.5.2. Mødet i Regnskabsrådet samt høringsrunden

Mødet i Regnskabsrådet afholdes som en del af den parlamentariske lovproces i Danmark, og derudover er det en mulighed for embedsmændene i Erhvervsstyrelsen, for at få talt elementerne i lovforslaget igennem med eksperter. Som en del af den parlamentariske proces blev desuden foretaget en høringsrunde.

Ved mødet i Regnskabsrådet var bl.a. FSR, DI og ATP inviteret, ATP deltog dog ikke. I Regnskabsrådet er der hovedsageligt repræsentanter fra disse organisationer, som generelt har et konservativt syn på regnskabet. De faglige organisationers hensigt er, at repræsentere deres medlemmer i samfundsdebatten. Rationalet bag det at konsultere interesseorganisationer frem for virksomheder og revisorer hver især, er logisk. At ATP, som ved mødet skulle have repræsenteret investorerne, ikke deltager, betyder at der mangler dette perspektiv på debatten ved mødet, hvilket muligvis giver en uligevægt i udbyttet.

På mødet gav DI udtryk for nogle bekymringer vedrørende lovforslaget, og kunne på denne baggrund ikke tilslutte sig lovforslaget. Deres bekymringer byggede på, om loven ville starte en glidebane for rapportering af ikke-finansielle oplysninger i årsregnskabet, samt hvorledes man ville definere de 1000 største virksomheder i Danmark. Umiddelbart virker det som en rimelig repræsentation af virksomhedernes holdninger.

FSR markerede betænkeligheder ved, om hvorvidt CSR-afrapportering hører hjemme i årsrapporten. Hermed er der en klar reference til de traditionelle revisorer, men det er uvist om FSR's CSR-udvalg var repræsenteret på dette møde. Mødet bærer generelt præg af, at det primært har været CSR-skeptikere der var repræsenteret.

Til høringsrunden havde Erhvervsstyrelsen valgt at inddrage 70 myndigheder og organisationer¹⁹⁰. I henhold til svarene er der her tale om en bred repræsentation af de berørte aktører.

Erhvervsstyrelsens høringsnotat bærer dog præg af, at det primært er DI og Dansk Erhverv, der bliver fremhævet. Dette kan skyldes, at der var en kort høringsfrist på en uge, og dermed at flere høringsvar ikke var kommet tids nok, og måske derfor ikke er kommenteret på. Dette har vi fået en indikation af i vores interview med en repræsentant FSR, eftersom FSR var forsinket med deres svar som ikke er kommenteret på i høringsnotatet. De forsinkede svar er dog vedlagt som bilag til

¹⁹⁰ Litt. - Folketingsbehandling - Økonomi- og Erhvervsministeriet

høringsnotatet, så vi kan ikke konkludere på formodningen hos FSR om, hvorfor de ikke er inkluderet i høringsnotatet.

Ved høringsrunden valgte ATP, som også tidligere nævnt, ikke at indgive svar og holdte sig dermed ude af diskussionen. Imidlertid var investorerne repræsenteret i form af f.eks. Forsikring og Pension. Hos Forsikring og Pension var bekymringen dog umiddelbart begrundet i, hvis de selv ville blive omfattet af loven, og således skulle afrapportere om deres sociale ansvar. Deres høringssvar er dermed ikke set fra en regnskabsbrugers synsvinkel¹⁹¹. Til gengæld afgav Finanssektorens Arbejdsgiverforening et svar som regnskabsbruger. Af dette høringssvar fremgår det, at de ikke finder informationen væsentlig for årsrapporten¹⁹². Eventuelle CSR-positive regnskabsbrugere blandt investorerne er ikke repræsenteret i høringsrunden.

Virksomhederne bliver igen under høringsrunden primært repræsenteret af DI og Dansk Erhverv. DI bibeholder deres stilling fra mødet i Regnskabsrådet, og udviser fortsat bekymring for byrderne, for de virksomheder der ikke har erfaring med CSR-afrapportering¹⁹³. I høringsrunden går Dansk Erhverv til gengæld ind og støtter forslaget, i og med, at der er en fleksibilitet for virksomhederne i, hvordan de vil arbejde med deres samfundsansvar¹⁹⁴. Det må konstateres, at der er tale om en bred repræsentation af virksomhederne under høringsrunden. Der er ikke kun én gruppe der er repræsenteret her, men i stedet tilnærmelsesvist alle parter.

FSR repræsenterer revisorerne under høringsrunden, det er både en fra CSR-udvalget og en fra Regnskabsteknisk Udvalg, der står som underskrivere af høringssvaret.

*”... det gør de også i CSR-udvalget som måske ikke hed CSR-udvalget dengang, men udvalget under andre rapporterings- og ledelsesformer. Der lavede vi et udvalg omkring på det her tidspunkt i 2008 eller 9, så, men i sekretariatet har vi jo også i Judith og jeg står her som underskrivere...”*¹⁹⁵

I FSR's høringssvar bliver der hverken taget afstand fra eller tilslutning til forslaget, der blev dog udsendt et ønske om videre inddragelse i processen. Dermed vurderer vi, at FSR i høringssvaret forsøgte at repræsentere alle deres medlemmer. Det kan diskuteres, om der burde have været en

¹⁹¹ Litt. - Folketingsbehandling - Forsikring og Pension Høringssvar

¹⁹² Litt. - Folketingsbehandling - Finanssektorens Arbejdsgiverforening Høringssvar

¹⁹³ Litt. - Folketingsbehandling - DI Høringssvar

¹⁹⁴ Litt. - Folketingsbehandling - Dansk Erhverv Høringssvar

¹⁹⁵ Interview, FSR 2012 (November)

repræsentation fra hver side af revisionsverdenen for at give et sandt billede af deres medlemmer, og ikke et kompromis, som hverken taler for eller imod.

Ved høringsrunden kom også NGO'erne på banen, hvor de blev repræsenteret af 92-gruppen. NGO'erne har umiddelbart ikke været inkluderet i processen før høringsrunden.

Det er ikke overraskende, at 92-gruppens i deres høringssvar tilslutter sig lovforslaget, men dog ikke finder det tilstrækkeligt. Der er tale om en overbevisende repræsentation fra NGO'erne. Om der findes nogen NGO'er der vil modarbejde et forslag om at virksomheder skal afrapportere om CSR er tvivlsomt. Hver organisation har sin agenda, nogen arbejder for klimaet andre for menneskerettighederne, men lagt hen af vejen må det vurderes, at 92-gruppen er en rimelig repræsentation for NGO'ernes holdning til lovforslaget.

Op til folketingsbehandlingen har repræsentationen været af almindelig parlamentarisk størrelse. Først i form af eksperter og herefter i form af organisationer for de berørte parter. Der er ingen tvivl om, at Erhvervsstyrelsen i deres høringsnotat fremhæver tilslutningen til forslaget frem for kritikken, de formår hermed at bibeholde en balance af aktørernes forskellige tilgang til forslaget, og kan derfor fremsætte et lovforslag, som vil kunne blive vedtaget.

5.5.3. Vedtagelsen af loven

Folketinget i Danmark repræsenterer en demokratisk udvælgelse af den danske befolkning. Behandlingen af lovforslaget foregik traditionelt, med den generelle parlamentariske repræsentation. Med vedtagelsen af loven blev ÅRL § 99a til en realitet, og derefter handlede det om, at beholde aktørernes accept af loven for at sikre den bliver en succes. Som det er beskrevet under momentet interesselement, oprettedes senere Rådet for samfundsansvar, hvormed man aktivt fik inkluderet repræsentanter der ikke havde inviteret til debat tidligere i processen.

5.5.4. Rådet for Samfundsansvar

Rådet for samfundsansvar blev nedsat efter vedtagelsen af ÅRL § 99a. Dette råd består af følgende medlemmer:

Formand: Tidligere Novo Nordisk Direktør Mads Øvlisen

Næstformand: Novo Nordisk

Medlemmer: DI, Dansk initiativ for Etisk Handel, Forbrugerrådet, Ledelsens Hovedorganisation, Rådet for Bæredygtig Erhvervsudvikling, Håndværksrådet, Finansrådet, Mærsk, 92-gruppen, Dansk Erhverv, Arbejdsbevægelsens Erhvervsråd, Landbrugsrådet, ATP, LO, CBS, Business for social responsibility/Europe.¹⁹⁶

Rådets funktion er bl.a. at rådgive regeringen og Erhvervsstyrelsen i henhold til virksomheder og myndigheders arbejde med samfundsansvar og ansvarlig vækst¹⁹⁷.

Som en enhed, der er i direkte dialog med Erhvervsstyrelsen, bør rådet være godt repræsenteret. Som formand og næstformand for rådet var og er stadig Mads Øvlisen. Mads Øvlisen er en ekspert på CSR-området i form af praktisk viden. Det var ham, der indførte CSR-rapportering hos Novo Nordisk, og han må siges, at være en pioner på CSR-rapportering, samtidig med at han har opnået stor respekt i erhvervslivet¹⁹⁸. Han er dermed en god frontfigur for Erhvervsstyrelsen, da han bakker op om ÅRL § 99a. Novo Nordisk i sig selv var også repræsenteret i rådet ved næstformanden, og der er hermed en overordnet praktisk ekspertrepræsentation i toppen af Rådet for samfundsansvar.

Udover Novo Nordisk er de øvrige medlemmer som vi har omtalt, repræsentanter fra DI, Dansk Erhverv og 92-gruppen, og dette er i sig selv en bred repræsentation. DI som de skeptiske, Dansk Erhverv der endte med at gå ind for forslaget grundet kompromisset, og 92-gruppen, som ser ÅRL § 99a som et lille skridt i den rigtige retning.

Udover disse medlemmer lykkedes det, med Rådet for Samfundsansvar, endelig for Erhvervsstyrelsen at få ATP i dialog. Referaterne fra møderne i Rådet for Samfundsansvar indikerer ikke ATP's holdninger til CSR, men ATP har generelt arbejdet med området siden 2005 og har

¹⁹⁶ Litt. - Hjemmesider - Rådet for samfundsansvar 3)

¹⁹⁷ Litt. - Hjemmesider - Rådet for samfundsansvar 2)

¹⁹⁸ Litt. - Hjemmesider - Erhvervsstyrelsen

anvendt FN's PRI framework¹⁹⁹. Vi mener derfor, at investorerne ved ATP, i Rådet repræsenterer en positiv holdning til CSR-rapportering, men det kan ikke konkluderes. Dette gælder for øvrigt også for mange af de andre medlemmer.

Vi vil dog pointere, at Copenhagen Business School (CBS) er medlem, repræsenteret af sustainability platformen. Sustainability platformen arbejder generelt for CSR initiativer, og er derfor en del af CBS, der ser fordele for virksomheden i at arbejde med CSR. Centeret på CBS får med en lovgivning som ÅRL § 99a en ekstra eksistensberettelse, da CSR ikke længere blot omhandler moralske initiativer, men er gjort lovpligtigt.

Umiddelbart må det konkluderes, at repræsentanterne fra Rådet for Samfundsansvar har CSR på dagsordenen. Imidlertid er det også et råd der repræsenterer en bred interesseflade og inkluderer både støtter og skeptikere vedrørende tiltag på CSR-området. Revisorerne er ikke repræsenteret i Rådet for Samfundsansvar, men dette er ikke underligt eftersom rådets opgave er at se mere generelt på samfundsansvar og ikke kun i henhold til årsregnskabet. Derudover er revisorerne repræsenteret i Regnskabsrådet, hvor deres centrale ekspertise ligger.

5.5.5. Evalueringerne

Erhvervsstyrelsen udarbejder de to evalueringsrapporter, som omhandler henholdsvis første og andet år efter ÅRL § 99a er trådt i kraft. Disse rapporter er meget farvede af deres repræsentation, da de også er tiltænkt at kunne give et positivt billede af det danske tiltag, ikke mindst i udlandet, hvor rapportererne har cirkuleret vidt.

”... der lå så en, hvad hedder det, en opfordring, en mandat til at gå ud at sælge Danmark for det her – en af de ting vi begyndte at sælge os selv på den danske rapporteringsmodel, og det var der flere der samlede op, for der var faktisk åbenbart tilsyneladende et også begyndende pres for samtidig så er der IFRS i EU som jo har rigtig mange ting i, omkring rapportering, ...”²⁰⁰

For at kunne anvende disse rapporter i udlandet tillod man sig i Erhvervsstyrelsen at tale på vegne af samtlige aktører. Vi har derfor set på undersøgelserne, der ligger bag disse rapporter og hvem rapportererne repræsenterer.

¹⁹⁹ Interview, ATP 2013 (februar)

²⁰⁰ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

Det er CBS som står for udarbejdelsen af undersøgelserne, hvor det er Sustainability platformen der har udført undersøgelsen. Afsenderne er dermed i høj grad CSR-positive og kan bevidst eller ubevidst tilføre denne holdning til undersøgelsen. Det skal nævnes, at man i CBS, som forskningsinstitution, er trænet i at være objektiv i undersøgelser, så man må gå ud fra, at der har været professionalisme ind over disse undersøgelser.

Peter Neergaard, som har stået for en stor del af evalueringsarbejdet, er professor emeritus på CBS og arbejder meget med CSR. Han er derfor umiddelbart selv tilhænger af ÅRL § 99a. Neergaard har arbejdet med området i mange år og har dermed været med til at se opløbet af den stadig forøgende interesse for at fremme CSR for virksomhederne. Man kan derfor kalde Neergaard for en ekspert på området, som virkelig tror på mulighederne for en virksomheds arbejde med CSR.

I denne ellers positive evaluering er der en gruppe, der bliver slået ned. Dette er revisorerne i undersøgelsen af revisors pligtopfyldning. Det er FSR's CSR-udvalg der har foretaget denne undersøgelse af, om revisor lever op til lovens rammer. Som diskuteret i enrolment er der stor uenighed på revisionsområdet i forhold til disse ikke-finansielle rapporteringer. Denne undersøgelse er lavet af repræsentanter fra FSR, der støtter CSR-afrapportering som værende en del af årsrapporten. Eventuelle holdninger som kommer til udtryk i undersøgelsen, kan derfor ikke konkluderes at være af generel repræsentation for revisorerne. Ligeledes med undersøgelsen foretaget af en ansat hos ATP. Denne medarbejder ser de fordele investor kan drage af CSR-oplysningerne. Imidlertid var der dog en skepsis hos ATP, inden man påbegyndte denne undersøgelse.

” Ja, det er ikke...det ville være meget søgt at sige at det skal være investorer der har entydigt efterspurgt det. ”²⁰¹

Repræsentationen af investorer er derfor, i evalueringsrapporterne, til at starte med lidt skeptisk, men slutteligt positiv omkring reguleringen. Om dette skift i holdning også ville være sket ved inddragelse af en anden investor er uvist. Det er derfor svært at vurdere om ATP også i denne henseende er en generel repræsentant for investorerne.

Undersøgelserne i Evalueringsrapporterne reducerer aktørerne til tal og grafer. Virksomhederne, revisorerne og investorerne, taler ikke direkte deres sag, det gør undersøgelserne for dem.

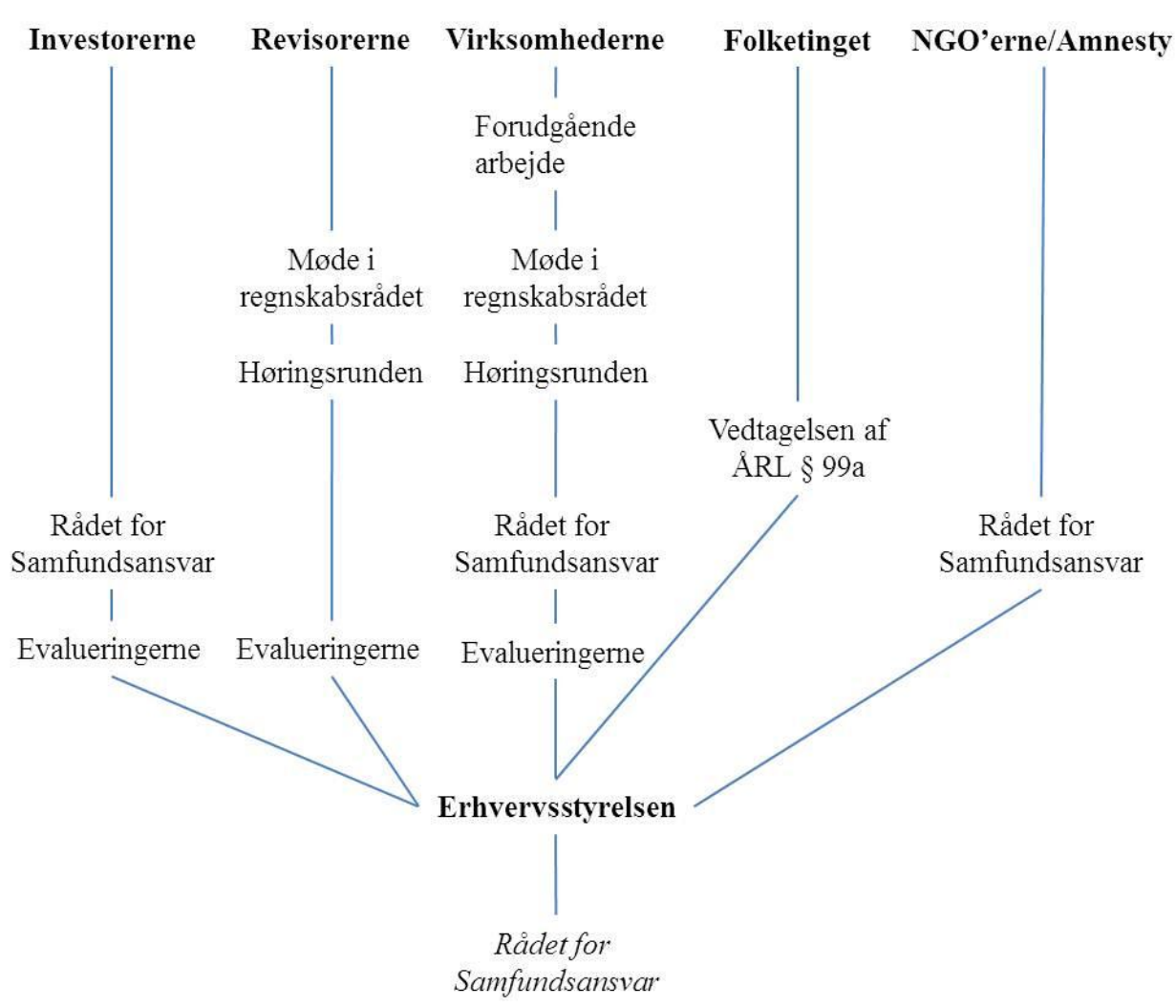
²⁰¹ Interview, ATP 2013 (februar)

Erhvervsstyrelsen får mobiliseret en alliance sammen med disse 3 aktører gennem arbejdet med disse undersøgelser.

5.5.6. Mobiliseringen af Netværket

For at give en forståelse af den mobilisering der er sket i netværket, via de forskellige repræsentationer der har været inkluderet undervejs, har vi udviklet denne model:

Figur 4

Figuren illustrerer forløbet i form af repræsentation.

Investorerne har været tavse aktører under processen, men som lovpligtige borgere, indlader de sig

delvist i en alliance, idet ÅRL § 99a bliver vedtaget. Det kan diskuteres, om det først er i undersøgelse der blev foretaget til evalueringsrapporterne, at de lader sig mobilisere. Med evalueringsrapporterne lader investorerne sig første gang tale, dog igennem Erhvervsstyrelsen. Som beskrevet i enrolment, er det i dette samarbejde, der sker den endelige alliance.

Revisorerne har til gengæld været mere aktive under processen. De har udtrykt frustrationer omkring lovforslaget fra de deltog i mødet i Regnskabsrådet, og har fortsat været uenige om, hvorvidt CSR-rapportering bør inkluderes i en virksomhedsårsrapport. Til trods for uenigheden hos revisorerne har Erhvervsstyrelsen formået at blive talsmand for revisorerne i Evalueringsrapporterne, som dog ikke giver det bedste billede af revisorernes rolle.

Virksomhederne har, ligesom revisorerne, været stærkt repræsenteret under processen. I det forudgående arbejde var det Novo Nordisk, der fungerede som ekspert. Efterfølgende gik DI og Dansk Erhverv ind i dialogen og repræsenterede en bred samling af erhvervslivet, såvel de store virksomheder som de små. Trods DI's skepsis om lovforslaget blev det vedtaget.

Det er dog først efter vedtagelsen, nærmere bestemt ved evalueringsrapporterne, at virksomhederne endeligt lader sig mobilisere i de undersøgelser CBS foretager for erhvervsstyrelsen. Hermed opnår Erhvervsstyrelsen at blive talsmænd for virksomhederne.

Folketinget, er en speciel aktør da der i Folketinget i forvejen er en bred repræsentation. I Erhvervsstyrelsen får man dog overbevist et flertal i Folketinget om, at ÅRL § 99a er et godt initiativ for det danske samfund, og der sker en endelig mobilisering i form af vedtagelsen af loven.

En aktør som stadigvæk ikke er mobiliseret i netværket, i 2011, er NGO'erne. Disse var heller ikke inkluderet i Erhvervsstyrelsens evalueringsrapporter, og de står fortsat uden for netværket, også ved at de f.eks. præsenterer deres eget interessement i form af DanWatch rapporten. Der sker dog en ændring i perioden fra 2011-2012, hvor Center for samfundsansvar lukkes ned²⁰² og som en naturlig følge heraf, bliver det Rådet for samfundsansvar med deres ekspert position, som bliver talerør til regeringen i samarbejde med Erhvervs- og Vækstministeriet. Det er dermed Rådet som sætter dagsordenen, og man må derfor sige at NGO'erne herved er mobiliseret.

²⁰² Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

5.5.7. Opsummering - Mobilisation

Det lykkedes for medarbejderne i Erhvervsstyrelsen at samle aktørerne i netværket.

Erhvervsstyrelsens arbejde har været repræsenteret af forskellige eksperter og interessenter på CSR-området. Det lader imidlertid til, at repræsentationen efter vedtagelsen er blevet af meget støttende karakter, med kun få skeptikere.

Hver repræsentant har umiddelbart repræsenteret sin organisation som forventet. Der har heriblandt været repræsentanter der var splittet, hvor det har været svært at konkludere noget, såsom FSR. Ikke desto mindre har vi med en analyse af mobiliseringen i processen, dannet os et billede af hvilke repræsentanter der har været til stede, og delvist kortlagt deres repræsentation. Den endelige repræsentation af netværket endte ved Erhvervsstyrelsen i 2011, hvorefter repræsentationen naturligt bevægede sig mod Rådet for samfundsansvar. For at give en indsigt i de efterfølgende begivenheder har vi i epilogen, kortlagt hvad der er sket i netværket i årene 2012-13. Som nævnt i kapitlet om ANT er et netværk af mobiliserende størrelse.

6. Epilog

Vi har valgt at stoppe vores analyse i 2011, men dette betyder ikke, at opgaven med at stabilisere ÅRL § 99a på dette tidspunkt er fuldbragt. Erhvervsstyrelsen har fortsat et arbejde foran sig med at stabilisere loven, således at de i udlandet kan markedsføre Danmark som et socialt ansvarligt land. De skal derfor, hvilket også afspejles i analysen, fortsat tøjle alle aktørerne i netværket, således at de både har styr på tilhængerne, men også kritikerne. Som nævnt i mobilisation, sker dette til dels ved, at repræsentationen af netværket naturligt glider over til Rådet for samfundsansvar i årene 2011-2012.

Det som er meget interessant at se efterfølgende er, hvor stabil en praksis loven er blevet. Er det kun på den politiske scene at loven er en succes, eller har alle aktørerne også taget loven til sig?

6.1. CSR - frameworks

CSR er fortsat et emne, som fylder meget i samfundsdebatten, og der udvikles stadig på eksisterende frameworks på området, ligesom der kommer nye til.

FN, som står bag UN Global Compact, har efterfølgende arbejdet med menneskerettigheder, hvor de valgte at engagere John Ruggie, en professor fra Harvard.

John Ruggies arbejde mundede ud i nogle vejledende retningslinjer²⁰³ (udgivet 2012) for virksomheders arbejde med menneskerettigheder. Disse retningslinjer omhandler bl.a. at virksomheder bør undersøge, hvordan deres egne aktiviteter, relationer, produkter og services påvirker basale rettigheder hos f. eks. ansatte, naboer og kunder. Virksomheder skal derfor undersøge deres omverden, den tætte såvel som den mere perifere, og vurdere hvordan den påvirkes af virksomhedens aktiviteter. Der skal udføres due diligence – et princip som bygger på, at virksomhederne skal foretage en tilbundsgående analyse, hver gang de træffer en central beslutning.

“The due diligence process should consider three sets of factors: the country contexts in which the companies operates; the potential and actual human rights impacts

²⁰³ Litt. - Nyhedsartikler - Berlinske 2012.05.03

resulting from the company's activities; and the relationships connected to those activities. How far or how deep this process must go will depend on the circumstances.”²⁰⁴

Dette gør igen op med det fænomen, hvor virksomheder støtter mere eller mindre tilfældige projekter som gode gerninger, og dermed bygger disse retningslinjer videre på Porter og Kramers arbejde om strategisk CSR. Som det fremgår af en artikel i Berlinske Tidende:

”Hvor stater aktivt skal beskytte deres borgeres rettigheder, er det virksomhedernes ansvar at respektere alle menneskerettigheder.

Det betyder, at de skal undgå at krænke andres rettigheder. Det er bundlinjen for alle slags virksomheder alle steder, fastslår principperne.”²⁰⁵

Retningslinjerne legitimeres ved, at undersøgelser har vist, at resultaterne af arbejdet på lang sigt kan aflæses positivt på bundlinjen. Selvom dette er tilfældet, må man alligevel bemærke, at man ved sådanne retningslinjer tillægger virksomhederne et meget stort og omfattende ansvar. Et ansvar som kan virke uoverskueligt for mange virksomheder, og måske hæmme den globale virksomhedsførelse.

En anden organisation, som er meget synlig indenfor CSR-frameworks er GRI (Global Reporting Initiative). GRI's Guidelines er altid under udvikling, og det er nu som nævnt den 3. version, G3 der anvendes, mens den 4. er under udarbejdelse og forventes udgivet i maj 2013.²⁰⁶

G3 er opbygget i to dele. 1. del omhandler vejledning i hvordan man rapporterer, 2. del omhandler hvad der skal rapporteres om i ledelsesberetningen, om ledelsesmetode og præstationsindikatorer. Præstationsindikatorerne er så opdelt i tre kategorier, økonomi, miljø og sociale forhold, hvor den sociale kategori yderligere er opdelt i arbejdere, menneskerettigheder, samfund og produktansvarlighed.²⁰⁷

Et andet initiativ, som GRI er involveret i, er IR (Integrated reporting). IR er et forholdsvist nyt

²⁰⁴ Litt.- Hjemmesider - UN 2)

²⁰⁵ Litt. - Nyhedsartikler - Berlinske 2012.05.03

²⁰⁶ Litt. - Hjemmesider - GRI 4)

²⁰⁷ Litt. - Hjemmesider - GRI 1)

initiativ, som endnu ikke har udarbejdet et framework, men der arbejdes på det²⁰⁸.

Ved IR er tanken, at der bør reflekteres over konsekvenserne på lang sigt, i forhold til de beslutninger en organisation vedtager. Denne refleksion er baseret på en række faktorer i henhold til at kreere og bibeholde værdi for virksomhederne. Ved IR skal rapporteringen derfor indeholde såvel det finansielle som det sociale element for at give investorerne et billede af, hvordan virksomheden håndterer risiko og allokerer deres ressourcer mest effektivt. Hensigten er, at rapporteringen dels skal integreres og dels give et fremtidsbillede af virksomhedens aktiviteter og ikke kun være historiske data²⁰⁹.

Denne tankegang giver dermed også input til, hvordan debatten om CSR og rapportering formes disse år.

6.2. EU-formandskab og menneskerettighedskonferencen

I første halvdel af 2012 havde Danmark EU-formandsskabet. Dette kunne ud fra en CSR-betragtning være vældig belejligt, da formandsskabet giver en regering mulighed for at sætte fokus på nogle bestemte emner.

I EU var der allerede på dette tidspunkt en proces i gang vedrørende CSR-rapportering. Derfor kunne man have taget emnet op, specielt da et af de overordnede områder, man ville arbejde for, var et grønnere Europa²¹⁰. Arbejdet i EU trak dog ud og deadline for udsendelse af lovforslaget blev udskudt.

”... det er jeg jo selv meget spændt på, det er jo blevet skudt og skudt og skudt, det var jo sådan at vi forsøgte at få det som en prioritet her på (Red: formandskabet), det er det så ikke blevet, fordi man så har skudt det til juni, og så nu her for ikke så langt tid siden har man skudt det til oktober”²¹¹

²⁰⁸ Litt. - Hjemmesider - IR 1)

²⁰⁹ Litt. - Hjemmesider - IR 2)

²¹⁰ Litt. - Hjemmesider - EU formandskabet 2012 1)

²¹¹ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

Det er yderligere vores indtryk, at EU-processen trak ud bl.a. på grund af de kritiske økonomiske forhold i bl.a. Grækenland, og disse ting tog derfor også det meste fokus i det danske formandsskab.

Da punktet ikke kunne komme på formandsskabets agenda, valgte Erhvervsstyrelsen i stedet den 11. marts 2012 at afholde en konference om menneskerettigheder og terrorbekæmpelse.²¹²

” vi har lige haft en i øvrigt god konference om menneskerettigheder og erhverv i forbindelse med EU-formandskabet som vi jo er rigtig glade for blev afholdt. Jamen det har været efter lang tids arbejde fra alle sider inklusiv min egen. Og det er jo super godt fordi det er også med til, der er divergerende holdninger igen tvivl om det, men det gør jo i hvert fald at diskussionen kan foregå, at NGO’erne får mulighed for og sige hvad vi mener om hvordan tingene skal udvikle sig..... Maria: Okay, det var et dansk initiativ....Amnesty: Ja det var det. Efter meget, mange store opfordringer fra NGO’erne, det vil sig mig (griner)”²¹³

I vores samtale med Amnesty fortælles der her, hvorledes de har kæmpet deres sag åbenlyst og har vist deres holdninger på området. Umiddelbart har deres kamp haft en virkning, og man kan sige, at der har været tale om en form for overflow og derefter reframing i form af at temaet menneskerettigheder har fået stor eksponering.

6.3. Regeringsskifte og ny handlingsplan – nye tiltag

I september 2011 fik vi regeringsskifte i Danmark, men på trods af dette ændredes strategien i forbindelse med CSR umiddelbart ikke. Dette kan f.eks. fornemmes i handlingsplanen for 2012-2015, udgivet i marts 2012²¹⁴. Her lægges der stadig vægt på, at skabe en dansk identitet som kan markedsføres i udlandet, ligesom det også er tydeligt, at man fortsat er inspireret af internationale initiativer på området, som f.eks. FN’s Global Compact.

Bag handlingsplanen fra 2012 lå et stort og omfattende arbejde, som der altid gør med en handlingsplan, og denne havde været længe undervejs.

²¹² Litt. - Hjemmesider - EU formandskabet 2012 2)

²¹³ Interview, Amnesty 2012 (maj)

²¹⁴ Litt. - Rapporter - Regeringen 2012

”Så processen var faktisk at jeg startede i ’09, der vidste vi, at den gamle handlingsplan fra ’08 ville løbe ud...”²¹⁵

Der skulle gå yderligere ca. halvandet år før handlingsplanen var ved at være færdig, men resultatet var ikke imponerende. Der manglede simpelthen noget nyt og spændende, noget der kunne bære handlingsplanen. Samtidig var man igen presset af, at der ingen penge var til udvikling på dette område. Derfor overvejede man at lægge en ny strategi ved CSR i handlingsplanen, hvilket ville kunne afhjælpe problemet, men bedst som man var i gang med at udtænke dette, kom der regeringsskifte.

”Så kommer regeringsskiftet og der bliver der jo sat penge af på den efterfølgende finanslov til Mæglings- og Klageinstitutionen og så har du ... det ville de gerne oprette ved lov i Erhvervsstyrelsen og det synes jeg er en glimrende idé, eller det synes vi er en glimrende idé herinde, det er nemlig også sådan lidt flot. Vi er de første der laver det ved lov og gør det helt uafhængigt og på den måde har det armslængde, og dermed så får jeg det flagskib som vil kunne bære en handlingsplan i sig selv, simpelthen. Og så er det om at samle sammen fra... til hvad der så ellers i øvrigt måtte være, ikke, men så har vi ligesom den som, når den skal lanceres, så er det den vi kan fortælle om og de slags ting og sager. Og i den proces, med... nå, så har vi en handlingsplan, så kunne man også udvide rapporteringskravet. Vi ved FN’s menneskerettighedsråd kommer med noget, vi ved RIO 20 opfølgningen kommer umiddelbart efter, så man kunne godt lave en ændring i den handlingsplan og få gennemført lovforslaget sådan at vi havde noget at rejse rundt med til RIO...”²¹⁶

Her får vi meget tydeligt forklaret, hvordan Mæglings- og Klageinstitutionen samt det udvidet lovkrav om klima- og menneskerettigheder var tænkt og timet.

En ting der også fremgår af citatet, og som står klart gennem hele analysen og også her i epilogen, er, at Erhvervsstyrelsen og ministeriet i høj grad har de internationale briller på, når de eksempelvis udtænker en handlingsplan. Ved at tænke på de tendenser der forekommer internationalt, er det dels meget nemmere at sælge til ministeren og dels meget nemmere at få gennemført. Derudover styrker det Danmarks gennemslagskraft internationalt.

²¹⁵ Interview, Erhvervs- og vækstministeriet

²¹⁶ Interview, Erhvervs- og vækstministeriet

Umiddelbart minder ovenstående proces, kort fortalt, meget om processen for vedtagelsen af ÅRL § 99a, som vi har analyseret.

En stor forskel for Erhvervsstyrelsen og ministeriet er imidlertid, at Rådet for Samfundsansvar i mellemtiden er blevet oprettet. Dette råd kommer med nogle anbefalinger, som ministeriet skal svare på.

”Regeringen har nedsat et råd, de skal komme med nogle anbefalinger i form af nogle internationale retningslinjer og så kommer de, og så er vi nødt til at gøre et eller andet.”²¹⁷

”... altså konteksten var, at vi har ikke flere penge, det er jo pengefri udvikling. Og vi har fået et sæt af anbefalinger, helt præcist 3, som vi skal have realiseret. Vi har ingen penge til at gøre det for, og hvordan håndterer vi det.”²¹⁸

Herudover havde Rådet for Samfundsansvar på kort tid opnået ret stor anerkendelse, hvilket dels skyldes, at formanden er den tidligere direktør for Novo Nordisk Mads Øvlisen, som i den grad har gennemslagskraft, men også at rådet har leveret varen.

”Rådet for Samfundsansvar har bare leveret varen, må man sige, og når jeg tænker varen så er det jo... set fra Erhvervsstyrelsen, så er det et spørgsmål om du får samlet dem der ved noget om det her, og rent faktisk kommer ud med et output der forbedrer, end hvis Erhvervsstyrelsen selv skulle sidde og lave det, og det er jo lidt leveret varen i forhold til Erhvervsstyrelsens synspunkt. Leveret varen i forhold til mit synspunkt, det er jo som regulær politisk lynafleder...”²¹⁹

Initiativet blev en realitet i maj 2012 hvor lovforslaget om Mæglings- og Klageinstitutionen kom ud og blev en videreudvikling af ÅRL § 99a, sammen med de udvidede regler omkring klima- og menneskerettigheder.²²⁰ Mæglings- og Klageinstitutionen skal have den funktion, at belyse sager om danske virksomheder der har undgået at overholde internationale rettigheder for samfundsansvar.

²¹⁷ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

²¹⁸ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

²¹⁹ Interview, Erhvervs- og Vækstministeriet 2013 (marts)

²²⁰ Litt.- Hjemmesider - Folketinget 2)

Alt passede og klappede til sidst. Angående Mæglings- og Klageinstitutionen er Danmark på forkant med udviklingen, hvilket bl.a. er markeret på OECD's hjemmeside²²¹. Med Mæglings- og Klageinstitutionen har Danmark lavet et direkte kontaktpunkt hos OECD, og bliver dermed fremhævet for initiativet²²².

Tiltagene omkring klima- og menneskerettigheder blev taget med til RIO+20 konference, hvor Statsminister Helle Thorning-Schmidt præsenterede det.

*”...og så vidt jeg husker så var Thorning vel nede og præsentere lige nøjagtig den del. Så du kan sige den der tre-trins raket, den er skudt meget meget smukt af. Så det er jo i og for sig, jamen det er jo i og for sig godt tænkt af de gode folk i styrelsen, ikke, at man kunne få noget der så kunne kulminere på RIO, ikke. Og så er det en platform for ministeren.”*²²³

Som med ÅRL § 99a, er de nye tiltag taget op i forlængelse af hvad der er oppe i tiden, eksempelvis er disse klimatiltag kommet umiddelbart efter Global Compact's udgivelse af John Ruggies due diligence princip, og belejligt i forhold til RIO+20.

6.4. Undersøgelse på CBS

I vores analyse og undersøgelse har vi generelt været overraskede over, at ingen af de aktører, som man måske kunne forvente ville være meget kritiske overfor CSR-regulering i årsrapporten, på noget tidspunkt har ytret sig særligt. Vi er heller ikke stødt på nogen undersøgelser som specifikt står kritiske overfor emnet, det vil sige ikke før arbejdets sidste fase i 2013.

To forskere på CBS har udarbejdet en undersøgelse for PWC²²⁴. Denne undersøgelse viser om CSR informationer at:

”relativt set i forhold til nogen af de andre dele af ledelsesberetningen, jamen der er der altså ikke så kæmpestor efterspørgsel efter de her informationer. Og de forskellige items vi har spurgt til i undersøgelsen, jamen det er jo nogle som kommer direkte fra

²²¹ Se bilag 8: Mail fra OECD

²²² Litt. - Hjemmesider - OECD 3)

²²³ Interview, Erhvervs- og vækstministeriet 2013 (marts)

²²⁴ Litt. - Videnskabelige artikler - Johansen 2013

reguleringen. Så vi spørger egentlig: "hvilke dele af reguleringen er der mest behov for", og vi spørger udarbejderne: "jamen hvad relativt set, hvad er det der tager mest ressourcer". Også synes vi bare det er pudsigt det der med at ... jamen der er utrolig lille efterspørgsel efter de her informationer. Der er ingen af regnskabsbrugerne der er tilfredse med dem og relativt set så siger udarbejderne at de tager flest ressourcer."²²⁵

Undersøgelsen er ikke officielt udgivet endnu, men alligevel kender mange til dens eksistens. Forskerne har ikke selv haft nogen agenda om at påvise disse forhold vedrørende CSR-debatten, men mener, at resultaterne taler for sig selv, og problematikken kan tilføje nogle overvejelser til CSR-debatten.

Et punkt som bliver nævnt er nødvendigheden af CSR-regulering, i og med, at det for så vidt allerede er en del af årsrapporten.

"... at man jo kan diskutere om det overhovedet er nødvendigt med det krav. Fordi hvad ligger der i definitionen af CSR. Der ligger det der med at, øh, det skal være forretningsdrevet osv., og det skal være et eller andet der har betydning for risici og præstationer og så noget, ikke. I årsregnskabsloven der har vi allerede nogen krav om at man skal rapportere om sin forretningsmodel – så skal du selvfølgelig også rapportere om CSR, det er inden under, hvis det er relevant og det samme med risici."²²⁶

En anden diskussion som får ny næring ved denne undersøgelse er, hvorvidt CSR-debatten har taget al fokus fra øvrige emner i ledelsesberetningen:

"... det jeg kan observere det er, at 80 90 95 % af debatten om ledelsesberetningen den handler om CSR og corporate governance. Der er ingen debat, ingen offentlig fokus, ikke noget med guidelines eller evalueringsrapporter eller hvordan gør vi ditten og datten indenfor sådan noget som fremadrettet information, beskrivelser af hvordan går det egentlig i virksomheden her, beskrivelse af forretningsmodellen. Der er måske en lille smule om risici engang imellem."²²⁷

²²⁵ Interview, Lektor i revision 2013 (marts)

²²⁶ Interview, Lektor i revision 2013 (marts)

²²⁷ Interview, Lektor i revision 2013 (marts)

Det vil sige at CSR-oplysninger, som ifølge undersøgelsen er dem der er mindst efterspørgsel efter, overskygger andre emner, som regnskabsbrugerne gerne vil have information om.

I et interview med en lektor i revision bemærkes på baggrund af undersøgelsen at, i stedet for regulering kunne man arbejde mere på nogle vejledninger.

”Det mangler mega meget vejledning til ledelsesberetningen om hvordan man griber det an på sådan en helhedsorienteret måde. Altså, der er masser af vejledning til CSR-rapportering, men ikke til ledelsesberetningen som helhed.”²²⁸

Det pudsige ved undersøgelsen er, at den er foretaget for PWC, som formentligt ser et marked for revision af CSR-oplysninger, og derfor har et incitament i anden retning end undersøgelsens resultater. Forskerne lader til at have egne holdninger, men undersøgelsen er foretaget objektivt og deres præsentation af resultaterne er ligeledes objektiv.

Undersøgelsen er ny og er indtil videre blevet præsenteret i forskellige fora. Imidlertid lader det ikke til, at den som sådan er blevet cirkuleret rundt. Vi har kun kendskab til, at undersøgelsen er blevet kommenteret på en forskningskonference, og det har indtil videre ikke skabt yderligere debat. Undersøgelsen er et purification, men som det også er tanken i ANT, så skal et inscription cirkuleres for at have virkning, og dette er endnu ikke sket i dette tilfælde, men potentialet er der.

6.5. Den nyeste evaluering

Det nyeste dokument vedrørende ÅRL § 99a er evalueringen af året 2011, som er publiceret marts 2013. I denne rapport fremgår det, at det fortsat går fremad med rapportering af CSR-oplysninger. I forhold til den undersøgelse der er foretaget, er der fremgang i rapporteringen, både i form af at færre virksomheder benytter sig af muligheden, for at skrive at de ikke arbejder med CSR, men også i form af mere konsistens i informationen. En negativ ting er dog, at det fortsat er svært at få revisorerne til at kommentere, hvis der er mangler i CSR-rapporteringen. Det bliver simpelthen ikke kommenteret, selvom der er blevet udarbejdet vejledninger til revisorerne.

Det er tredje år der bliver foretaget en evaluering, og essensen i rapporten er efterhånden udvandet en del – det er i bund og grund de samme diskussioner der står skrevet lidt anderledes. Det er som om interessen er dalet en smule.

Hvis vi ser på investorerne, så har ATP været med til evalueringen de sidste par år og deltager også

²²⁸ Interview, Lektor i revision 2013 (marts)

i den nyeste rapport. Imidlertid har vi i vores interview fået forståelse for, at det nok også bliver sidste gang de deltager, da det er svært at være nyskabende og gang på gang opfinde nye argumenter.

”... så spurgte jeg faktisk min, jeg er formand for en forening af danske investorer der har arbejdet med sådan noget her, om der var andre der ligesom havde lyst til og overtage tjansen og og jeg vil godt gøre det på en måde, der er ikke så meget tid og sådan, og det var der den generelle fornemmelse var, det havde man ikke rigtig lyst til...”²²⁹

ATP har, som vi har skrevet om i analysen, været loyale overfor Erhvervsstyrelsen, og dermed har de været en god alliance. ATP har aldrig haft problemer med loven, men i forhold til de nye tiltag begynder de, at blive nervøse for relevansen i den information, CSR-rapporteringerne giver.

Men en evaluering vil der formentlig nok også komme næste år, ligesom der vil komme andre undersøgelser på området. Eksempelvis nævnes det i evalueringen, at:

”Der er i perioden 2013 – 2016 afsat midler til udvikling af en benchmarkinganalyse af danske virksomheders rapportering om samfundsansvar. En sådan analyse vil kunne bidrage til at udbrede kendskabet til god rapporteringspraksis og danne grundlag for at fremhæve de gode eksempler.”²³⁰

Det ser ud til at ÅRL § 99a er kommet for at blive, og kun bliver udbygget i den nærmeste fremtid.

Som det fremgår af dette kapitel, så er der stadig gang i CSR-debatten og den udvikler sig fortsat. Erhvervsstyrelsen har derfor til stadighed til opgave, at tøjle aktørerne ved dels at deltage og følge med i debatten nationalt og internationalt og dels ved, at blive ved med at udarbejde inscriptions i samarbejde med eksperter.

”... nu er vi vel derhenne hvor frivillighedsaspektet er ved at blive nedtonet en lille smule og hvor den primære internationale normdannelse er så stærk, at du kan spørge, om det er en reel mulighed at sige til eller fra for en virksomhed”²³¹

²²⁹ Interview, ATP 2013 (februar)

²³⁰ Evalueringsrapporten side 11

²³¹ Interview, Erhvervs- og vækstministeriet. 2013 (marts)

Som en embedsmand i erhvervs- og vækstministeriet udtaler, bevæger CSR-diskursen fortsat væk fra frivillighedsaspektet og det er derfor nok kun et spørgsmål om tid før ÅRL § 99a også gør.

7. Konklusion

Gennem arbejdet med vores analyse af processen i forbindelse med udarbejdelsen og stabiliseringen af ÅRL § 99a, har vi fundet ud af hvordan Erhvervsstyrelsen som hovedaktør håndterede forløbet. Allerede tidligt i processen inddrog medarbejdere i Erhvervsstyrelsen relevante aktører, heriblandt; investorer, revisorer, virksomheder og Folketinget som beslutningsorgan. NGO'erne blev først senere inddraget af Erhvervsstyrelsen, men fandt ud af at inddrage sig selv i høringsrunden.

Aktørerne i netværket om ÅRL § 99a, er af meget forskellige overbevisninger. Der er NGO'er som er idealistiske og investorer der er fokuseret på den nytte CSR-oplysningerne har for deres beslutninger. Der har været stridigheder internt i revisionsverden om fordele og ulemper ved denne lov, ligesom der for virksomhederne har været fortalere og skeptikere, da dette ofte afhænger af virksomhedernes størrelse.

Disse aktører repræsenterede samlet set, alle de forskellige interesser som var forbundet med loven, og deres tilstedeværelse i analysen giver en fornemmelse af, hvilket omfattende felt der har været inkluderet.

Vi kan konkludere, at intentionerne med loven fra starten af i høj grad har været, at promovere Danmark som værende et ansvarligt land. Det indikeres, at der også har været andre årsager/tilfældigheder som har haft indvirkninger, men den vigtigste motivation, som også fremgår af flere officielle dokumenter, var promovering af Danmark.

Vi kan konkludere, at de forskellige aktører, som blev inkluderet i processen, har været mere eller mindre aktive i at påvirke loven. Forest er naturligvis Erhvervsstyrelsen som ophavsmand til idéen, men også en aktør som Amnesty har gjort sit for at påvirke processen, eksempelvis ved at udarbejde egen evaluering. Alle andre grupper af aktører har derimod været tilbageholdende med at blande sig, selvom de havde nogle centrale pointer imod CSR-regulering i årsregnskabsloven.

De største problemer i processen har været diskussionerne om frivillighedsaspektet, de administrative byrder, hvor mange virksomheder loven skulle omfatte samt revisors rolle i forhold til oplysningernes fremtræden i årsregnskabet.

Frivillighedsaspektet viste sig, at være det der formentligt har fået loven vedtaget. Dette forhold ved loven har betydet, at kritikerne kunne acceptere det, og tilhængere mente det var et skridt i den rigtige retning – der er derfor tale om et kompromis.

De administrative byrder samt hvor mange virksomheder der skulle være omfattet af loven, er to diskussioner som har fulgt hinanden meget. Begge diskussionsemner er primært opstået fordi nogle aktører, som DI, Dansk Erhverv samt DF og LA i Folketinget, ønskede at beskytte de mindre virksomheder ved ikke at bebyrde disse. Man nåede til nogenlunde enighed mht. at loven skulle omfatte virksomheder i regnskabsklasse C og D, hvorimod diskussionen om de administrative byrder var mere usikker. Dette, da de beregninger som blev fremlagt inden lovvedtagelsen ikke viste sig at holde – det blev simpelthen dyrere for virksomhederne end man havde estimeret. Imidlertid foreligger de største omkostninger ved det første års rapportering, og diskussionsemnet udvandes dermed som årene går.

Det største problem for Erhvervsstyrelsen og for lovens succes er at få revisorerne til at opfylde deres rolle i forhold til verifikation af oplysningerne i årsregnskabet. Revisorernes opgave er begrænset til et konsistentjek, men ifølge evalueringerne bliver det i mange tilfælde ikke foretaget. Dette er et problem i forhold til stabiliseringen af loven, da revisorernes ageren er med til at frame virksomhederne.

Hos Erhvervsstyrelsen har man hele processen igennem benyttet sig af inscriptions, hovedsageligt inscriptions som i forvejen er en del af den parlamentariske lovgivningsproces. Gennem disse har man inkluderet, framet og således fået overbevist aktørerne i netværket om at loven var en god idé. Udover disse inscriptions ser vi det også som et væsentligt forhold, at der kan identificeres en diskurs i Danmark og EU om vigtigheden af at virksomhederne arbejder med CSR.

På trods af de problemer der har været og til dels stadig er med udarbejdelsen samt stabiliseringen af ÅRL § 99a, kan vi konkludere at processen overordnet set har været en succes for Erhvervsstyrelsen. De har formået at overbevise aktørerne i netværket om vigtigheden af ÅRL § 99a, de har promoveret loven som en succeshistorie i udlandet, og ligeledes opnået, at få en aktør som ATP til at promovere loven internationalt.

8. Perspektivering

Som nævnt flere gange i afhandlingen var intentionen med ÅRL § 99a, at have et middel til at promovere Danmark som værende et socialt ansvarligt land. Vi ser det derfor, som en naturlig forlængelse af afhandlingen kort at fortælle denne historie.

8.1. Romantiseringen af ÅRL § 99a

Som det fremgår af vores indledning til denne opgave, har EU også arbejdet med CSR-området de seneste år. EU's arbejde startede tilbage i 2001 med Grønbogen, men det er først fra 2010 at kommissionen har arbejdet med et direkte lovforslag om CSR-rapportering. Denne tidshorisont har med danske øjne været perfekt, da man dermed har nået at få implementeret ÅRL § 99a og evalueret virkningerne et par gange. Gennem vores afhandling har vi haft fokus på, at Erhvervsstyrelsen har været bevidst om denne timing, og i høj grad brugt muligheden, for at promovere Danmark, endda også uden for EU sammenhænge.

”Center for samfundsansvar har også givet genklang rundt omkring i Europa, jeg har været rundt og holde indlæg forskellige steder i EU og der er man meget imponeret eller var meget imponeret over hvordan.”²³²

En medarbejder i Erhvervsstyrelsen forklarer i dette citat, hvordan de har oplevet EU's interesse for det danske initiativ, og umiddelbart har de været imponerede.

I forhold til processen i EU var der i 2010 ESG workshops, hvor det primært var CSR rapportering, der blev diskuteret. Erhvervsstyrelsen var også repræsenteret på disse workshops, og var herved med til at sikre, at loven blev markedsført i udlandet som en succes²³³. Denne markedsføring fandt sted, til trods for, at ÅRL § 99a ikke havde den bedste start i Danmark, i form af 92-gruppens modgang med en DanWatch evaluering og traditionelle revisorers manglende udførelse af konsistentstjekket.

I 2011 udgav EU kommissionen en ny strategi for CSR²³⁴, denne satte også fokus på væsentligheden af rapporteringen på dagsordenen. EU Kommissionen nedsatte herefter en

²³² Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

²³³ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

²³⁴ Litt. - Rapporter - EU Kommissionen 2011

ekspertgruppe som skulle diskutere emnet CSR-rapportering. Ligesom i den danske høringsrunde, kom der her input fra et bredt spekter af aktører. I denne forbindelse har man i Erhvervsstyrelsen igen været fremme og sikret sig, at den danske lov kom på bordet som et indspil til debatten. Eksempelvis ved vi, at de tilsendte deres evalueringer af ÅRL § 99a til kommissionen, for hermed at vise hvilken succes loven har været. Disse evalueringer har i høj grad været et promoveringsværktøj i form af inscriptions fra Erhvervsstyrelsen. Evalueringsrapporterne er herudover til dels udarbejdet af eksperter, hvilket gør dem til purifications.

I 2011 var det, grundet finanskrisen, tid til at indskrænke de økonomiske midler i Erhvervsstyrelsen, og der har herefter ikke været de samme midler til at rejse rundt i verden og promovere den danske model²³⁵.

I det første halve år af 2012 havde Danmark EU formandskabet, hvor det kunne have været oplagt at følge op på CSR-arbejdet i EU. Kommissionens arbejde med et direktivforslag var dog endnu ikke færdigt, og herudover var dagsordenen meget præget af omstændighederne i Grækenland. Erhvervsstyrelsen gav dog ikke op. I samarbejde med bl.a. Amnesty holdte de en konference, om menneskerettigheder og klima, under formandskabet.

I 2013 kom det længe ventede direktivforslag fra kommissionen²³⁶. Forslaget er som den danske lov også en form for kompromis, dog er der i EU's forslag ikke tale om 'comply og state', men 'comply or explain'. Frivillighedsperspektivet fra den danske lov er dermed videreført, blot med et tvist i form af, at det ikke blot er nok for virksomheden at skrive, at man ikke har en CSR-politik, der skal også noteres, hvorfor virksomheden ikke har en. Den danske model bliver imidlertid ikke direkte nævnt som værende en inspirationskilde, men umiddelbart ser det ud til, at Erhvervsstyrelsens romantisering af ÅRL § 99a kan have haft en indflydelse. Som et medlem af EU's ekspertgruppe udtaler:

”Den er, altså det må man jo sige, at Danmark har været dygtige til at sælge den danske model som en succeshistorie i EU.”²³⁷

²³⁵ Interview, Erhvervsstyrelsen 2012 (marts)

²³⁶ Litt. - Rapporter - EU Kommissionen 2013

²³⁷ Interview, Novo Nordisk 2012 (februar)

9. Litteraturliste

- **Bøger:**
 - **Bijker**, Wiebe E. and Law, John, *Shaping technology/ building society*, The MIT Press 1992
 - **Bjerg**, Ole, *Etik uden moral*, Museum Tusculanums forlag 2010
 - **Freeman**, Edward R., *Strategic management: a stakeholder approach*, 1984
 - **Fuglesang**, Lars og Olsen, Poul Bitsch, *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde universitetsforlag 2005
 - **Kvale**, Steiner, *Interview: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Hans Ritzel 1997
 - **Olsen**, Poul Bitsch og Fuglsang, Lars, *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde universitetsforlag 2004
- **Love, Bekendtgørelser og Revisionsstandarder:**
 - 2012, ÅRL § 7
 - 2012, ÅRL § 11
 - 2011, ÅRL § 12
 - 2011, ÅRL § 13
 - 2011, ÅRL § 14
 - 2011, ÅRL § 99a
 - 2011, ÅRL § 135
 - 2012, Bek nr. 385
 - 2013, ISA 720
- **Videnskabelige artikler:**
 - **Callon**, Michel, *Some elements of a sociology of translation*, 1986
 - **Callon**, Michel, *An essay on framing and overflowing*, 1998
 - **Johansen**, Thomas Riise og Plenborg, Thomas, *Prioritising disclosures in the annual report*, 2013
 - **Latour**, Bruno, *technology is society made durable*, 1991
 - **Lee**, Nick og Brown, Steve, *Otherness and the Actor Network*, 1994
 - **Skærbæk**, Peter, *Public sector auditor identities in making efficiency auditable: The National Audit Office of Denmark as independent auditor and modernizer*, 2009
 - **Skærbæk**, Peter og Christensen, Mark, *Consultancy outputs and the purification of accounting technologies*, 2010
 - **Skærbæk**, Peter, *Auditing and the purification of blame*, 2013
 - **Porter**, Michael og Kramer, Mark, *The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy*, 2002
 - **Porter**, Michael og Kramer, Mark, *Strategy and Society*, 2006

- **Nyhedsartikler:**

- **respACT austria**, *UN Global Compact: the history of the Global Compact*, 2006.07.01
- **FSR**, Kurt Gimsing ny formand for FSR, 2008.05.16
- **Berlingske**, revisor svigt?, 2012.01.23
- **Berlingske**, *BUSINESS: FN skærper spillereglerne for CSR*, 2012.05.03

- **Rapporter:**

- **DanWatch**, *The impact of the danish law on CSR reporting*, 2011
- **Erhvervs- og selskabsstyrelsen**, *Competitive social responsibility: Uncovering the Economic Rationale for Corporate Social Responsibility among Danish Small- and Medium-Sized Enterprises*, 2005
- **Erhvervs- og Selskabsstyrelsen**, *Overskud med omtanke*, 2006
- **Erhvervs- og Selskabsstyrelsen**, *Evaluering af projekt People and profit – Overskud med omtanke*, 2007
- **Erhvervs- og Selskabsstyrelsen**, *Samfundsansvar og rapportering i Danmark*, 2010
- **Erhvervs- og Selskabsstyrelsen**, *Samfundsansvar og rapportering i Danmark*, 2011
- **Erhvervsstyrelsen**, *Samfundsansvar og rapportering i Danmark*, 2013
- **EU Kommissionen**, *Grønbog: promoting European framework for corporate social responsibility*, 2001
- **EU Kommissionen**, *A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility*, 2011
- **EU Kommissionen**, *forslag: disclosure of non-financial and diversity information by certain large companies and groups*, 2013
- **OECD**, *Guidelines for Multinational enterprises, National treatment International investment incentives and disincentives consultation procedures*, 1976
- **OECD**, *Policy Brief: The OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, 2001
- **Regeringen**, *Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar*, 2008
- **Regeringen**, *Ansvarlig vækst – Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar 2012-2015*, 2012

- **Vejledninger:**

- **Erhvervs- og Selskabsstyrelsen**, *Vejledning om bekendtgørelsen om godkendte revisors erklæringer*, Version 1.0 2009
- **FSR**, *Revisor-tjekliste: Årsregnskabslovens § 99a*, 2011
- **Samfundsansvar.dk**, *Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning og inspiration*, 2009

- **Folketingsbehandling (tidssorteret):**

- **Regnskabsrådet**, *Baggrundsnotat: Lovforslag: Nye rapporteringskrav om samfundsansvar*, 2008
- **Økonomi- og Erhvervsministeriet**, *Høringsnotat – forslag til ændring af årsregnskabsloven (redegørelse for samfundsansvar i større virksomheder)*, 2008
- **Dansk Erhverv**, *Høringssvar*

- **DI, Høringssvar**
 - **Finanssektorens Arbejdsforening, Høringssvar**
 - **Forsikring og Pension, Høringssvar**
 - **FSR, Høringssvar**
 - **92-gruppen, Høringssvar**
 - **92-gruppen, brev**
 - **1. behandling:**
 - http://www.ft.dk/samling/20111/lovforslag/L125/efter_1behandling.htm#dok
 - **Udvalgsbehandling:**
 - 1) <http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/tidsplan.htm#dok>
 - 2) <http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/betaenkninger.htm#dok>
 - **2. behandling:**
 - 1) http://www.ft.dk/samling/20111/lovforslag/L125/efter_2behandling.htm#dok
 - 2) <http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/betaenkninger.htm#dok>
 - **3. behandling:**
 - <http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/35/afstemning.htm#dok>
 - **Regnskabsrådet, referat: Møde i regnskabsrådet den 19. juni 2008, 2009**
 - **Erhvervsstyrelsen, BEK nr. 761, 2009**
 - **Regeringen, Mæglings- og klageinstitutionen, 2012**
- **Hjemmesider:**
 - **CDP**
 - <https://www.cdproject.net/en-US/Pages/HomePage.aspx>
 - **Center for samfundsansvar**
 - www.samfundsansvar.dk
 - **Dansk Erhverv**
 - <http://www.danskerhverv.dk/Nyheder/Sider/Virksomheder-skal-vise-deres-samfundsansvar.aspx>
 - **Dansk initiativ for etisk handel**
 - <http://www.dieh.dk/nyheder/25/>
 - **DR**
 - 1) <http://www.dr.dk/DR1/penge/2009/04/29125955.htm>
 - 2) <http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2008/11/16/163851.htm>
 - **EECJ**
 - <http://www.corporatejustice.org/-mitglieder-.html?lang=en>
 - **Erhvervsministeriet**
 - <http://www.evm.dk/om-ministeriet/organisation>
 - **Erhvervsstyrelsen**
 - www.erhvervsstyrelsen.dk/formand
 - **Egetæpper**
 - <http://www.ege.dk>
 - **EU**
 - 1) http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/documents/corporate-social-responsibility/index_en.htm

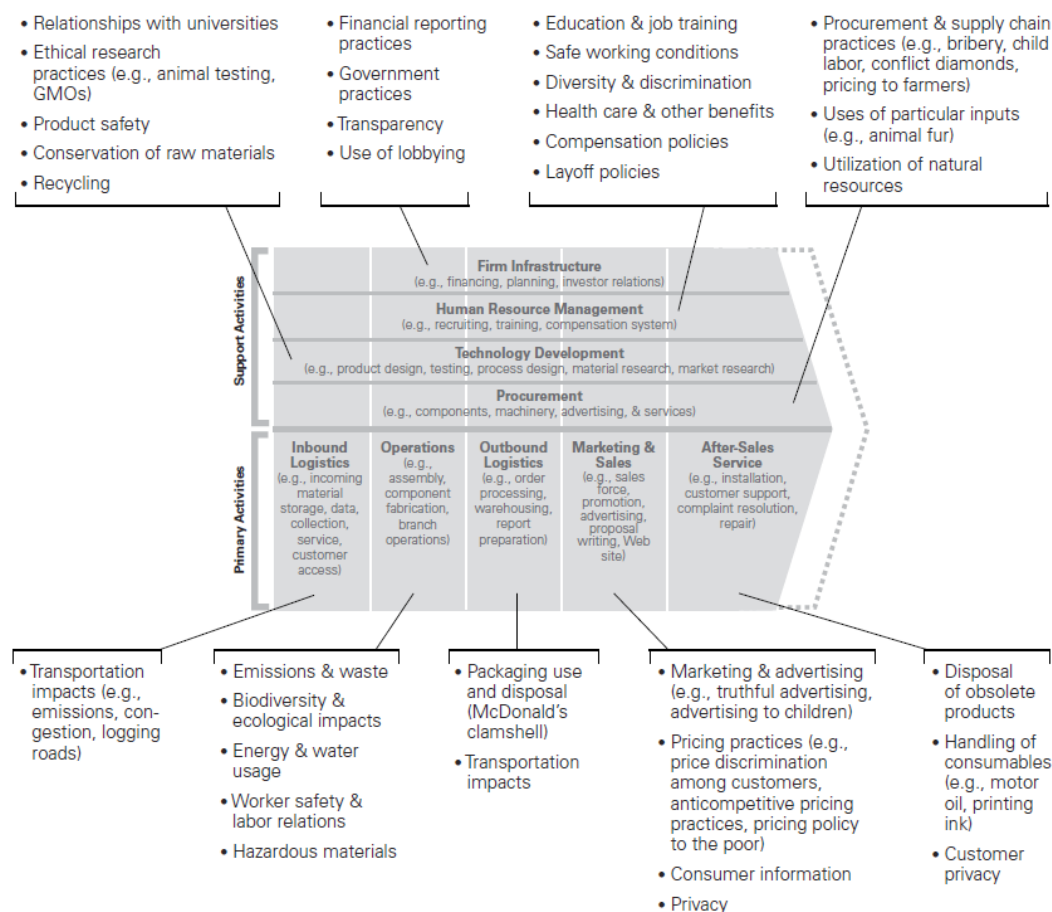
- 2) http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11071_da.htm
- 3) <http://www.csreurope.org/pages/en/alliance.html>
- **EU formandskabet 2012**
 - 1) <http://eu2012.dk/da/EU-and-the-Presidency/About-the-Presidency/Program-og-prioriteter>
 - 2) <http://eu2012.dk/da/NewsList/Marts/Uge-10/Countering-terrorism>
- **Folketinget**
 - 1) http://www.ft.dk/Demokrati/Folketinget/Fra_ide_til_lov.aspx
 - 2) http://www.ft.dk/samling/20111/lovforslag/L125/efter_2behandling.htm#dok
- **GRI**
 - 1) <https://www.globalreporting.org/reporting/latest-guidelines/g3guidelines/Pages/default.aspx>
 - 2) <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx>
 - 3) <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/what-is-GRI/Pages/default.aspx>
 - 4) <https://www.globalreporting.org/reporting/reporting-framework-overview/Pages/default.aspx>
- **IR**
 - 1) <http://www.theiirc.org/about/making-happen/>
 - 2) <http://www.theiirc.org/about/aboutwhy-do-we-need-the-iirc/>
- **Lomborg**
 - <http://www.lomborg.com/about/biography>
- **Miljøministeriet**
 - 1) <http://www.mim.dk/Ministeriet/OmMinisteriet/Historie/Tidligere+ministre/>
 - 2) http://www.mst.dk/Virksomhed_og_myndighed/Industri/groenne_regnskaber_og_PRT_R/groenne_regnskaber/
- **OECD**
 - 1) <http://www.oecdguidelines.nl/guidelines/>
 - 2) <http://www.oecdguidelines.nl/guidelines/disclosure/>
 - 3) <http://www.businessconduct.dk/the-danish-oecd-contact-point>
- **OMO**
 - <http://www.overskudmedomtanke.dk/sw38415.asp>
- **Out-law**
 - <http://www.out-law.com/page-8221>
- **PAConsulting**
 - www.paconsulting.com/da/about_us/default%28da%29.htm
- **Rådet for Samfunds ansvar**
 - 1) <http://www.raadetforsamfundsansvar.dk/medlemmer>
 - 2) http://www.raadetforsamfundsansvar.dk/formaal_opgaver
 - 3) www.raadetforsamfundsansvar.dk/1_mandatperiode/0/16
- **Toms**
 - <http://toms.dk>
- **UN**
 - 1) <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>
 - 2) http://www.unglobalcompact.org/Issues/human_rights/The_UN_SRSG_and_the_UN_Global_Compact.html
 - 3) <http://www.unpri.org/about-pri/about-pri/>

- 4) <http://www.unpri.org/about-pri/the-six-principles/>
- 5) <http://www.unpri.org/areas-of-work/reporting-and-assessment/>

10. Bilag 1: Porter og Kramers værdikæde

Looking Inside Out: Mapping the Social Impact of the Value Chain

The *value chain* depicts all the activities a company engages in while doing business. It can be used as a framework to identify the positive and negative social impact of those activities. These “inside-out” linkages may range from hiring and layoff policies to greenhouse gas emissions, as the partial list of examples illustrated here demonstrates.

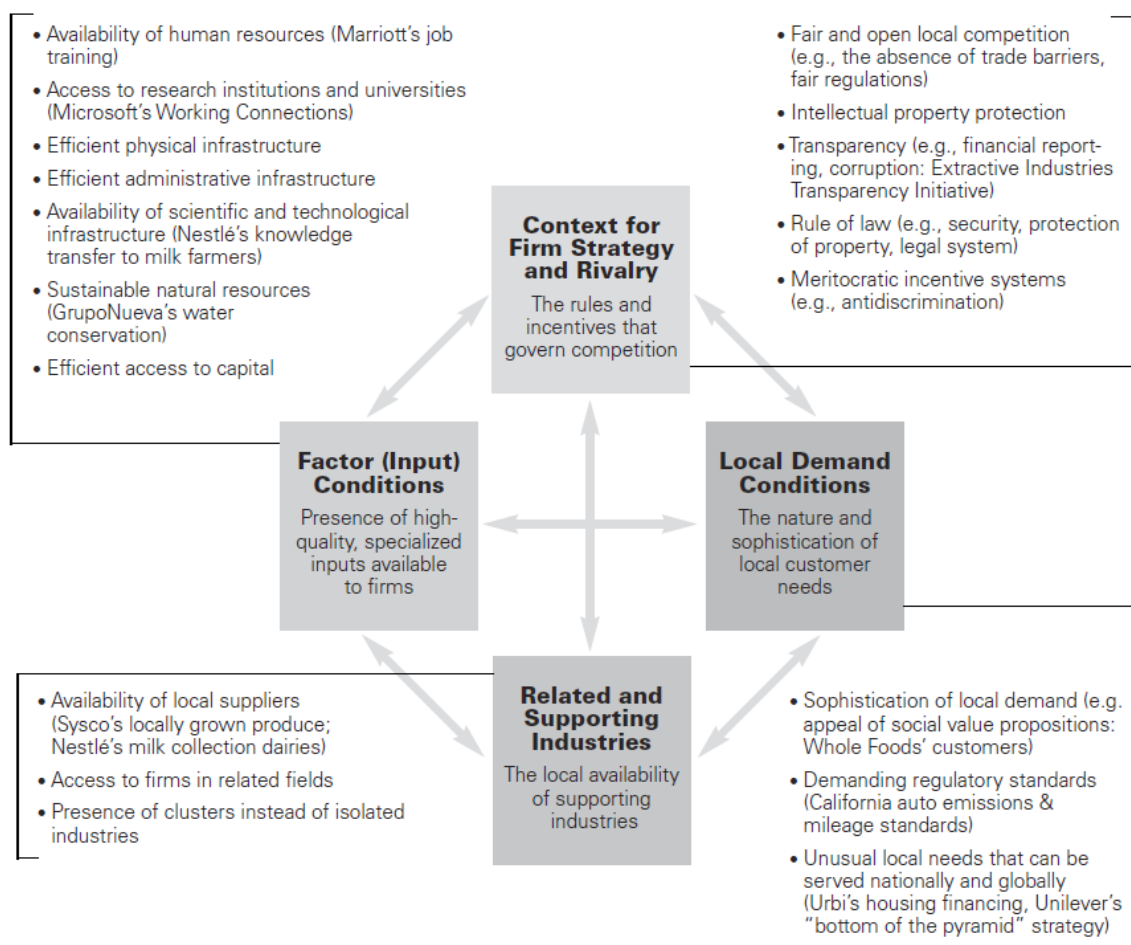

Source: Michael E. Porter, *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*, 1985

11. Bilag 2: Porter og Kramers Diamandmodel

Looking Outside In: Social Influences on Competitiveness

In addition to understanding the social ramifications of the value chain, effective CSR requires an understanding of the social dimensions of the company's competitive context—the “outside-in” linkages that affect its ability to improve productivity and execute strategy. These can be understood using the *diamond framework*, which shows how the conditions at a company's locations (such as transportation infrastructure and honestly enforced regulatory policy) affect its ability to compete.

Source: Michael E. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, 1990

12. Bilag 3: FN frameworks

Globale compactes ti principper:

De ti principper er opdelt under fire væsentlige emner indenfor CSR:

1. Menneskerettigheder:
 - a. Princip 1: Virksomheder bør støtte og respektere beskyttelsen af internationale standarder for menneskerettigheder; og
 - b. Princip 2: sikre at de ikke er medkyldige i misbrug af menneskerettighederne.
2. Arbejdsstyrken:
 - a. Princip 3 Virksomheden bør opretholde foreningsfriheden og effektivt anerkende retten til kollektive forhandlinger;
 - b. Princip 4: afskaffelse af alle former for tvangsarbejde;
 - c. Princip 5: effektiv afskaffelse af børnearbejde; og
 - d. Princip 6: bortskaffe forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv.
3. Miljø:
 - a. Princip 7: Virksomheder bør støtte en forsigtighedstilgang til miljømæssige udfordringer;
 - b. Princip 8: tager initiativer til at fremme større miljømæssig ansvarlighed; og
 - c. Princip 9: fremme udvikling af miljøvenlige teknologier.
4. Anti- Korruption:
 - a. Princip 10: Virksomheder bør modarbejde korruption i alle dens former, herunder afpresning og bestikkelse.

PRI seks principper:

1. Vi vil inkorporere ESG problemstillinger i investeringsanalyser og beslutningstagningsprocessen.
2. Vi vil være aktive ejere og inkorporere ESG problemstillinger i vores ejerskabspolitikker og praktik.
3. Vi vil søge hensigtsmæssig afrapportering om ESG problemstillinger i vores investeringer.
4. Vi vil promovere accept samt implementering af principperne i investeringsindustrien.
5. Vi vil samarbejde for at sikre effektivitet i implementeringen af principperne.
6. Vi vil hver især afrapportere på vores aktiviteter og fremgang i henhold til implementeringen af principperne.

13. Bilag 4: ÅRL § 99a

§ 99 a. Store virksomheder skal supplere ledelsesberetningen med en redegørelse for samfundsansvar, jf. stk. 2-7. Ved virksomheders samfundsansvar forstås, at virksomheder frivilligt integrerer hensyn til blandt andet menneskerettigheder, social forhold, miljø- og klimamæssig forhold samt bekæmpelse af korruption i deres forretningsstrategi og forretningsaktiviteter. Har virksomheden ikke politikker for samfundsansvar, skal dette oplyses i ledelsesberetningen.

Stk. 2. Redegørelsen skal indeholde oplysning om:

- 1) Virksomhedens politikker for samfundsansvar, herunder eventuelle standarder, retningslinjer eller principper for samfundsansvar, som virksomheden anvender.
- 2) Hvordan virksomheden omsætter sine politikker for samfundsansvar til handling, herunder eventuelle systemer eller procedurer herfor.
- 3) Virksomhedens vurdering af, hvad der er opnået som følge af virksomhedens arbejde med samfundsansvar i regnskabsåret, samt virksomhedens eventuelle forventninger til arbejde fremover.

Stk. 3. Redegørelsen skal gives i tilknytning til ledelsesberetningen. Virksomheden kan dog i stedet vælge at give redegørelsen

- 1) i en supplerende beretning til årsrapporten, jf. § 14, 1. pkt., eller
- 2) på virksomhedens hjemmeside, hvortil der henvises i ledelsesberetningen, jf. stk. 4, 2. pkt.

Stk. 4. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen fastsætter regler om offentliggørelse af redegørelsen for samfundsansvar i en supplerende beretning til årsrapporten og revisors pligter i forhold til de oplysninger, som offentliggøres heri, jf. stk. 3, nr. 1. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen fastsætter regler om offentliggørelse af redegørelsen for samfundsansvar på virksomhedens hjemmeside, herunder regler om opdatering af oplysningerne på hjemmesiden og revisors pligter i forbindelse med de oplysninger, som offentliggøres på hjemmesiden, jf. stk. 3, nr. 2.

Stk. 5. For virksomheder, som udarbejder koncernregnskab, er det tilstrækkeligt, at oplysningerne efter stk. 1 og 2 gives for koncernen som helhed.

Stk. 6. En dattervirksomhed, som indgår i en koncern, kan undlade at medtage oplysningerne i sin egen ledelsesberetning, hvis

- 3) modervirksomheden opfylder oplysningskravene efter stk. 1 og 2 for den samlede koncern eller
- 4) modervirksomheden har udarbejdet en fremskridtsrapport i forbindelse med tilslutning til FN's Globale Compact eller FN's Principper for ansvarlige investeringer.

Stk. 7. En virksomhed, som har udarbejdet en fremskridtsrapport i forbindelse med tilslutning til FN's Globale Compact eller FN's Principper for ansvarlige investeringer, kan undlade at give de oplysninger, som er anført i stk. 1 og 2. Virksomheden skal oplyse i ledelsesberetningen, at den anvender denne undtagelse, og angive, hvor rapporten er offentligt tilgængelig.

14. Bilag 5: BEK. Nr. 761

Kapitel 3

Offentliggørelse af oplysninger om samfundsansvar på virksomhedens hjemmeside

Den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar

§ 10. Det skal oplyses i ledelsesberetningen i årsrapporten, at virksomheden har valgt at offentliggøre den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, jf. årsregnskabslovens [§ 99 a](#), på virksomhedens hjemmeside.

Stk. 2. URL-adressen, hvor redegørelsen er offentliggjort, skal oplyses i tilknytning til oplysningen efter stk. 1. Med URL-adressen menes den internetadresse, der skal benyttes for at komme direkte til redegørelsen.

§ 11. Redegørelsen skal offentliggøres under betegnelsen "Lovpligtig redegørelse for samfundsansvar, jf. årsregnskabslovens [§ 99 a](#)".

Stk. 2. Det skal oplyses i redegørelsen, at denne udgør en bestanddel af ledelsesberetningen i virksomhedens årsrapport. Regnskabsperioden for den pågældende årsrapport skal angives. Redegørelsen skal dække samme periode som årsrapportens regnskabsperiode.

§ 12. Den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar skal offentliggøres som en samlet redegørelse, jf. årsregnskabslovens [§ 99 a](#), stk. 2, jf. stk. 1.

Stk. 2. Den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar skal holdes tydeligt adskilt fra eventuelle frivillige supplerende oplysninger om samfundsansvar på virksomhedens hjemmeside.

§ 13. Den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar skal være tilgængelig for aktionærerne mv. fra det tidspunkt, hvor årsrapporten er tilgængelig for aktionærerne mv. forud for den generalforsamling, hvor årsrapporten skal godkendes.

Stk. 2. Redegørelsen skal være tilgængelig for offentligheden på virksomhedens hjemmeside fra det tidspunkt, hvor årsrapporten er tilgængelig for offentligheden.

§ 14. Den offentliggjorte lovpligtige redegørelse for samfundsansvar skal være tilgængelig på virksomhedens hjemmeside i sin helhed i uændret form i mindst fem år på den URL-adresse, som er anført i ledelsesberetningen i den årsrapport, redegørelsen knytter sig til, jf. [§ 10](#).

Stk. 2. Hvis URL-adressen ændres i løbet af perioden, skal der være direkte viderestilling fra den oprindelige URL-adresse til den nye URL-adresse.

Frivillig opdatering af oplysninger om samfundsansvar

§ 15. Ønsker virksomheden at opdatere oplysningerne i den offentliggjorte lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, jf. [§ 11](#), kan virksomheden offentliggøre opdateringer hertil som frivillige supplerende oplysninger om virksomhedens samfundsansvar.

Stk. 2. Oplysningerne efter stk. 1 skal holdes tydeligt adskilt fra den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, for eksempel under betegnelsen "Frivillige supplerende oplysninger om samfundsansvar".

Revisors særlige pligter i forbindelse med offentliggørelse af den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar på virksomhedens hjemmeside

§ 16. Revisor skal påse, at ledelsesberetningen indeholder de oplysninger, som følger af [§ 10](#).

§ 17. Revisor skal påse, at den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, der offentliggøres på virksomhedens hjemmeside, er betegnet som anført i [§ 11](#), stk. 1, og at redegørelsen indeholder de oplysninger, som følger af [§ 11](#), stk. 2.

Kapitel 4

Offentliggørelse af oplysninger om samfundsansvar i en supplerende beretning til årsrapporten

§ 18. Det skal oplyses i ledelsesberetningen i årsrapporten, at virksomheden har valgt at offentliggøre den lovpligtige redegørelse for samfundsansvar, jf. årsregnskabslovens [§ 99 a](#), i en supplerende beretning til årsrapporten.

Stk. 2. Redegørelsen skal betegnes "Lovpligtig redegørelse for samfundsansvar, jf. årsregnskabslovens [§ 99 a](#)".

Stk. 3. Det skal oplyses i redegørelsen, at denne udgør en bestanddel af ledelsesberetningen i årsrapporten. Redegørelsen skal dække samme periode som årsrapportens regnskabsperiode.

Kapitel 5

Straf

§ 19. Overtrædelse af [§§ 2-6](#), [§ 7](#), stk. 2, [§§ 10-14](#), [§ 15](#), stk. 2, og [§ 18](#) straffes med bøde, medmindre højere straf er forskyldt efter anden lovgivning.

Kapitel 6

Ikrafttræden

§ 20. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. august 2009.

Stk. 2. Kapitel 2 har virkning for regnskabsår, der begynder den 1. september 2008 eller senere.

Stk. 3. [Kapitel 3](#) og [4](#) har virkning for regnskabsår, der begynder den 1. januar 2009 eller senere.

Niels Henrik Englev

Grethe Krogh Jensen²³⁸

²³⁸ <http://erst.lovportaler.dk/showdoc.aspx?docId=bek20090761-full>

15. Bilag 6: ÅRL § 7

§ 7. Reglerne i denne lov for udarbejdelse af årsrapporter opdeles i regnskabsklasserne A, B, C og D, jf. afsnit II-V. Ved afgørelsen af, hvilken regnskabsklasse en virksomhed skal følge, gælder nedenstående:

- 1) Virksomheder omfattet af loven, som ikke har pligt til at aflægge årsrapport efter § 3, stk. 1, men som frivilligt aflægger årsrapport, jf. § 3, stk. 2, skal i det mindste følge reglerne for regnskabsklasse A i afsnit II.
- 2) Små virksomheder, som har pligt til at aflægge årsrapport efter § 3, stk. 1, skal i det mindste følge reglerne for regnskabsklasse B i afsnit III.
- 3) Mellemstore og store virksomheder, som har pligt til at aflægge årsrapport efter § 3, stk. 1, skal i det mindste følge reglerne for regnskabsklasse C i afsnit IV.
- 4) Statslige aktieselskaber og virksomheder, som har kapitalandele, gældsinstrumenter eller andre værdipapirer optaget til handel på et reguleret marked i et EU/EØS-land, og som har pligt til at aflægge årsrapport efter § 3, stk. 1, skal uanset størrelse følge reglerne for regnskabsklasse D i afsnit V, jf. dog § 7 a.

Stk. 2. Ved afgørelsen af, hvilken regnskabsklasse en virksomhed skal følge, anvendes følgende størrelsesgrænser:

- 1) Små virksomheder:

Virksomheder, som i to på hinanden følgende regnskabsår på balancetidspunktet ikke overskrider to af følgende størrelser:

- a) En balancesum på 36 mio. kr.,
- b) en nettoomsætning på 72 mio. kr. og
- c) et gennemsnitligt antal heltidsbeskæftigede i løbet af regnskabsåret på 50.

- 2) Mellemstore virksomheder:

Virksomheder, der ikke er små virksomheder, og som i to på hinanden følgende regnskabsår på balancetidspunktet ikke overskrider to af følgende størrelser:

- a) En balancesum på 143 mio. kr.,
- b) en nettoomsætning på 286 mio. kr. og
- c) et gennemsnitligt antal heltidsbeskæftigede i løbet af regnskabsåret på 250.

- 3) Store virksomheder:

Virksomheder, der ikke er små eller mellemstore virksomheder.

Stk. 3. Ved beregning af størrelserne i stk. 2 gælder følgende:

1) Balancesummen er summen af alle aktivposter.

2) Nettoomsætningen er defineret i bilag 1, C, nr. 11. Er et regnskabsår kortere eller længere end 12 måneder, forhøjes eller formindskes nettoomsætningen forholdsmæssigt, således at der opnås et beløb svarende til beløbet for en periode på 12 måneder.

3) Det gennemsnitlige antal heltidsbeskæftigede beregnes så vidt muligt efter de regler, der er fastsat i medfør af § 143 i selskabsloven.

Stk. 4. Uanset stk. 1 skal modervirksomheder for koncerner, der efter § 109 skal aflægge koncernregnskab, i deres årsrapport i det mindste følge reglerne for regnskabsklasse C, medmindre de i det mindste skal følge regnskabsklasse D i henhold til stk. 1, nr. 4. Undlader en modervirksomhed at aflægge koncernregnskab i henhold til §§ 111 eller 112, kan modervirksomheden dog i sin årsrapport følge reglerne for regnskabsklasse B, hvis den opfylder betingelserne i stk. 2, nr. 1.

Stk. 5. I stedet for at følge reglerne i det afsnit, som virksomheden i det mindste skal følge i henhold til stk. 1 og 4, kan virksomheden vælge systematisk og konsekvent at følge alle eller nogle af reglerne i et eller flere efterfølgende afsnit (regnskabsklasser).

16. Bilag 7: Spørgsmål 1 under udvalgsbehandlingen

ØKONOMI- OG
ERHVERVSMINISTEREN

11. november 2008

Besvarelse af spørgsmål 1 ad L 5 stillet af Erhvervsudvalg den 22. oktober 2008.

ØKONOMI- OG
ERHVERVSMINISTERIET

Spørgsmål 1:

Hvilke konsekvenser har lovforslaget for revisionen?

Slotsholmsgade 10-12

1216 København K

Svar:

Lovforslaget ændrer ikke revisors rolle i forhold til selskabernes årsrapport (årsregnskab).

Tlf. 33 92 33 50

Fax 33 12 37 78

Med den seneste ændring af årsregnskabsloven (lov nr. L 100 af 6. juni 2008) skal ledelsesberetningen ikke revideres. I stedet skal revisor foretage et såkaldt konsistentstjek. På baggrund af de informationer, som revisor kender fra sin revision af årsregnskabet, skal revisor sikre sig, at oplysningerne stemmer overens med resten af årsregnskabet.

CVR-nr 10 09 24 85

oem@oem.dk

www.oem.dk

Det følger af lovforslaget, at virksomheden vil kunne vælge at redegøre for sit arbejde med samfundsansvar i sin ledelsesberetning, i en supplerende beretning i årsrapporten eller på virksomhedens hjemmeside. Regeringen har lagt vægt på, at revisors rolle bliver den samme, uanset hvor oplysningerne om samfundsansvar placeres. Det giver virksomhedernes interessenter samme tillid til informationerne, uanset hvor de er offentliggjort. Revisors rolle bliver således hverken større eller mindre, uanset om oplysningerne gives på en hjemmeside eller i en supplerende beretning.

17. Bilag 8: mail fra OECD

Dear Maria,

Thanks for your interest in the work of the NCP's on the OECD Guidelines.

Yes, Denmark is included in one of the 35 OECD memberstates who drew up the Guidelines. The Danish National Contact Point has recently been restructured and as of 1 November 2012 is the Mediation and Complaints-Handling Institution for Responsible Business Conduct:
<http://www.businessconduct.dk/>.

I hope this answers your questions,

Kind regards,

Mathilde

National Contact Point OECD Guidelines for Multinational Enterprises

.....
DG Foreign Economic Relations

Ministry of Foreign Affairs

Bezuidenhoutseweg 67, 2594 AC, The Hague

.....
T +31 70 348 7025

M + 31 6 5285 6651

E mathilde.teuben@minbuza.nl

E ncpoecd@minbuza.nl

W www.oecdguidelines.nl